

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guida per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

80
invenio da

HYPERASPI

STES DIATRIBAE ADVERSUS

Seruum Arbitrium Martini Lu

theri, per D. Erasmus

Roterodamum.

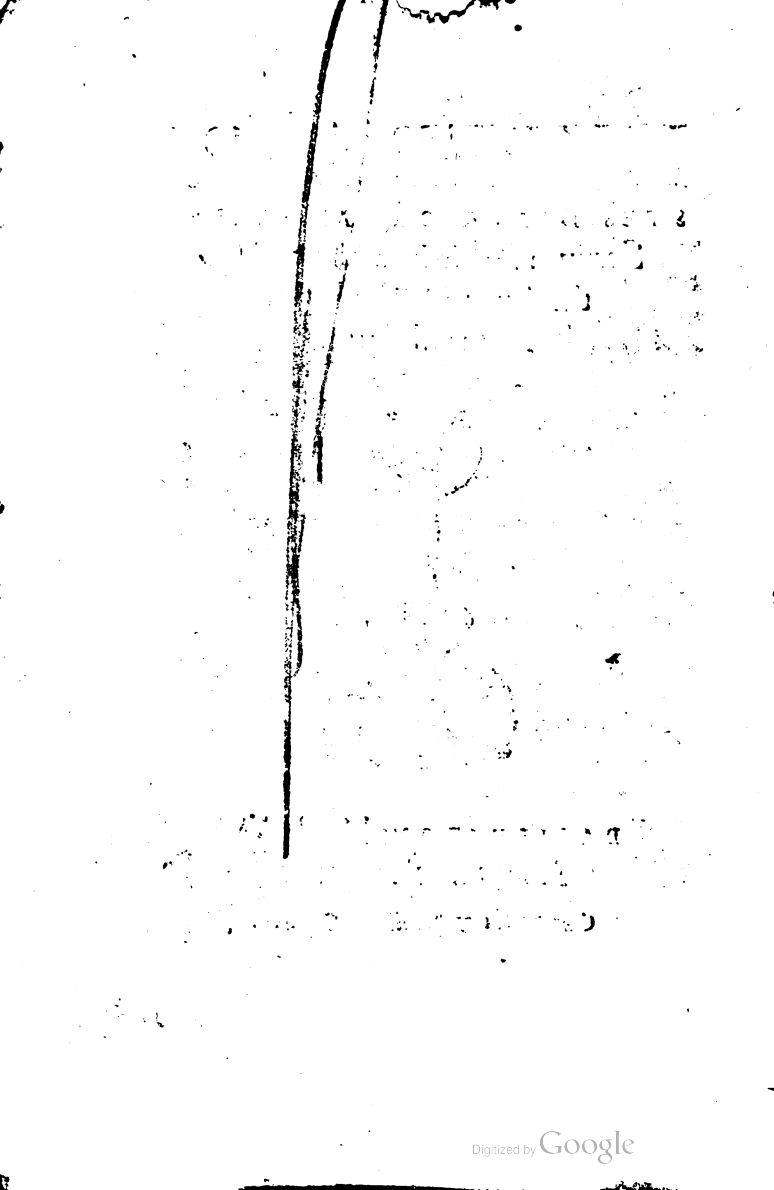
B. Lieth. Frum. M. in. Habsburg

BASILEAE apud Io. Frob.

An. M. D. XXVI.

Cum gratia & privilegio Caesareo.

ERASMV8 ROTERODAMV8
LECTORI S. D.

Rodh̃t Seruum Arbitrium;
titulo Martini Lutheri, sed
elaboratum à multis, multo
tempore: nam ante annum li
ber excudi cœperat, ut narra
bant, qui prædicabāt se uidisse paginas ali
quot: summaq; cura quod ipsa res indicat.
Liber mihi sero redditus est, idq; casu, nā
ipsi celabant, ut saltem ad menses aliquot
triumphum agerent, nō solum addicti Lu
thero, uerū etiam utriq; inimici, mihi qui
dem ob bonas literas, illi uero ob improba
ta dogmata. Temporis spatium quod da
ri poterat tū relegendæ Diatribæ, tum per
legendo Lutheri libro, nō tam prolīxo, q̃
loquaci, tum responsioni meæ, nō erat lon
gius diebus decem: & redditus est iam de
fesso, atq; adeo etiamnum satagenti in ab
soluendis ijs, quæ parabantur in mercatū
proximū. Eius rei certissimi testes sunt Ba
sileæ, si quis mihi diffidit. Et tamen quoniā
sensu, quā insolenter iam tum ad odorē
huius libri quidam exultare cœperint, ut

a 2 sum

ERASMV8 LECTORI.

sum est aliquam respōsionis partem, hisce
nundinis Francfordiensibus, quamvis tu/
multuariam adere, quo moderatius age/
retur istis triumphus ante uictoriam. Re/
spondimus autem ad eam partem, quā pu/
gnat cum præfatione meā diatribes, reli/
qua daturi per ocium elucubrationes. Ali/
quoties capitum Lutheranae disputationis
numeros adiecimus in marginibus, quo
facilius conseras quæ refellimus, si prius il/
lius capita numero signaueris. Bene uale,
& expecta in argumentando, certio/
rem uictoriam. Basileæ, decimo
Calendas Martias. Anno
M. D. XXVI.

HYPERASPI

STES DIATRIBÆ PER
ERASMV ROT.

VOD FE
lix faustum
q̃ sit, proti-
nus ipsam
rem aggre-
diemur, &
quidem At-
tica lege, ἢ
ὅτι ἡ σοφία μὴ
ἔστι παρ' ἡμῶν,
quod idem

si tu quoque Martine Luthere facere ani-
mum induxisses, minus profecto detriui-
ses ocio tuo, cuius inopiam quereris, et mi-
hi minus addidisses negocij, cui iam erat
plus satis. Nunc dum maluisti quorundā
affectibus obsequi q̃ tuo iudicio, quā
multa sunt in isto tuo libro prorsus ἄνευ
διδασκαλίας, quā multa superuacanea, quot
in locis cōmunibus moræ, quantum con-

a 3 uicio

HYPERASPISTES DIA

uiciorum, quàm multa manifesta uanitatibus, quantum stropharum, quantum figurati morius, quàm multa parum pudenter detorta ac deprauata, & ex deprauatis tragicæ conclusiones, rursus ex his uociferationes in immerentem. In his quoniã tibi uisum est bonas horas collocare male, cogor & ipse in refellendo nonnullam aquæ meæ portionem consumere. Primùm igitur demiror, quum mea Diatriba nihil habeat nisi moderatã de re disputationem, quumquid est propinquo allatret Hieronymus Emserus, è longinquo Ioannes Cochleus adiurget, ex Anglia præter Roseum & alios, Ioannes episcopus Rossensis iustis uoluntatibus te lacestat, è Gallia Iodocus Clithoneus Lutherum oppugnet Antiluthero, ex Italia Christophorus Longolius elaboratam orationem in te torserit: Denique quum hic habeas ex tuæ sodalitatis Coryphæis, qui tibi sedulo facessant negocium, quorum Ulrichus Zuinglius ædito libello nequaquam, ut ferunt, edentulo, dogma tuum sed ex parte cum ecclesia comune, de Eucharistia oppugnat, quum idem fecerit Capito, et Ioan. Oecolampadius, nullis quidem cõuicijs.

TRI: PER ERAS: ROT.

ulcīs, sed crebrioribus & actioribus machinis: hæc, inquā, quum ita sint, demiror quo cōsilio, ad omēs obmutescens, nostræ Diatribæ respondendū putaris, præsertim quum præter modestiam, tam friuolis rationibus rem agat, quemadmodum ais, ut causam quam suscepit reddiderit deterior, rem. Nec tamen exoptulo quod responderis, nec inquirō quur opus ante annum excudi cceptum, nunc demum absolueris: illud demiror, quur meam in respondendo ciuilitatem nō sis imitatus, quam te decuit etiā superare, si nobis istius animi spiritusq̃, quē tibi uindicas, fidem facere uelles. Verum hic obsequutus es fratribus, inter quos scio permultos esse, quorum mores procul absunt ab Euangelio, cuius titulo sese uenditant. Horū cupiditatibus Lutherē, te plus satis obsequētē præbes, non sine graui detrimento causæ quā sustines. Non enim me clām est in cuius gratiā ad istum modū scripleris in Cochleum & in regem Angliæ. Is nimirū erat in quo duas personas Comicas posses agnoscere, stupidissimum ac gloriosissimum Thrasonem, & adulantissimum Gnathonem. Certe in
a 4 dignus

HYPERASPISTES DIA/

dignus erat cuius hortatu uel epistolā scribere debueris in tam arduo tamq̃ periculoſo negotio. Quin illud potius erat tibi reputandum quam personam ſuſcepiffes, uidelicet, qui ſe profiteretur euangelium iam plus mille quingentis annis ſepultū & obrutum reuocaturum in lucem, & abrogata pontificum, conciliorum, epiſcoporum & ſcholarum autoritate promitteret orbi certam ueramq̃ uiam ſalutis, quam haecenus mundus ignoraffet. Quam uero nō congruebat, ut qui tam arduo negotio uelut Atlas cœlo ſuppoſuiſſet humeros (iam enim tecum ſic ago, quaſi uera ſint omnia quæ tibi arrogas) perinde quaſi in re ludicra, diſteris, ſannis, ſalibus, et cachinnis in quoscunq̃ lubitum fuerit ludat, et ex Vuſſheyl cuiuſpiā arbitrio ſtilū uel ſtringat uel moderetur in quenq̃, non dicā in regem. Inſtigauit idem alterū quendam ut dialogum ſcriberet in Leum, & hūc itidem atq̃ te multis medachis inſtruxerat. Nihil melius te inſtruxit, mihi crede, cuius impulſu librum iſtum emiſiſti. Ego tot eruditis, tot eccleſiæ proceribus, tot orbis monarchis efflagitantibus, quibuſdam etiam cum mi
nis

TRI. PER ERAS. ROT.

nis exigentibus, ut summis eloquentiæ ubi
ribus in te detonarem ac fulminarem, nisi
uellem ecclesiæ defertor, & tuæ sodalitatis
fautor uideri, tamen excusavi, non quod
probarē tua dogmata, quæ sicuti uere scri-
bis non intelligebam, sed partim ne impru-
dens læderem causam, cui initio totus pe-
nè orbis applaudebat, partim quod intel-
ligerem negotium nō esse mearum uirū.
Itaque metuebam ne, quod solent imperi-
ti medici, malum sinistra curatione exasp-
rare. Postremo sic aliquādo mecum co-
gitabam, quid si deo uisum est corruptissi-
mis horum temporum moribus, tam sa-
uam dare medicū, qui sectionibus & ustu-
ris sanet, quod potionibus & malagmatis
nō poterat. Videbam eruditos homines
pedibus in tua dogmata discedere, perspi-
ciebam fatalem quendam orbis fauorem,
animaduvertebā quo uehementius à theo-
logis ac principibus obfistebatur, hoc la-
tius propagari, ac magis inualescere nego-
cium, ex his ratio cinabar rem non sine nu-
mine geri, itaq; decreueram spectator esse
tuæ tragediæ, sic apud me cogitans iuxta
Gamalielis sententiā, si deus hæc mouet

a 5 non

HYPERASPISTES DIA,

**non est meum resistere, sin aliunde ortum
est quod agitur, sua sponte dissipabitur. In
actis apostolorum legimus: Caterorū ne
mo audebat se illis coniungere. Simili reli
gione abstinebam à uestro negocio. Verū
ubi principibus diutius excusare non pos
sem, & opprimerer inuidia falsissima & su
spicione, scripsi diatribam, sed ita tempera
to stilo, ut tu non posses optare disputatio
nem ciuiliorem, ac pharisæis quibusdā ut
sus sim tecum non decertare, sed collude
re, qui sic dentes & unguis continuerim.
Certe putabam me abunde uitasse, ne tibi
debacchandi conuicijs ansa data uideret.
Quædam in tua assertionem dicta odiosius
prudens dissimulaui, quoniam nisi te la
so tractari non poterant. Vbi ad morum
comparationem uentum esset, declino lo
cum inuidiosum, malens uitare offensam,
quàm seruire cōmodo causæ meæ. Quo
dam loco nominatim etiam depello su
spicionem abs te, quū ita scribo: Non hæc
proprie in Lutherum dixerim, quem de fa
cie non noui. & cætera.**

**Et uide quàm cōsentiant uestra iudicia,
Philippus Melanchthon huc scripsit, meā
Diatribā**

TRI. PER. ERAS. ROT.

Diatribam æquissimis animis acceptam
 Vuittembergæ. Et adiecit, iniquissimum
 sibi uideri, si nō liceret in ecclesia suam cui
 que sententiam dicere. At tu respondens,
 sic arte stilū temperas, ut in alios forte scri-
 pseris clamosius, in neminem hostilius aut
 amarulentius, id quod uanissimum uide-
 ri patiar, nisi mox omnibus perspicuum fe-
 cero. Meam disputationem, Diatribam
 & collationem appello, quo titulo quid es-
 se potest modestius? Ipse nō pronuncio,
 quum uerser in argumento, quod in inte-
 grum aut in dubium disputando reuoca-
 re fas nō erat. Congressurus tecum, depo-
 no Cæsaris, pontificum, conciliorum, Aca-
 demiarum, & ueterum Orthodoxorum
 auctoritatem, quā te poteram urgere, etiā
 si argumentis fuisset inferior. Ex tuis le-
 gibus quamuis iniquis tecum conféro ma-
 nus, nec te tamen appello quemadmodū
 tu me: habet enim ipsa compellatio quid-
 dam contentiosum & contumax: Nec tua
 solius argumenta tracto, ut non proprie
 tecum, imò ne tecum quidem certare ui-
 derer, sed cum tua assertionem. Non ui-
 deo quid potueris optare ciuilius. Usque
 adeo

HYPERASPISTES DIA

adeo ne non pateris quenquam cōtra tua placita hīscere. Atqui huc soles omēs pro uocare, ut tecum manus consererent. Et
1. Petri. 3. ubi est illud, quod admonet Petrus, parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem, de ea quæ in uobis est spe sed cū modestia & timore. Et Paulus uult Episcopum esse διακόνον, non πλῆκτω.
Quod si ego parum erudite disputassem, debebas illud Pauli meminisse. Sapientibus & insipientibus debitor sum. Qui tibi fuerant iuratissimi, audent in te ferrū stringere, nec à conuicijs temperantes, & Eramum moderatissime disputantē ferre nō potes. Ego mordicus tenui meam modestiam, quam sciebam mihi futurā inuidiæ, hanc tu cum tua laude cumq; causæ quam agis utilitate poteras ac debebas imitari. Scilicet peruicit tuam patientiam quorundam exultatio, mihi decementium triumphum, te uictum esse iactantiū. Quos tu mihi triumphos narras? hic tantū erat de mea diatriba silentium, ut mihi propemodum exciderit scripsisse, Semper solus esse uolui, nihilq; peius odi quàm iuratos & factiosos. Sed ad tuum libellum uelut ex insidijs

TRI. PER ERAS. ROT.

fidijs subito prouolantem, deum immor-
 talem quæ fuit tuorum exultatio, quàm
 gloriosas uoces sparserunt, habet Erasmus
 quod agat, habet malum calculo grauius,
 aliâque uehementer Euangelica. Verum
 nec tui calami amarulentia, nec huiusmo-
 di uocum petulantia me perpulit, quo mi-
 nus in hac apologia rationem potius adhi-
 berem in consilium quàm affectus. In di-
 ctis nonnunquam animi motus præcur-
 runt rationem, in scriptis nihil tribuendū
 est affectibus, nec spectandū est quid tum
 sic affecto uideatur esse rectum, sed quid
 perpetuo rectum uideri possit. Quanquā
 hic, ut uere dicam, leuissima pugna fuit cū
 affectibus. Ad istiusmodi maledicta tot
 epistolis, libellis famosis exercitatus occu-
 lui. Vis autem scire quantum molestiæ pe-
 pererint aculei tui? Vtinam ante annos
 quinque, quum me prædicares, strinxisses
 in me calamum tuum, multo quàm nunc
 hostilius. Verum quoniam tu in hac tam
 non amica responsione, uis etiam amicus,
 si superis placet, & candidus uideri, te si-
 mul cum tuis scire uolo, me nec esse tam
 stupidum qui istiusmodi strophis falli nec
 tam

HYPERASPISTES DIA-

tam imbecillo animo, qui tuis conuictis commoueri possim. Simplicius fecisses, si tui similis palam in me debacchatus fuisses. Soles enim πῶς λέοντι πῶς ἄνδρ' ἀμύνεσθαι claua rem gerere, nunc uulpinam pellem assuisti leoninā, & melle toxico me perungis. Atque ad hanc scilicet fabulam, sesqui anno ferè meditatam, asciscendus erat Logodædalus, qui cōponeret orationem rhetoricosque fucos adderet, nimirum aduersus hominem rhetoricum. Noui enim impetum tuæ dictionis, & torrentē illum ingenti fragore è monte decurrentem, ac saxa truncosq; secum rapientem. Istius Logodædali oratio lenius fluit, sed plurimū ueneni secum trahens. Non me fugit quis sit. Est enim unus ex eorum numero, qui, quod tu quum candidus & memor uideri uis fateris, hoc ipsum quod habet loquentiæ, ferè hauserūt è meis lucubrationibus: nec mihi iam nouum est, in meis uulneribus pennas meas agnoscere. Nec satis erat unus rhetor supposititiū, quum urget belli moles Patroclum tuum nobis immittis, qui simul & tuis armis, & suis, hoc est, dicendi uiribus, nobiscum pugnet. Adeo enim

TRI. PER ERAS. ROT.

nim est infans, ut me potius eloquētia gra-
uet, quā argumentis. Ac ne me putes in
tenui discrimine dictionis hallucinari, nō
est nisi unus qui hoc possit quod ille prae-
stitit. Quanquam & alioqui notus est mi-
hi peculiariter illius in dicendo genius.
Nam prior ille rhetor absq; bonorum au-
torum lectione, absq; grammatica facun-
dus est. Et si tu pateris huic imputari fu-
cos ineptos potius quā tibi, non repu-
gno. Sunt autem quādam admixta tuo li-
bro, tam insulsa indoctaq; ut nunquā cre-
diturus sim abs te profecta fuisse, quae suis
locis indicabuntur. Sed interim iniquior
est mihi hāc pugnae cōditio, quā gladi-
atorum, in harena unus cum uno, retarius
cum Mirmillone committitur, mihi uni-
cū multis res est, & si cum uno, cum Ge-
ryone tamen. Isaac in uno homine agno-
uit duos, ego in uno libro, varias voces di-
uersasq; mānus sentio. Cum phalange pu-
gna est, non minus armata, linguis, erudi-
tione, conuicijs, q; strophis, uafricie, obli-
quisq; cōsilijs. Nunc agnosce consiliū tuo-
rum logodadolorū qui sic cogitarūt: Non
est impotentibus cōuicijs debacchandū in
Erasmum,

HYPERASPISTES DIA/

Erasmū, Nam ea res liberaret illum suspitionibus quibus grauat^{ur} apud principes & inuidia qua premitur apud Theologos ac monachos. Sed est appetēs gloria, proinde passim inculcabit^{us} illū nihil scire, & ubiq; uelut nullius rei hominē, magno fastidio contemnemus, conspuemusq;. Ea res pessime uret illum. Caterum ut hoc faciamus cum fide, laudem admiscebimus, amicitiam simulabimus, & misericordiam potius quā odium prae nobis feremus. Tribuemus illi ingenium & eloquentiam summam, quo lector hic perspecto candore nostro, existimet nos cetera quoque tributuros fuisse si promereretur. Deinde suspicionem & inuidiā qua grauat^{ur} omnibus modis augebimus exasperabimusq;, sic temperantes orationem, quasi ille nobis scum sentiat, sed partim metu, partim amore lucri dissimulet. Sophistas cum hoc collatos, longe praeferemus, denique sic agemus fabulam, ut ab utroq; teatro gratia ineamus, & fratrum qui illi iam pridem male uolunt, & sophistarum ac pharisaorum quos ob bonas literas iam olim habet infensos. Deniq; tantū admiscebimus scorn/
matum,

TRI. PER ERAS. ROT.

matum, & conuiciorum, ut homo senicu/
lus, ac meticulosus, si nec loquacitas de las/
sari, nec argumentis obrui poterit, saltem
maledictis conficiatur. Hoc consiliū tam
simplex & euangelicum, quum nemo cor/
datus nō statim deprehēdat in tuo libro,
tamē tuis uisum est perq̃ facetum. Quis
hic non uidebit scorpj complexum, mox
ingentis aculeum, quis non sentiet uene/
natū poculum, melle pralatum: uenerabi/
lis Erasme, mi Erasme, charissime Erasme,
optime Erasme, summō ingenio, maximis
dotibus, summa eloquētia prāditē, cui plu/
rimum debent bonæ literæ &c. Nimirum
hic est complexus, hoc mel. Sed mox idē
laudatus Erasmus tam imple scribit, ut nec
impj sophistæ potuerint ferre: blasphe/
mus est in deū, & quod his quoq; grauius
est, nihil omnino credit, sed Epicurū ac Lu/
cianum ἀθεοῦ celat in pectore dicēs in cor/
de suo: Nō est deus, aut si est non curat res
mortalium. Hic est aculeus, hoc letale ue/
nenū, hoc est rubetæ uirus. Si liber hic nō
scatet undiq; talibus facetijs, sim ego Cretē
q̃ uanior. Sin & hæc & alia multa, passim
b impin

HYPERASPISTES DIA/

impingunt, inculcant & iteratur, quæso p-
feras in quem unq̃ scripseris uirulentius?
Et hic ipse tuus sermo secum pugnās pro/
dit insinceritatem tui pectoris. Qui con/
uenit ut tibi sit charissimus, & frater charis/
simus, & uenerabilis, optimus, & quid nō,
quum eundem pronuncies impium, blas/
phemum aduersus deum, deniq̃ ἄθεος.
Adeo ne putas homines esse fungos, ut
non intelligant quo spiritu ducaris, quum
ista scribis, ex eodem ore frigidum efflans
& calidum, ex eodē poculo mel porrigens
ac uenenum, altera manu panē ostentans,
altera lapidem incutiens? Quorsum autē
attinebat hic tot uerba perdere de mea sū/
ma eloquentia deq̃ tua summa infantia?
In disputatione de libero arbitrio, quid fa/
cit eloquentia? Ego istam eloquentiam
nec iacto, nec agnosco, nec affecto. Certe
in diatriba nō deprompsi si quam habeo,
& erat locus amplissimus si uoluissē. De
tua uero infantia, quādo, te rogo, questus
sum? Aut quando desiderauī in te eloquē/
tiam? Vtinam tam adesset tibi sobrius ac
sincerus animus, q̃ non deest eloquentia,
Rursum

TRI. PER ERAS. ROT.

Rursum quantum abest ab Euāgelica simplicitate toties precari ueniam infantiae, quum subornaris ad causam agendam hominem insigniter eloquentem, quod ipse declarat orationis fluxus? Iam, quid mihi donas, quum tribuis summam eloquentiam cum summa rerum ignorance coniungas? Aut quid largiris, quum cōcedis ingenium sexagenario, & prādicas bonae spei indolem? Si nūc tantum ingeniosus sum, quando sapiam? Verum hic est fucus merus tui Logodædali, q̄ fictē tribuit eloquentiam, ut cum fide adimat scientiam, & fucate laudat ingenium, quo probabilius hæreat in me crimen animi dissimulati. Atq̄ hoc ipsum quod initio tribuis, in disputationis progressu detrahis, dum Erasimum facis adeo stupidum, ut nec ea uideat quæ sunt sole clariora. Quoties autem illi faciū dissimulo impingis imperitiam rhetorices, qui nō intellexerit causæ statum, qui toties dicat aliena, toties ipsam causam funditus subuertentia, male definiat, peius diuidat, pessime ratiocinet̄, breuiter q̄ nihil nō faciat cōtra præcepta rhetorices. Et hæc q̄ scri-

b 2 bis

HYPERASPISTES DIA/

bit ni fallor, literis huc missis, tribuit mihi eloquētiā Ciceronianā proximā, quæ res adeo me delectauit, ut legēs risum tenere nequiuērim. Et tu obijcis quod summis eloquētiæ uiribus oppugnem dogmatū in Diatriba, quum illi lucubratīōi uix dederim diēs decem, interim ne cogitans quidē de dictionis ornamentis, quarum & aliās mihi nō solet esse anxia cura. Hæc tã sibi pugnātia, satis arguūt te nihil ex animo loqui. Ergo detracta eloquētia, superest ingenium, quod initio tribuebas. At in disputando mea diatribe, stupet, cæcutit, stertit, somniat, nihil meminit, nec intelligit quid alij dicāt, nec quid ipsa loquatur. Sic Erasmus est ingeniosus. Verū ad istū modum uariare solent Luthere, qui nō ex uero sermonem depromunt, sed ex arte loquuntur omnia. Neq; multo melius cohæret, quod in operis tui principio præfatus non esse cōtemnendam auctoritatem Erasmi, in progressu nihil aliud agis, quàm ut Erasmus ludos deliciasq; facias, & orbī deridendum propines. Quod si te auctoritas dissentientis prolicīt ad pugnam, quin
cum

TRI. PER ERAS. RÔT.

cum Ioanne episcopo Roffensi manus
conferis. Ille & eruditione & dignitate, &
non uulgaribus sanctimoniam probatissi-
mus est, ac te toties laceffit, nec pdis ad cer-
tamē. Rursus quàm illud congruit, in fine
disputationis mihi gratias agis, quod mea
diatriba tibi præbuerit occasionem confir-
mandi dogmatis tui: id si dicis ex animo,
quid toto libro sic in illam debaccharis,
quàm illa sine ullis conuictis disputarit? Sed
hæc sunt argumenta tuæ perpetuæ cōstan-
tiæ. Porro quod tibi cum Paulo uindicas
scientiam, utinam id uere posses, simulq;
præstares spiritum Euangelicum, qui fra-
grat in scriptis Pauli, quum in tuis ob-
strepit alius spiritus. Aut quæ tandem cō-
tumelia est, si tu mihi derogas scientiam,
quum eandem iamdudum detrahas & cō-
cilijs uniuersalibus & Pontificibus & Epi-
scopis omnibus, & priscis pariter ac recen-
tibus ecclesiæ doctoribus, deniq; scholis o-
mnibus? Quis unq; sapuit, qui uel latum,
ut alunt digitum, dissensit à tuis dogmati-
bus? Omnes quamlibet antea docti, proci-
nus ut tibi contradicere cœperint, patiu-
b 3 tur hæc

HYPERASPISTES DIA

tur hanc metamorphosim, ex Lynceis uertuntur in talpas, ex hominibus in fungos. Et tamen illis iustius exprobraris ignorantiam, qui magno supercilio uindictam sibi peritiam scripturarum, prædicantes te nihil omnino scire, tuaque paradoxa, quo nomine hæcenus sum usus, illi donant alijs titulis. Ego meam imperitiam semper ingenue confessus sum, & hoc nomine me semper excusaui, ne tecum committerer. Proinde mihi obijcere ignorantiam, perinde est, ac si quis cæco mendico deploranti luminis orbitatē, exprobraret quod in clarissima luce nihil cernat. Ego quanta possum uoce quotidie opploro auribus Iesu, miserere domine, da ut uideam lumen, & tu sic clamanti dicis, Tace lusciose. In ipsa diatriba, quoties profiteor imperitiam meam? Atque utinam ante annos quatuor obi persuasisse me nihil scire rei theologicae, uidelicet præstitisses officium lōge gratissimum. Nam ego quantūlibet eloquens, ut ais, illud quum maxime conarer, persuadere non potui. Ac misere metuo ne nunc quoque non persuadeas quibus uelim

TRI. PER ERAS. ROT.

lem. Siquidem olim in tuis commentarijs quibus explicas epistolam ad Galatas, prædicor uir in theologia summus, & inuidia uictor: Sic in præfatione. Rursum in ipso statim frontispicio commentarij sum theologicissimus, in progressu uero quoties citor honorifice. Ibi Erasmus recte dicit ut omnia, ibi dignissime reddo Græca, ibi sum Erasmus optimus, ibi cum Erasmo tuo libenter sentis. Rursum in appendice quam adiecit Commodus Britanus, tu posteriores fers, mihi prima laus decernitur in restituendo Euangelio. Non hic proferam sexcentas epistolas tuorum, quibus prædicor theologiæ princeps. Verum simulatq; sum ausus hircere aduersus tuum dogma, subito factus sum ignarus totius theologiæ. Quid si is qui scripsit meam diatribam æquissimis animis isthic acceptam, primas agit in hac fabula? Quis uestro iudicio tam inconstanti fidem ullam est habiturus, optarim autē haberi quam maximam, hac potissimum in causa. Quæso te quid dicent homines cordati, quum uiderint tantam animi tui inconstantiam,

b 4 hunc

HYPERASPISTES. DIA

hunc librum tuum cum illis tuis scriptis conferentes? Me Proteum appellas, hoc superat omnes Proteos. Quo colore hic excusabis scripta cū scriptis pugnantiā? Dices opinor, tibi tum illulum fuisse à spiritu carnis, nūc Christi spiritu duci. Nimirū habes lemma, quo possis exculare quidlibet, si tibi fides habeatur. At tum temporis, plurimi de tuo spiritu bene sentiebant, qui nunc aliter sentiunt, & indies sentiunt peius. Excute lucubrationes meas omnes, & si quid tale deprehenderis, me Proteū uoca. Tum blanditijs illecebas in tuum foedus, nunc offensus diatriba, conaris ex Erasmo talpam reddere. Verū ut illis magnificis laudibus non capiebar, ita nunc ista tua uituperatione ne tantulum quidem commoueor. Sciebam illas laudes non proficisci ex animo, quemadmodum has uituperationes tibi dictauit odium & ira. Sed quemadmodum illic praeclatus summus in re theologica, ne pilo quidem factus sum eruditior: ita nunc simili hyperbola praeclatus nihil omnino scire, nihilo reddor indoctior. Vis argumen-
tum

TRI. PER ERAS. ROTI

tum quàm me delectarint illa tua præconi-
 nia; Monui te per literas ut in posterum
 à talibus laudibus abstineres. Vis scire,
 quantum mihi displiceam abs te deie-
 ctus; Majorem in modum opto, ut quod
 suades persuadeas, uel isto dedecore cua-
 piam emptum otium. Nunc mihi uide
 quàm reliqua uestra iudicia consentiant.
 Excusa est epistola Melanchthonis, in qua
 tibi tribuit plurimum, me tamen non du-
 bitat ueteribus omnibus antepondere. Rus-
 sus quidam Erasmus Alberus è tua scho-
 la. *Διοδίδαντος*, me diuo Hieronymo uel
 æquat uel anteponit. Si ueteres omnes, si
 Hieronymus nihil nouerunt rei theologi-
 cæ, si cæcutierunt cum ecclesia, & illorum
 miseret, & meā cæcitatem moderatius fe-
 ro, cum tot eximijs uiris communem. Sed
 ut tuorum laude ne tantulum quidem cō-
 moueor, ita tuo iudicio propemodum
 etiam delector. Si tua dogmata passim
 infulsissem in meis lucubrationibus, pæ-
 pæ quantus fuisset theologus. Verum
 ego mihi conscius mei moduli, semper ma-
 lui cum Paulo sapere ad sobrietatem, quàm

b

5

scientia

HYPERASPISTES DIA,

Scientia inflet, charitas aedificet: ac nūc etiā uehementer gaudeo mihi non esse tantum scientiā, ut promerear nomen hæræsiarchæ, quod promeruit scripturarum peritissimus Arius. Quare te rogo Luther, huc totis uiribus incumbas, ut psuadeas omnibus me nihil scire rei theologicæ, id non solum mea, sed tua quoque refert. Sunt enim qui per orbem spargunt uariissimas uoces, & plurimis fecere fidem, quile quid scribit Lutherus, haussisse ex uberibus Erasmi, meq; libris etiam æditis magistrum tuum, te uocant discipulum meum, simul & me falsissimis laudibus onerantes, & tuæ scientiæ contumeliosissime detrahentes. Aduersus hos blaterones uindicta tuæ scientiæ quam prædicas gloriam, eadem opera & à me magnam initurus gratiā. Et tamen in hac disputatione quam non præstiteris istam admirabilem totiesq; iactatam scientiam, suo loco declarabitur. Adhuc tantum mihi res est cum tuo logodadalo, cui tu deliniatam abs te figuram coloribus fucandam locasti, tuæq; diuisionis æconomiam cōmisisti, quo rhetorem

TRI. PER. ERAS. ROT.

rem arte rhetorica tractaret. Verū is multum loquentiæ suæ perdidit in deprecanda tua infantia, in extollenda tua scientia meaque eloquentia, in detrahenda mihi scientia, & tuo spiritu prædicando. De stilo tuo ne uerbo quidem unquam querulus sum. De scientia tua iam frequenter audiuius, nec hanc in te desideramus, meam ignorantiam semper ingenue professus sum. Spiritum istum quem tibi uindicas, utinā tā præstares in tuis scriptis, & constanter & fortiter asseris. Vtunque hæc habenti Amarulencia logodadali tui, si stultitia, ineptia, & crassissima ignorantia conuicijs fuisset contenta, dissimulasset. Caterum impletatis crimen intentatum, blasphemiam in deum, non semel obiectam, postremo Lucianicum illud & deo, si dissimularem, dignus essem qui ueretalis haberer, qualem tu prædicas. Et hæc tamen ita diluam, ut nullum conuictum in te regeram, ne Pontificum quidem aut theologorum censuris te grauabo, quibus tu nunc uasfer propemodum adularis in odium mei, quum non dum abolita
sint

HYPERASPISTES DIA?

sint quæ in eos scripsisti. Sed hæc suis locis, nunc carptim ad conuicia tuis blandi-
mentis inspersa, si prius indicaro & illam
logodædali tui stulticiam, quod meam dis-
tribam componit cum libro Melanchtho-
nis de locis Theologicis. Melanchthon
pro te pugnat, ego contra te, quid igitur
aliud quàm aquam igni cõparas? Et istud
tuum iudiciũ quid habebit ponderis apud
cordatos, si laudas tuum propugnatorem
& deprimis antagonistam: quanquàm pe-
riti rhetorices solent attollere uires & ani-
mum aduersarij, quo reddant illustrio-
rem uictoris gloriam. Discedat in diuer-
sam partem, & arma moueat in te, protin-
us & ille tibi putebit, neque mitiorem pa-
tietur metamorphosim, quàm passus est
Carolstadius, qui repente è spiritus sancti
myrothecio factus est organum satanae, si-
mulatque latum unguem discessit à tuis
præscriptis. In præsentia nihil detraho lau-
dibus Philippi, nec ad rem facit, tantum
illud obiter dicam, me iam pridem non in-
diligenter legisse locos Melanchthonis,
qui si mihi per omnia satisfecisset, absti-
nuissem

TRI. PER ERAS. ROT.

quissim à diatriba. Ego tibi tribuis mihi
geminam uictoriam, alteram quod mea
modestia tuum spiritum & impetum re/
moratus sum, alteram quod nugilibus ac
iam olim protritit argumentis, quas tu uo
cas feces, sic asseram liberum arbitrium, ut
nihil dicam noui, & tamen plus tribuam
illi, quàm hactenus à sophistis. Hoc poste
rius quàm impudenter abs te dictum sit,
suo loco perspicuum faciam, & fecis con
uicium tuo ingenio condono prater in
fantiam, malim enim feces dici quàm ue
nena, feces abluí possunt, uenena nō item.
Caterum quis illud absq; risu leget, quod
scribis mea modestia te segniorem red
ditum ad pugnam, quum ista fortitudo
tua, me frustra reuocante, iam orbem uni
uersum exitiabilibus dissidijs concusseris.
An equo sic currenti erant subdenda cal
caria? Habemus fructum tui spiritus, res
usque ad cruentam stragem progressa est,
& metuimus atrociora, ni deus propitia
tus auerterit. Dices hanc esse naturam uer
bi. Ego nonnihil arbitror referre, quomo
do prädicetur uerbum dei, ut iam dei uer
bum sit

HYPERASPISTES. DIA

bum sit quod doces. Non agnoscis hos, sed seditiosos, opinor, sed illi te agnoscunt, & iam compertum est multos, qui se iactabant Euangelij nomine, fuisse seditiosis crudelissimæ instigatores. Quorum conatus si successisset, fortassis extitissent qui probarent, quod nunc re male gesta detestantur. Tu quidē libello in agricolas saevissimo, suspitionē abs te depulisti, nec tamen efficis, quo minus credāt homines, per tuos libellos præsertim germanice scriptos, in oleatos & rasos, in monachos, in episcopos, pro libertate Evangelica, cōtra tyrannidē humanā, hisce tumultibus fuisse datam occasionē. Nōdum tam male de te sentio Luthere, ut existimem te huc destinasse tua cōsilia, sed tamen iam pridem quū hanc fabulā ordireris, è calami tui violentia cepi coniecturā, rem huc exiturā, & hoc erat quod primis literis admonui, ut ad hoc negotium adferres animū syncerū, caueresq; ne quid impotenter aut factiose scriberes. Videbare suscepisse negociū purgandi mores ecclesiæ, quos nemo non fatetur eò prolapsos, ut nec vitia nostra, nec remedia

TRI. PER. ERAS. ROT.

remedia pati possumus. Idem saepe frustra
tentatum est, & uicit mundus. Tu uideba
ris ad hoc idoneus, & orbis applausus, fa
uorq; principū felicem aliquē exitum pol
licebatur, ad eam rem uidebam q̄ esset in
utilis ista tua uiolentia, non in Pontifices
tantū, aut episcopos, in quos ferociam tuā
pleriq; fortitudinē Euangelici pectoris in
terpretantur, sed in omēs qui mutirent ad
uersum te. Nam quid in me scriberes nun
quā fui sollicitus, & propemodum opta
bam, ut me tuo calamo lacefferes etiam
non responsurum, tantum aberat, ut eam
modestiam mihi persuaferit tui formido.
Quod si paratus eras debacchari in o
mnes, qui fabulam abs te susceptam non
omnino improbarent, actionem uero da
mnarent: id ego ante annos complures
tot epistolis aditis testatus sum. Quis
dissimulabas? Sed nolebas me exonera
re inuidia, hoc erat cautum & callidum
tuorum consilium. Moderationem au
tem non ego solus in tuis scriptis deside
raui, desiderant etiam n̄ qui tibi sunt it
ratissimi. Siquidem ipsa re comperiunt,
quot

HYSPERASPISTES DIA

quot hominum milia calami tui sauitia,
 aut si mauis parum Euangelica facetia,
 abalienarit ab Euangelio, si modo quod
 tu doces Euangelium est. Ac multis qui-
 dem festiuis es uisus, quum in hunc &
 illum luderes, quum in pontificem & re-
 gem Angliæ, fortis etiam & intrepidus.
 Caterum ubi pari modestia tractares Ca-
 rolstadium, dictu mirum, quàm hic dis-
 splicueris tuis *συγγροῖς*. Et ferre non po-
 tes si ego qui sum alienus à uestro con-
 sortio modestiam in te desidero. Verum
 hæc aliàs fortassis incident opportunius.
 4 Illud risi fateor, quod negas te deterri-
 tum à respondendo timore mei. O for-
 tem uirum. Quid ego audio? an tu tantus
 leo, timeas muscam Erasmum, aut si quid
 musca imbecillius? An mihi sunt armatae
 phalanges, an ulla factio? An uersor in au-
 lis principum, ut illos in te concitem?
 Nemo magis fugit aulas, & si quid mihi
 cum illis est conluetudinis, hætenus quos-
 cunque potui, dictis & scriptis reuocauit
 à sauitia, recte ne an perperam, alij uide-
 rint. Ego carnifex esse non possum, fa-
 ctiones

TRI. PĒR ERAS. ROT.

etiones semper odi, hactenus solus esse uolui, nisi quod ab ecclesia catholica non segregor. Nihil igitur erat quod metueres, cum uno eoque inermi tibi tot coniu-ratis munito res erat. Sed armatus, inquis, es eloquentia. Eam in te non exercui, si quam habeo, nec hanc armaturam solum deposui: uerum etiam omnem auctoritatem ecclesiae procerum, qua uel sola satis armatus uideri poteram. Quorsum igitur attinebat excusare timorem homuncionis, & unius & exarmati, qui & Pontifices & Cæsares, & Theologorum cohortes hactenus fortissime cōtempnisti? Verum in his tibi rhetoricari libuit.

Iam illud qui cōsistit: ut mea Diatriba multos ex his qui spiritum è tuis scriptis nondum hauserāt, subuerterit, quum adeo friuolis nitatur argumentis, ut tibi tuisque risum potius ac miserationem mouerit. Adeone facile deficiūt homines ab Euāgelio?

Ecce autem aliud incōmodum: ubique lubricus sum, inter Scyllā & Charybdim nauigans: & hic scilicet fit mentio Protei & Vlyssis, miror quur ptermiseris, Polypos, & Chamaleōtes, Vertūnos, & Empusas.

c   Tale

HYPERASPISTES DIA

**Tale seculum Luthere nobis peperit tua
fortitudo, ut iam de Christo nec bene lo/
qui liceat, nec male. Quanquam est hoc
hominis imperiti non temere quicquā af/
serere, sed ab aliorum magis pendere iudi/
cio. Certe in Diatriba non ago Proteum,
sed ingenue propositis diuersorū senten/
tijs, designo cum quibus mihi potissimū
congrédiendum est, & post argumētatio/
nem aperte pronuncio, quam sententiam
ipse sequar. Porro quod mihi uideor, ut di/
cis, intet Scyllā nauigare, uix habeo quod
respondeā, nisi tu declares, utrā ecclesiam
Charybdim aut Scyllā appelles. Ab eccle/
sia Catholica nuncq̃ defeci. Tuæ ecclesiæ
adeo nunquā fuit animus dare nomen, ut
homo plurimis alioqui nominibus infe/
licissimus, hoc certe nomine uidear mihi
felix, quod constanter à uestro fœdere ab/
stinuerim. Scio in hac ecclesia quàm uos
papisticā uocatis, esse multos qui mihi di/
splicent, sed tales uideo & in tua ecclesia.
Leuius autem feruntur mala quibus assue/
ueris. Fero igitur hanc ecclesiam donec ui/
dero meliorem, & illa me ferre cogitur, do/
nec ipse siam melior, Nec infeliciter nau/
gar,**

TRI. PER ERAS. ROT.

gat, qui inter duo diuersa mala medium
cursum tenet.

Nunc ad ea quæ tu ex mea præfatione
decerpta, magno artificio detorques ad
calumniã, & locum cõmunem de Sce
pticis nobis aperis. Hic statim excitas tra
gœdiam quod Scepticorum meminerim,
quasi sentiam omnino nihil asserendum,
nec facis calumniandi finem donec me fa
cias atheon, quum præfatus sis te nolle
nunc iudicare de animo meo. Quàm pul
chre illa congruunt, optimo animo dicis,
item nolo nunc de animo tuo iudicare, &
quod sequitur, ^{ἄθεον} Lucianum in pector
re circumfers. Et hic mihi liberũ facis, utrũ
uideri uelim, ridiculus orator, an impi
us & insanus scriptor. Hæc est illa tua mo
deratio, qua meam Diatribam imitaris.
Verum hic mihi uide quàm bis agas ca
lumniose. Primum ipse nominatim ex
cipio à Scepticis, quicquid sacris literis
proditum est, aut quicquid nobis tradi
dit autoritas ecclesiæ. Nihil opus, ut mea
uerba recenseam quum ipse recitaris.
Proinde totus ille sermo, quo magno fa
percilio detestaris Scepticũ animũ in his
e 2 quæ

HYPERASPISTES DIA/

quæ sunt Christianæ religiōis,mauiscq; uel Stoicis pertinaciores assertores , tibi sapientissimo oratori prorsus extra causam declaratum est,ut non pessime teipsum reprehenderis hisce uerbis: Sed ego longe stultissimus,q in re clariore quàm sol est , uerba & tempus perdo. Et tamen non potes desinere, sed subiicis,nō minore temporis iactura: Quis Christianorum ferat assertiones esse continendas? Hoc esset aliud nihil, quàm semel totā religionem, ac pietatem negasse,aut asseruisse nihil esse religionem , aut pietatem aut ullum dogma. Quid ergo tu quoq; asseris: nō delector assertionibus,& hoc ingeniū te malle quàm diuersum? Sic argumentaris homo sapientissimus aduersus imperitum, quasi mecū non de causa, sed de principatu imperitiæ certes. Neq; min⁹ absurda sunt quæ subiicis: Sed quid dices de istis tuis uerbis, ubi non de una lib-arbitrij causa, sed de totius religionis dogmatibus generaliter dicis, si liceret per inuiolabilē auctoritatem diuinorum literarū & ecclesiæ decreta, te discessurum in Scepticorū sententiā, adeo nō delectaris assertionibus? Quis Christianus sic loqueretur

TRI. PER ERAS. ROT.

loqueretur: Ita tu. Quantū tribuam sacris
literis, quāque non uacillem in articu-
lis fidei, puto satis liquere ex scriptis meis.
Hic adeo nō opto nec habeo Scepticum
animum, ut pro his mortem oppetere ni-
hil dubitaturus sim. Sed de dogmatibus
contentiosis loquor, in quibus & olim ec-
clesia Sceptica fuit, diu considerans anteq̃
definiret, quod genus sunt, de processioe
sancti spiritus ab utroq̃, de comprobatio-
ne uocis hominū, de transsubstantiatione
panis in corp⁹ domini, de purgatorio, de
baptismo nō iterādo, de baptizandis par-
uulis, de cōceptione uirginis matris, & for-
tassis de libero arbitrio: de his & huius ge-
neris quæstionibus loquor, in quibus si ni-
hil definisset ecclesia, rogatus quid sentire:
responderem mihi non liquere, sed deo co-
gnitum esse. Posteaquam de his quoq̃ de-
finiuit ecclesia, cōtemptis argumentis hu-
manis, sequor ecclesiæ decretum & Scepti-
cus esse desino. Referam mea uerba, quæ
tu satis rhetorice deprauas: Qui semper ar-
cano quodam naturæ sensu abhorruerim
à pugnīs. Audis Luthere, me non de scri-
pturis sacris, sed de pugnīs, hoc est, conten-

c 3 tiosis

HYPERASPISTES DIA

tiolis quæstionibus agere. Et mox, eoq; sem-
 per habui prius, in liberioribus musarū cā-
 pis ludere, q̃ ferro cominus congregi, &
 adeo non delector assertionibus, ut facile
 in Scepticorū sententiā pedibus discessu-
 rus sim, ubicunq; per scripturarū diuinarū
 inuiolabilē auctoritatem &c. Nimirū impi-
 us animus est, q nō audet definire de quo
 nondū definiuit ecclesia, quicq; in re cōtro-
 uersa dubitationē animi ponit ad ecclesiæ
 proditam sententiā. Quis Christianus fe-
 rat hunc animū? Mox hunc animum meū
 cōfero non cū his qui asserunt symbolum
 apostolorū, aut cōciliorū decreta, aut con-
 ciliarū præscripta, sed cū ijs qui pertinaci-
 ter asseuerant omnia. Sic enim sequit̃, atq;
 hoc ingeniū mihi malo quàm quo uideo
 quosdā esse præditos, ut impotenter addi-
 ctī sententiæ, nihil ferāt, quod ab ea distre-
 pet, sed quicquid legunt in scripturis tor-
 quent ad assertionē opinionis, cui se semel
 manciparūt, &c. Hæc quū perspicua sint,
 quorsum ptinet locus cōmunis, quē atro-
 citer tractas aduersus eos, qui putant nihil
 asserendum in diuinis libris aut in causa
 fidei? A temeritate definiēdi abhorret ani-
 mus,

TRI. PER ERAS. ROT.

mus, nō ab asserēdo quæ tradita sunt fidei
nostræ, nō sic excutiēda ut in dubiū reuo/
ces, sed profitenda. Et hæc omnia dico sub
p̃sona hominis imperiti, quā mihi sumo te
probante. Nec simpliciter eos damno, qui
conantur moderata disputatione aliquid
inquirere quod nō est expressum in sacris
litteris, aut ab ecclesia definitū, sed qui in hu/
iusmodi quæstiōibus seditiose digladiañ.
Hæc sunt mea uerba, Quanq̃ illud liben/
ter psuaserim mediocribus ingenijs, in hu/
ius generis quæstionibus nō adeo pertina/
citer contendere, quæ citius lædunt Chri/
stianā concordia, q̃ adiuuent pietatē. Nō
dāno moderatā inquisitionē, sed cōtentio/
sam digladiationē cū iactura pietatis & cō/
cordiæ. Audis Luthere me non oēs exclu/
dere ab huiusmodi q̃stionibus, sed medio/
cristia tantū ingenia: At multo minus ea tra/
ctari uolo apud rudem plebeculam.

Verum hīc urges me dīlēm̃ate: Si de friuo/
lis quæstionibus loqueris, qd ad nos, q tra/
ctamus necessaria. Si de lib. arb. nō in lo/
co tibi hæc dicta sunt, nec opus est te ma/
gistro. Audi nūc ad tuum mutilum syllo/
gismū. Sunt aliquot quæstiones in quibus

HYPERASPISTES DIA

non damnatur modesta inquisitio, quales sunt, de annis Mathusalem, & quoto ætatis anno Solomon factus sit pater, sed anxiosa inquisitio, cōtentioq; damnatur. Rursum multa themata uersantur inter Theologos scholasticos, de quibus nondū dilucide pronūciāuit ecclesia. De his sentit animus ille Scepticus. Sed urges, hic agi de libero arb. quod si colloco inter quæstiones friuolas, recte loquor, sed impie sentio: sin inter necessarias, pie sentio, sed impie loquor. Hic scilicet cōstringor inter sacrū & laxū. Sed facillimus exitus. Ego quæstionem an sit aliquid liberū arbitriū, adeo nō iudico superuacaneā, ut potius hæreticum existimē, de eo dubitare quod ab Orthodoxis omnibus magno cōsensu traditum est, quod ecclesia clara uoce definit, non iam disputandum sed credendum. Oportet enim esse aliquē disputādī finem. Nam quod nūc ueluti de re integra disputatur, tu nos cogis, qui tot iam seculis comprobata, fixa, & ἀκίνητα, reuocas in dubitationem, imò conuellis ac demoliris. Alioquin meum animum nulla unquam subiit dubitatio, an esset aliquid liberū arbitrium.

Verum

TRI. PER ERAS. ROT.

Verum ut illud præscriptum est, esse liberum hominis arbitriū: ita multa disputantur circa quæstionē hanc, quæ sine dispendio salutis possent qmitti, meo quidē iudicio, in quibus nec ueteres orthodoxi, nec recentiores per omnia consentiunt, & de quibus adhuc suam sententiā suspendit ecclesia. Adhuc enim disputatur inter scholasticos, an hæc propositio, deus aliqua præscit contingenter, in aliquo sensu uera sit. Nec desunt qui credant omnia contingentia à deo contingenter præsciri, quum fateantur dei præscientiā falli nō posse. Rursum an deus omnia faciat necessitate. Item nihil certius est q̃ esse tres personas proprietatibus inter se differentes, quum sint eadem essentia. Cæterum circa materiam hanc multa quæsitæ sunt olim ab Augustino, plura à recentioribus, quomodo differat persona à persona, & quare productio sancti spiritus à patre, processio dicat̃ non generatio: Et an diuina essentia generet aut generetur, & an sit eadem identitas diuinæ essentiæ ad quamlibet personam in Triade, quæ est diuinæ essentiæ ad ipsam diuinā essentiam: Et an potentia generādī

c 5   in patre

HYPERASPISTES DIA,

in patre, sit absolutum quiddam an respectiuū: Et an potentia generādi possit communicari filio à patre. Item, si concedatur deum generare deum, utrū deus generet seipsum deum, an alium deū. Hoc genus innumera tractātur circa simplicissimum & clarissimum articulum fidei Catholicæ, nec in scholis opinor impie disputari, modo sobrie: Ita circa quæstionē prædestinationis quæ est affinis lib. arb. quærunt an possibile sit, aliquem prædestinatū damnari, & reprobatū saluari. Item an præter diuinam uoluntatem sit alia causa prædestinationis aut reprobationis. Hæc tractare in scholis modo sobrie, non improbo, uerū cōsultius arbitror, ut qui mediocri sunt ingenio, abstineant ab hoc quæstionū genere in quibus periculose erratur, nec tractentur apud populū. Non igitur damno qui apud populum docēt, esse liberū arb. simul adnitens cum adiuuante gratia, sed qui apud rudem plebeculā tractāt eas difficultates quas uix in scholis cōuenit. Veluti sacerdos pie docet populum, esse patrē, & filium & spiritum sanctum. Cæterum illas scholasticorum difficultates, de notioribus,

TRI. PER ERAS. ROT.

nibus, de realitate & relationibus tractare apud promiscuam multitudinem, an expediat tu videris. Huius generis exēpla quū aliquot proponā in Diatriba, intermiscēs hęc uerba, non sine aculeo & suspitione. Quid hic est suspitiōis, si nolim ea quę circa has materias disputant Scotistę & Occanistę disputari apud imperitos, ne apud doctos quidem altius in hęc penetrari q̃ sat est. Aut quē aculeum mihi narras. An ut suggillem articulum de tribus personis & eadem essentia. Quid enim tu dubitabis impingere, quē non pudet toties Erasimum uocare Lucianū & Epicurum. De peccato irremissibili dicetur aliās. Sūt igitur quęstiones prorsus inutiles, quales arbitror de instatibus & prioritatibus: & an sit propositio possibilis, pater odit filium deū, & an anima Christi potuerit falli aut metiri. Sunt rursus utiles, sed in quibus nō sit operę precium sic cōtendere, ut scindamus Christianam concordiā, sed satius est ut permittamus unumquemq; in suo sensu abūdere. Sunt rursus dogmata maxime necessaria, sed in qbus aliquousq; pgredi licet, quoad nobis prælucet scriptura diuina,

na,

HYPERASPISTES DIA/
na. Quod genus est de uno deo ac tribus
personis. Quanquam hic quoq; bis pecca-
tur, si uel altius scrutemur q̃ oportet, uel
apud eos tractemus quibus hæc non con-
ueniunt. Hanc fuisse mentem meā, palām
perspiciet, qui meam Diatribam attēte le-
gerit. Quare etiā atq; etiā te rogo Luthe-
re, quid ad hāc causam faciūt, tot tua cōui-
tia, tot calūniæ, tot insultatiōes, tot uocife-
rationes, tot execratiōes, me optare in lite-
ris sacris Scepticorū licentiā, me nihil cura-
re, utrū assequar an nō assequar quod præ-
scribit scriptura aut ecclesia, & mea uerba
nihil aliud sonare, quām apud me nihil re-
ferre quicquid à quolibet ubiq; credatur,
modo pax mundi constet, liceatq; ob peri-
culum uitæ, famæ, rerum & fauoris, illum
imitari qui dixit: Aiunt, aio: negant, nego:
& habere Christiana dogmata nihilo me-
liora, quām philosophorum opiniones, &
ex uerbis meis nihil aliud declarari, quām
me in corde Lucianum aut alium quendā
de grege Epicuri porcum alere, qui quum
ipse nihil credat esse deum, rideat occulte
omnes qui credūt, & consentunt: & ais: ali-
bi me. tibi grādem inhalare crapulā Epicu-
ri, nec

TRI. PER ERAS. ROT.

ri, nec aliud spirare quàm Lucianū ἄθεον.
 Nec his tantis conuicijs contentus, etiam
 figurā rhetoricam adhibes: Scis, inquit,
 quid hic premam. Hic tibi præsto sunt illæ
 tuæ hyperbolæ, sine quibus nihil scribis. So-
 phistis, sic enim uocas Theologos, ubique
 tribuis summā impietate, & me facis tam
 impie scribentē, ut ab impijs fuerim denti-
 bus dilacerandus, nili tu eos tua pietate re-
 uocasses. Perinde quasi dicas, basiliscū nec
 ab alijs uenenis tolerari. Deinde quū me
 toties facias Lucianū ἄθεον, qui dicā in cor-
 de meo. nō est deus, quū me facias Epicu-
 ri de grege porcum, quasi credam aut nul-
 lum esse deum, aut si quis est, ei nō esse cu-
 ræ res mortaliū, hæc inquit quum impingas,
 quibus ne fingi quidem quicquam potest
 atrocius, tamen addis hyperbolam, me sci-
 re, quid hic premas. Hic erat locus in te de-
 bacchandi, si calami tui petulantiam imi-
 tari uellem. Nihil erat opus tam impudēti-
 bus cōmentis. Poteram ex aliorum senten-
 tijs aperire quod monstrū tu celes in cor-
 de, & quē spiritū tua scripta nobis inhalēt.
 Etenim si tibi ius facis quidlibet in me ia-
 culari uel ex tuorū ueredariorū delationi-
 bus

HYPERASPISTES DIA

bus, uel ex fratrum literis, uel ex animi tui diuinatione, quāto iustius ego possem idem ex Caesaris ac pontificum diplomatibus, ex grauium uirorum libris in te proditis? Obtestor tuum istum spiritum quē toties nobis iactas Luthere, utrū hæc ex animo scribis, an in odiū mei confingis? Si me sentis esse talē qualē describis, falsissimam de me concepisti opinionē: sin ista quod magis credo cōfingis, facile diuinas qualem ego de te concipiam opinionem. Sin hæc ad te detulerunt fideles in Christo fratres, pessima fide mentiti sunt. An ideo mihi curæ non sunt ecclesiæ dogmata, quia tuas damnatas assertions tueri recuso? An hoc testantur tot meæ lucubrationes, me credere nihil esse deum? Quorsum opus erat tantum laboris desudare, quum licuerit prophanas tractare materias? Aut quis unquam audiuit ex me uocem de deo impiam? Verū scio te longe aliud sentire quā scribis, neque cuiquā obscurum erit quo spiritu afflatus hæc tam odiose scripseris. Nec illa fucata facient, ut quisquam tibi credat: Metue spiritum dei qui scrutatur renes & corda, nec fallitur compositis uerbis

TRI. PER ERAS. ROT.

verbis. Huiusmodi si uelim in te uicissim
 uti, quantā dicendi copiam mihi non ars
 rhetorica, sed ipsa res suppeditatura sit,
 & tu uides, opinor. Sed certum est tueri
 promissum, depellam intentatā calumni-
 am, non recalumniabor. Quanquam hæc
 calumniā tam impudens est, ut non egeat
 ullo patrocínio. Ergo ad rem. Si tibi usq;
 adeo displicent Sceptici, si tantopere pla-
 cent assertores, quur quod ab orthodoxis
 omnibus assertum est, quod ecclesiæ cla-
 rissima uoce præscriptum est, audes cōuel-
 lere? Vtrum magis impium est, nō dispu-
 tare plusquā sat est de dogmatibus Chri-
 stianis, an ea labefactare, disijcere, concu-
 care, & his ornare uocabulis quibus tu or-
 nas? Hic mihi rursus ingeres tuam figurā;
 quasi tu reuerearis (inquis) scripturas & ec-
 clesiam. Quid superest, nisi ut prophetiæ
 spiritum tibi uindices, immo diuinitatem
 quandam, ut pronuncies quid quisque ce-
 let in corde? Et tamen toties repetis, te nol-
 le de animo meo iudicare. Sol⁹ deus dicit⁹
 est καὶ ὁ ἰογνώσκῃς. Excute tuū cor, & noli de
 alieno iudicare. Vides hic Luthere qd me-
 rearis audire? Ego nō reuereor scripturas
 sacras

HYPERASPISTES DIA/

5 facras, & tu reuereris? Et hic scilicet erat locus scommati: Verū tu de cōfitendo Christo, & dogmatibus eius, hic nihil uoles dixisse. Recte moneor, & ego in gratiā tuā, meo iuri cedo, ac de animo tuo nolo iudicare, inq; aliud tempus uel alijs id referuo. Hæc uerba quid olent, quid spirant, quid sapiūt? Quid nisi spiritū synceritatis Euan gelicæ? Obsecro te si uelles, potes tu iudicare de animo meo, etsi iudicares, qd aliud q̃ impudentiā lucrifaceres? Aut quod ius tuū uocas, quod in gratiā meā cedis? Nū licentiam in quoslibet iaculādi quidlibet? Aut quē morem tuū mea causā relinquis? Nōne toto hoc libro morem antiquum obtines, nisi quod maledictis & calumnijs teipsum superas? Aut quod tempus, quoꝝ alios sycophātas mihi minitaris? Itā ne tu purgatus eris ecclesiæ catholicæ, si mihi cri mē impietatis impeggeris? Istis artibus, opinor, apostoli mundū pellegerunt ad Euan gelium. Hoc uolo te tuosq; omnes scire, primum quod ad scripturas attinet, fieri potest, ut in his enarrandis labar imprudēs, quod, ut tu p̃dicas, passim accidit Hieronymo. Caterū nō alia in re magis colloco uel spei,

TRI. PER ERAS. ROT.

uel spei, uel solatiꝝ q̃ in diuinis literis, ex
quibus arbitror me tantum hauisse lucis,
ut absq; tuis contentiosis dogmatibus ex
misericordia domini sperem æternam salu
tem. Itaque scripturarum non minor est a
pud me reuerentia, q̃ apud eos qui illas a
dorant religiosissime. Deinde quod ad ec
clesiæ reuerentiam pertinet, fateor me sem
per optasse repurgari ecclesiam à quibus
dam moribus, nec me per omnia assentiri
omnibus dogmatibus scholasticorum. Cæ
terū Ecclesiæ catholicæ decreta præsertim
ea quæ generalibus synodis prodita sunt,
& Christiani populi consensu cōprobata,
tantum apud me ponderis habent, ut etiā
si meum ingeniolum humanis rationibus
non assequatur qd' præscribit, tñ uelut ora
culum à deo profectum sim amplexurus,
nec ulla ecclesiæ cōstitutio à me uiolabit̃,
nisi necessitas ipsa legem relaxet. Ac mi
hi uehemēter displicerem, animoq; discu
ciarer, si proceres ecclesiæ eam sententiam
in me tulissent quā in te pnunciarūt. quæ
lē causam sis habiturus apud deū, ipse uide
ris. Hunc animum hætenus præstiti &
p̃stabo. Tu diuina ex tuo animo quæcūq;
d uoles

HYPERASPISTES DIA

uoles, ac me terq; quaterq; papisticū appella. Animo meo nihil potes obijcere, nisi quod cum om̃ibus bonis uir̃is optauī correctionē ecclesiā, si sine graui rerū tumultu fieri posset. Nec te pudet roties mihi obijcere optatā Scepticorum licentiam, quasi quod per se fallum est repetendo & asseuerādo fiat uerū. In literis sacris, quoties sensus dilucidus est, nihil scepticum esse uolo: similiter nec in decretis ecclesiā catholicā. Cæterum in alijs de quibus assertores magna contentione digladiantur, dico me facile discessurum in sententiam Scepticorū, hoc est diu consideraturū, nec temere pronuntiaturū. Non est igitur Scepticus qui nō curat scire quid uerū quid fallum, quū à considerādo nomen habeant, sed qui nō facile definit, neq; pro sua opinione digladiatur, uerū quod alijs sequitur ut certū, ille sequitur ut probabile. Tales Scepticos uideas fuisse ueteres Orthodoxos frequenter in enarrandis sacris literis, inquirentes ac suspendentes interim sententiā, iudiciū alijs deferentes. Et in plerisq; definiendis ecclesia Sceptica fuit, multis seculis suspendens sententiā. Quis autem tā
per

TRI. PER ERAS. RÖT.

peruersæ mentis est, ut malit nihil certi scire, q̃ omniũ rerum habere certã scientiã. Verum in tanta rerũ caligine, modestius simul & quietius est Scepticũ agere q̃ cõ-
tētiosum assertorẽ. Quid erit tandẽ quod tu nõ deprauas ad calumniã? Quãm uero amãter interpretaris qd̃ scripsērã, siue asse-
quor siue nõ assequor, id est, nõ curas, an assequaris nec ne. Et addis grauius, Chri-
stus uero anathema sit, si nõ certus sit & as-
sequit̃, qd̃ ei præscribit̃, quomõ em̃ credet qd̃ nõ assequit̃? Ita ne uir egregie assequi
est certum scire? An potius rem intellectu
difficilem, ingenij uiribus, & naturalibus
argumētis percipere? Neque te fugiebat,
quid sentire, nõ usq; adeo rudis es Latini
sermonis, sed huc te rapuit calumniandi li-
bido. Et si parum scires Latine, ipse sermo
nis contextus indicat quid sentiam. Quid
enim aliud est submittere sensum huma-
nũ ecclesiæ iudicio, nisi credere quod præs-
cribit ecclesiã? Ego non assequor quomo-
do differat pater à filio, quomodo proce-
dat spiritus sanctus ab utroq; quum neu-
trius sit filius, & tamen hoc apud me cer-
tius est, q̃ quod digitis contrecto.

d 2 Et

HYPERASPISTES DIA/

Et uide quàm inique calumniaris omnia;
Eandem sententiam quam in mea diatriba
calumniaris multisq; conuicijs exagitas,
ipse ponis in tua formula: qua meam scilicet
corrigis. Vbi cunq; inquis per infirmitatem
liceret. &c. Quod tu uocas infirmitatem
carnis: ego dico nō assequi. Neq; em̄ ue-
ritas est in causa, quo minus assequamur
sed infirmitas ingenij, quale me profiteor
habere. Hic αὐθις αὖ quadruplicem litē mo-
ues. Primum quod scripseram in sacris li-
teris esse aliquid obscurum, deinde quod ti-
bi ius adimam rescindendi, quæ sunt à pri-
scis decreta, deniq; quod nolim omnia a-
pud quosuis euulgari, ut ad medium pri-
mo loco respondeam, ius istud adimat tibi
qui dedit, surgente posteriore propheta iu-
betur prior tacere, quid tum postea? Ergo
ne fas est cuiuis rescindere ueterum senten-
tias publico ecclesiæ iudicio cōprobatas?
Deniq; quur tu sic commoueris in prophe-
tas qui surgūt post te? Quur illis iuxta Pau-
lī præceptum non das locū? Deinde quod
dicis de luce scripturarum, utinam esset
uerissimum. Sed longe aliter sentiūt qui in
hac explanāda multis retro seculis defuda-
runt.

TRI. PER ERAS. ROT.

rūt. De hoc posterius icidet ut loquamur.
Atq; hūc campum ingrediens, statim uteris arte tua, dicēs quod ego Christiana dogmata sic distinguam, ut quædam sint necessaria cognitu, quædam minus. Obsecro quis unq; dixit Christiana dogmata non esse cognitu necessaria: De quæstionū generibus loquor, nō de Christianis dogmatibus. Deinde non illic ago de professoribus Theologiæ, sed de uulgo. Nam hodie & coriarij in computationibus disputant de libero arbitrio. Iam quod ipse fateris in signis tantum obscuritatem esse, non in rebus, haud magni refert ad excludendā obscuritatem: utrum fatearis res non intelligi, ppter ignoratas uoces, an rerū caliginē esse in causa ut uoces nō intelligant. Qd si sola grāmatices peritia, submouet omnē obscuritatem à sacris literis: qui factum est ut diuus Hieronymus, linguis om̃ibus instructus, sic passim hareat, sudet in explicandis prophetis: ne quid alios cōmemorem in quibus est & Augustinus cui nōnihil tribuis. Quur tu ipse qui linguarum inscitā non potes pratexere, nonnuncq; hæres in explicandis psalmis, testificans te
d ; somniū

HYPERASPISTES DIA

somniū animi tui sequi, non dānatis aliorū
opiniōibus. Atqui si ueritas ī ppatulo est,
oportebat eorū opiniones qui à uero aber
rasset reijcere. Hoc eū certe decebat, qui sic
odit Scepticos, p̄fessus assertorē. Deniq;
quur inter tuos fratres adeo male cōuenit?
Eandē scripturā habent oēs, eundē spiritū
sibi uindicat oēs. Et tñ Carolstadius abs te
fortiter dissensit. Dissentit & Zuinglius &
Oecolāpadius & Capito, qui Carolstadij
sentētiā probāt, probationes nō probāt.
Rursus inter Zuinglium & Balthazarū,
quantis de rebus quantum est dissidium?
Ne cōmemorē imagines ab alijs eiectas,
per te defensas, ut taceam de nouo bapti
smo, ab alijs prädicato, ut sileam huma
nas disciplinas, ab alijs reprobatas, abs te
defensas. Quū tractetis omēs rem scriptu
ræ, si ea nihil habet obscuritatis, quur inter
uos tam male conuenit? Nec est quod hic
mferos sophistas exagites, docet hoc Au
gustinus, obscuritatem aliās proficisci ex
ignoratione seu ambiguitate uocum, aliās
ex ipsa natura rei, nōnunq; ex tropis & al
legorijs, interdū ex locis inter se pugnantib;
bus, quod ad sermōis speciē attinet. Et cau
sam

TRI. PER ERAS. ROT.

iam adfert, quare deus hanc obscuritatē in
 sacris uoluminibus residere uoluerit. In lo-
 co de peccato in spiritum sanctū nunq̃ re-
 mittendo, negas quicq̃ esse obscuritatis.
 At Augustinus fatẽ se semper uitasse hu-
 ius difficillimæ quæstionis molestiā, & tñ
 quum tractet eam accurate, non sibi fidit,
 sed suspēdit sententiā. Breuiter an sibi sa-
 tisfecerit nescio, mihi nō satisfecit. Verba
 sunt, ut ais, clarissima, peccatū irremissibi-
 le, sed doce, quæ sit illa blasphemia in patrē
 aut filiū, cui promittit remissio, quæ in spī-
 ritū sanctū cui negat. An cōtūmelia patris
 & filij nō ptinet ad spiritū sanctū? Deinde
 qđ est illud seculū futurum, in quo uident̃
 condonari quædā peccata. Vide quāta sit
 in clarissimis uerbis obscuritas. Quæ non
 torquet Augustinus, ut ex his angustijs se-
 met explicet, & tñ nō explicat, nec mea nec
 sua ipsius sentētia. Porro qđ me cū oibz so-
 phistis puocas, ut ul' unū locū obscurū aut
 abstrusū pferamus ē diuinis uolumibus,
 quē tu nō statim ostēdas esse dilucidū, uti
 nā præstare posses quod polliceris: defere-
 mus ad te difficultatū examina, tibiq̃ cōdo-
 nabimus, si nos appelles talpis cœciores
 d 4 modo

HYPERASPISTES DIA

modo luculenter explices in quibus hæremus. Quod si nobis hanc legem præscribas, ut quicquid tu fueris interpretatus, id credamus sentire scripturam, non patientur tui sodales, qui tibi fortiter reclamant asseuerantes te de Eucharistia perperam interpretari scripturas. Quare non æquum est nos tibi plus autoritatis tribuere, quàm tribuunt tuæ professionis sodales præcipui. Iam quum hic agamus de difficultate quæstionis, quæ ex mysticis literis nascuntur, ueluti quum quærimus quid sit illud, quod distinguit in sacra triade personam à persona, res an relatio, & an spiritus sanctus quum procedat ab utroque ab uno principio procedat, an à duobus, aliisque innumera, item quum legamus impijs post hanc uitam denunciari ignem gehennæ, quæsitum an impiorum animæ statim ut auulsæ sunt à corpore, dantur supplicijs, an seruentur luituræ poenas in die supremo, Rursus an ignis ille sit materialis, et si est, quomodo res corporea agat in animam incorpoream: Tu qui solus nunc deflectis à re proposita, mîre huc confers scripturas & rationes, de lapide reuoluto à monumêto, de Euangelio prædicato
omni

TRI. PER ERAS. ROT.

omni creaturæ, quasi tales difficultates prædicarint apostoli: Quod si nomen Euangelij Christi quæstiones eiusmodi uniuersas cõplectitur, unde factum est, ut post prædicatum Euangelium tanta cœcitas resederit in ecclesia dei, ut post apostolos nullus extiterit, præter Ioanem Hus & Vuycleum, qui non passim hæreat in sacris literis. Nisi forte sentis nihil ultra querendum, quod sacris literis expressum est. At hoc nec te nec tuos sentire uerissimile est. Nam tu hactenus cum ecclesia facies pronuncias, in synaxi uerum esse corpus & sanguinem, id est, substantialiter: Atqui substantiæ uox non est in sacris literis. Rursus tui fortissime contendunt, non esse illic corpus & sanguinem nisi in signo efficaci. Ne hoc quidem exprimunt sacra littera. Omnibus inquis notum est, filium dei factum hominem, esse deum trinum & unum, Christum pro nobis passum & regnaturum in aeternum, poterat eadem opera e symbolo proferre duodecim articulos. Ista fateor & laicis decantanda. Sed quod hoc ad difficultates quæstionum quæ ex his articulis oriuntur? Nam nos de his loquebamur, non disputandis apud promiscuam plebem. Proinde uides opi-

d s nor

HYPERASPISTES DIA/

nor & illa sint aprosdionysa quæ citas, prædicare Euāgeliū omī creaturæ: & in omnē terram exiuit sonus eorū, & quæcunq; scripta sunt ad nostram doctrinā scripta sunt, Et omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum &c. Ista quis unq; negauit? Hæc scilicet faciebāt ad Rombum, ut tuis abutar facetijs. Porro quod reijcis meum Coricium specum qui dedarat aliquo usque scrutandas literas sacras, cæterum altius quàm sat est ingredi nefas esse, ne scrutator maiestatis opprimatur à gloria, sed abstrusissima quæque mysteria omnibus in promptu atq; propatulo esse, satis tu quidem fortiter asseris, sed ipso mūdo req; ipa redamāte, postremo tuis ipsius scriptis, ac tuorū dissidio refellente quod asseris. Non admodum excutiā hic distinctionem tuam qua discernis deum à scriptura, quemadmodū creatorem à creatura, quam propositurus, nescio quamobrem profitearis te uelle rhetoricari aut dialecticari, aptius erat si dixisses sophisticari. Nā illi distinctionibus solent elabi, quod tu nihilo rarius neq; uerecūdius facis q̃ illi, quoties tibi commodum est. Scriptura nobis
deum

TRI. PER ERAS. ROT.

deum depingit, ac de diuinæ naturæ mysterijs loquitur. Proinde sermo de re ut est incomprehensibili, & ipse aliqua ex parte incōprehēibilis sit oportet. Nec refero p/nomē eius ad scripturā ut tu diuinas, sed ad deū. Inepte igitur, inquis, accōmodas ad scripturam, quum illic loquatur de deo, quēadmodum & Esaías, uerum inter sese respondent imago & res expressa. Et Paulus anq̃ ad hæc uerba ueniret, tractauerat ex sacris literis difficillimam quæstionem de Iacob dilecto, & Esaū odio habito: de figulo & luto fictili. Quare non tam inepte mihi tractata sunt hæc loca, quā tu uideri uis, sed quæ adducis testimonia, nihil faciunt ad sensum meum, qui tamen non uidetur fugisse te, quum hunc in modū scribis, Si loqueris de sophistarum quæstionibus circa has res agitatis, quid tibi fecit innocentissima scriptura &c.

17

Sciebas igitur me non de scriptura, sed de quæstionibus hinc existentibus loqui. Proinde quorsum attinebat tot uerba incassum fundere?

Quanquā non omnes quæstiones sophisticæ sunt, sunt & utiles & necessariae, modo

HYPERASPISTES DIA

modo sobriæ sint, & quoad fas est progredi-
antur, & tamen in his sunt quædam, quæ
nec à quibuslibet tractanda sunt, nec apud
quoslibet. Rursus illa dictinctio de obscu-
ritate interna & externa, ad nihil conducit,
nisi ut elabaris, nosq; tua loquētia delasses.
Nec in hoc dico in scripturis esse difficulta-
tem aliquot locis, ut homines ab eius lecti-
one deterream, sed ut exhorter potius ad
acre studium, & à decernendi temeritate
dehorter parum exercitatos. Verum hæc
aliàs fortassis incident.

Veniā ad formulā Christianæ mentis, quā
tu pronūcias plusq; ethnicā et Iudaicā, quā
tamē, ut dictū est, præscripsimus nō tui si-
milibus, sed idiotis, qui nihil aliud sunt q̃
Christiani. Sed præstat ipsam formā hic re-
ferre, quo magis perspicuū sit lectori quod
agimus. Ego meo (in q̃) iudicio, quod ad li-
berū arbitrium attinet, quæ didicimus è sa-
cris literis, si in uia pietatis sumus, ut alacri-
ter proficiamus ad meliora relictorum ob-
liti, si peccatis inuoluti, ut totis uiribus eni-
tamur, adeamus remedium poenitentia, ac
domini misericordiā modis omnibus am-
biamus. sine qua nec uolūtas humana est
efficax

· TRI . PER ERAS . ROT .

efficax, nec conatus, & si quid mali est, nobis imputemus, si quid boni totū ascribamus diuinæ benignitati, cui debemus & hoc ipsum quod sumus, Cæterū, quicquid nobis accidit in hac uita, siue letū siue triste ad nostram salutē ab illo credamus immitti, nec ullam posse fieri nobis iniuriā, à deo naturā iusto, etiā si qua nobis uidentur accidere indignis, Nemini desperandā esse ueniam à deo, natura clementissimo. Hæc inq̃ tenere meo iudicio satis erat ad Christianā pietatem, nec erat irreligiōsa curiositate irrumpendū, ad illa retrulsa, ne dicā supuacanea, an deus contingēter præsciat aliquid. &c. Primū ut sæpe iam dictū est hæc forma datur idiotis Christianis, quibus satis est, ut pro uiribus proficiant, leq̃ totos uolūtati diuinæ cōmendent, nec ab his opinor requires, ut sese torqueāt quæstionibus ne inter Theologos quidē satis explicatis, de futuris contingentibus, de præscientia & prædestinatiōe dei: & affingis me hic deposito Sceptico, asseuerare, quū bis adiciā meo quidē iudicio. Verum istiusmodi permulta tibi permittis, & ego ne nimium hic operæ sumam, ad multa conueniebo

HYPERASPISTES. DIA/

niuebo. Nunq̃ enim dissuasi, ne quum in-
ciderit opportunitas, populus quoq̃ audi-
at, esse liberum arbitriũ, sed inefficax absq̃
dei gratia: uerum illa quæ nunc doces po-
pulum, nullum esse liberum arbitrium, o-
mnia mera necessitate fieri, præterq̃ quod
falsa sunt, perniciose dicuntur apud impe-
ritam multitudinem, nec mihi uidetur con-
sultum, ut etiam qui asserunt liberum arbi-
trium, cæteras huius quæstionis difficulta-
tes tractent apud populum. Quot sunt pu-
rissimi Christianissimi uirgines quæ sese to-
tas diuinæ uoluntati cōsecrarũt, nec tamẽ
intelligunt, quomodo præsciat deus, & an
aliquid præsciat quod nolit, & quomodo
eadem uelit, & nō uelit, & quomodo præ-
sciat contingentia, quæ pendent ab huma-
na uoluntate. Corpus nostrum non intelli-
git quomodo uim suam in ipso exerat ani-
ma, satis est, qđ animo se præbet morige-
rum, ita non est necesse ut anima sciat qui-
bus modis in ipsa operetur gratia, sufficit
quod se gratiæ præbet obsequentẽ. Tu ue-
ro putas nihil esse religiosum, si hæc à reli-
gione Christiana semoueantur, an nostra
uoluntas agat aliquid cum operante gra-
tia, an

T R I . P E R E R A S . R O T .

tia, an deus præsciat aliqua contingenter,
 sed hæc occurrent suis locis. Nondum e-
 nim disputamus, sed tuas calumnias qui-
 bus liber tu? undiq; scatet refellimus. Qua-
 rum hæc una non multum habet frontis,
 quantum mentis nescio. Formam hanc
 damnas ut ethnicam ac Iudaicam, quod
 ne iota quidem fecerim mentionem Chri-
 sti, quasi doceam esse pietatem Christia-
 nam sine Christo, tantum si deus natura-
 clementissimus totis uiribus colatur: quan-
 quàm hæc uerba, tātum si deus &c. de tuo
 affinxisti, ne non haberet aliquem fucum
 tua calumpnia. Hic iterum appello tuam cō-
 scientiam Luthere, non te pudet tales næ-
 nias miseris chartis illinere? Tu huc tor-
 ques mea uerba, quasi formā totius Chri-
 stianismi præscripserim omnibus. Imò præ-
 scripsi quod satis esset simplicibus aduer-
 sus cōtentiosas difficultates, & propemo-
 dum inexplicabiles, quæ tractantur circa
 materiā liberī arbitrii. Cedo mihi, ubi no-
 minatur deus, utiq; Christianorū, an illic
 abest Christus? nisi Christū nō habes pro
 deo. Et ubi Christianus nominatur, an ibi
 dē non intelligit Chrs? In cuius libris fre-
 quen-

HYPERASPISTES DIA/

quentius inculcatur nomen Iesu Christi,
q̃ in meis? Et post tā evidentē calūniam,
de nihilo suscitātā,ifers hęc tragica. Quid
hic dicā Erasme? Totus Lucianum spiras,
& inhalas mihi grandem Epicuri crapulā.
Nunq̃ tibi deest quod dicas, sed puto cor/
dato lectori non esse obscurū, quid hic de
te cogitem. Iam illud mihi uide q̃ tibi non
constes, homo adamantinus: cui Erasmus
est Proteus. Id accidere solet, quoties quis
nō ex animo loquitur. Admoneo ut Chri/
stianus se totum mācipet uolūtati diuinæ,
& totus spiro Lucianum, & inhalo crapu/
lam Epicuri. An hoc est negantis esse ullū
deum? Num hoc est spirare Lucianū qui
ἄθεος dictus est, quod in libris suis deride/
at omnes gentium deos, hactenus p̃ij uo/
cabulo dignus, si uerū deum agnouisset?
An hoc est inhalare crapulā Epicuri? Quo
modo quis cōmittet se totum deo, quē aut
credat nō esse, aut si est, non tangi cura re/
rum humanarū. Rursum qui credit om̃ia
tū lata tum tristia p̃ijs immitti à propitio
deo ad salutem nostrā, an is existimat res
hoim nō esse curæ deo? Etiā atq; etiā uide
Luthere, quo te rapit impetus animi tui,
cui

TRI. PER ERAS. ROT:

cui nimum obsequeris, cōtra q̄ decorum est personæ, quam ipse tibi imposuisti.

Et tamen quasi iam argumētis irrefutabilibus euiceris quod intendis, adornas gloriosum, prolixum ac magnificū triumphū, quem agis aliquot capitibus. Hæc uerba Luthere, totis uiribus enitatur, adeamus remedium poenitētiæ, ac domini misericordiam om̄ibus modis ambiamus, sine qua nec uoluntas humana efficax &c. non miror tibi uideri sine Christo, sine spiritu dicta, et quauis glacie frigidiora, quā dissēdiant à tuis dogmatibus, à quibus quicquid discrepat, impium est tuo sane iudicio, & hæc ipsa tamen uidetur tibi non ex animo dicta, sed metu pontificum ac tyrannorū extorta, ne prorsus uiderer *ἀθεος*. Dic mihi καὶ ὁ γινώσκων: est ne ull⁹ locus in tot meis lucubrationibus qui aliter loquitur de libero arbitrio quàm hic loquor, iuxta definitionem ecclesiæ, et orthodoxorum sententiā? Aut audiuit me quisq̄ approbantem tuā de libero arbitrio sententiā? Qua igitur fronte fingis metu principum nunc deum hæc uerba à me extorta? Malueram tecum in harena gladiatoria non commit

e ti, uel

HYPERASPISTES DIA

ti, uel quia prauidebam me nihil profecturū, nisi ut equū in campum, quod aiūt, prouocarem, uel quia malueram alijs uacare studijs. Proinde si me dicas aduersus animi sententiam prodisse in harenam, non aberras à uero. Sin existimas me tecum sentire, quum aliud apud me celem, aut erras tota uia, aut impudentissime confingis hoc, ut alia multa. Inuitus ac detrectās accessi ad cōflictum, sed in ipso cōflictu nihil aliud defendi, quàm & sensi semper & hodie sentio. Id quod testificatus sum & in mea diatriba. Et tu iam olim in me stoma chabarīs, (id arguunt literæ tuæ à tuis excusæ) quod in causa liberi arbitrii abs te dissentirem. Vnde igitur nouus ille tyrannorum metus qui has uoculas expressit aduersus animi mei sententiā? Illud scito Lutherē nullū esse dogma tuum, de dānatis loquor, in quo tecū per omnia sentiam, nisi quod quæ scribis in mores ecclesiæ corruptos, ueriores sunt quæ uellē. Tantū abest, ut hac una in parte abs te dissentiam. Quare posthac omitte illas blādas appellationes, mi Erasme, mi Erasme, & istis palpis tibi iuratis caput demulce.

Atq;

TRI. PER ERAS. ROT.

Atq; hic mirum q̃ tibi fluant uerba tragica, falso multumque fluenti expressa arbuto, quasi omnibus interdixerim ne uestigent quid possit uolūtas nostra, quid agat in nobis gratia dei. Imò quæ curiosius circa hæc disputantur, non requiro ab omnibus Christianis, & nego esse uentilanda apud populum. Et legis in mea diatriba taxatos eos, qui irreligiosa curiositate in hæc irrumpunt, significante aliquam piam esse curiositatem, qua hæc aliquo usq; sobrie tractatq; contentionem possint inuestigari. Et uis nullū haberi pro Christiano qui ignoret, quid sit in nobis illud quod uocatur liberum arbitrium, & utrū sit in uoluntate tantum an etiam in intellectu: Et an tantū patiatur ab agente gratia &c.

Superiores illæ quæstiōes, & illis similes possūt à simpliciter christianis simpliciter credi, etiamsi non excutiantur subtilitate scholastica. Proinde quoniā à scopo nostri sermonis aberrasti, quicquid hic atrocibus uerbis exaggeras, irreligiosum, impium superuacaneū, frustra tibi dictū est. Deinde quid opus est simplices Christianos disputare de cōtingentibus, deq; uolūtate tantū

HYPERASPISTES DIA

patiente, quum iam ecclesia magistra persuasum habeant, aliquid agere uoluntate, uerum id inefficax esse, nisi perpetuo adsit opitulatrix gratia. Hoc dogma iam annis mille quingentis tenuit populus Christianus. Nec de hoc disputare fas est, nisi si qui moderate in hoc disputent, ut magis confirmetur quod tradidit ecclesia. Caterum quod in cōgressu profiteor me disputatorem, non iudicem, ciuilitas erat quam tibi tuisq̃ tribui, qua simul & autoritate conditorum, pontificum et academiārū memet exarmaui. Quid enim attinebat me pronūciare, de quo iam olim pronūciauit ecclesia catholica? Proinde quum hoc agam tota mea diatriba, ut euincam esse uerum quod definiuit ecclesia, esse in homine uim liberi arbitrii, quæ operanti in nobis gratiæ cooperetur, sed sic ut ipsum non assequatur salutem absq̃ gratiā : quid attinet mihi ingerere mea uerba, quibus assero uoluntatem aliquid agere, in his quæ pertinent ad aeternam salutem, & hanc rursus inefficacem esse, sine misericordiā dei? Sed hic mecum pugno, ut ais, qui præfatus sum, esse curiosum his de rebus disputare. Nō solum

TRI. PER BRAS. ROT.

lum curiosum, uerū etiam impium est illa uocare in dubiū, quæ tanto consensu recepit ecclesia, id quod tu facis. Et addo multas alias quæstiones quæ huic adherent, quas tu prudens retices. At in forma non definitio, quid ualeat nostra uoluntas, quid misericordia, & quomodo intelligendum sit agere & pati, quo uidelicet prudens, ut scribis, faciam ignaros. Graue flagitium si hæc nō explico in forma quam præscribo simplicibus, at explico satis opinor, in ipsa disputatiōe, & forte melius quàm tu ferre possis. Nam quod tu diatribam meam sic eleuas, sic deſcendis, sic cōspuis, hoc ipsum arguit illam nō tam aspernabilem esse q̃ tu uideri uis. Si nō urgeret te, nō tot cōuicijs in illius autorem debaccharetur tuus calamus. Rursum illa uide, q̃ non in loco tibi dicuntur, quod neutri parti adherere statui, & inter Scyllā & Charybdim tuto eundere, ut mediō mari fluctibus obrutus & confusus omnia asseram quæ nego, & negem quæ assero. An omnes defecerūt ad tuam Charybdim qui non stringunt calamum pro ecclesia? An defecit ab ecclesia, quisquis maluit aliud agere, q̃ tecum con-

e s gredir

HYPERASPISTES DIA

gredi. A uestro foedere me alienū esse semper professus sum, cū ecclesia catholica pacem habeo, cui et censurā scriptorū meorū detuli, si quid inest erroris humani, nam maliciam aut impletatē procul ab illis abesse scio. In nullius gratiam unquā impugnaui cognitā ueritatē, nec ullius tyrannidem meis scriptis foui. Mihi in pontificū & episcoporū uitam censoria uirgula data non est. Et si quid monitis proficit, uideor mihi hic fuisse liberior, quā huic personæ congruebat. An ideo seiunctus sum ab ecclesia, quod mihi cū duobus aut tribus theologis, quos tu sophistas uocas, parum conuenit. Hæc quum tot epistolis & priuatim scriptis, & per typographos euulgatis ante tot ānos declararim, tibi adhuc nauigo inter Scyllam & Charybdim, (nam hoc tam lepidō dicto uideris mire delectatus, toties inculcas nobis) & neutri parti adhæreo. Si persuasisse nobis, te esse uirum illum diuinitus orbi datum, qui gladio uerbi Euangelici, renouares ecclesiam, qui ducereris spiritu dei, cui soli nihil esset obscurum in sacris literis, ultro isthuc adrepissemus, etiam pedes tuos exosculatu

TRI. PER ERAS. ROT.

culaturi. Verum hoc, quantūuis arrogas
tibi, mihi nondū persuasisti. Per multa qui-
dem obstiterūt, sed inter præcipua fuit ista.
tui calamī amarulentia, & effrenis conui-
ciandi libido, ac plusquā scurrilis dictorio-
rum sannarumq; petulantia, qua uteris in
omnes, qui audent aduersus tua dogmata
hiscere. Hic enim non solum desiderare co-
gimur spiritū illum Christi quem tibi forti-
ter arrogas, uerū etiā sentimus longe aliū
spiritū, uidelicet Lucianicū aut Aristopha-
nicū, nisi mauis Archilochiū. Et tu negas
animā hominis ferre duos sessores, quorū
alter alterū uicissim depellat, at qui tua le-
git sentire uidetur ambos simul eidem ani-
mæ inequitātes. Quū em̄ nobis cōmendas
fiduciā erga deū, quū extenuas uires hoīs,
quū diuinæ scripturæ maiestātē et autorita-
tē extollis, oīaq; hūana præ hac deīcis, mul-
ta sic dicis, ut uideri possint ab euangelico
spirita proficisci: rursus ubi tuis Vuilheylis
& applausoribus incipis agere fabulā, tan-
ta est petulantia, sublannandi, cōuiciandi
q; tanta uasfricies, et adeo nullus in his mo-
dus, quū in argumentando sis astrictus, ut
nullus q; uis æquissimus tibi, possit excusa-

HYPERASPISTES DIA)

re spūm tuū. Iam quo grauius uulneres, uā
fricte quadā addis maledicentiæ strophas,
& obliquas figuras, hoc est, gladio uenenū
illinis. Quemadmodum & hic facis, quū
nihil omiseris quod in hominem deplora
tissimū dici possit, quum sim tibi Lucia
nus atheos, quū Epicuri de grege porcus,
quum tam impius, ut nec impiissimis So
phistis sim tolerabilis, quum hostis totius
Christianismi, qui nolim apud populum
disputari, an de futuris contingentibus sit
certa ueritas: tamen adhuc aliquid pre
mis in pectore, & concedis de tuo more,
& uela contrahis, & ni Erasmus essem tuo
more ferreris in me, quasi tibi postules &
gratias agi pro tā clementi modestia. Hac
in te quum sint euidentia, tamē postulas ut
credam⁹ te nihil facere ex libero arbitrio,
sed ex moderatiōe spiritus Christi, & indi
gnaris quod non protinus deserta doctri
na, quā tot retro seculis amplexa est ac te
nuit ecclesia Catholica, iurem⁹ in tua uer
ba. Mihi nunquam fuit animus admisceri
uestre cōspirationi. Et tamē si me taderet
huius ecclesie, quaso te per Euangelium,
quod me uacillātem ac perplexū uocares?
ad istam

TRI. PER ERA. ROT.

ad istam uestrā disgregatam congregatio-
nem, & undique dissectam sectam? Carol-
stadius in te debacchatus est, tu uicissim in
illum. Nec dissidium fuit de lana caprina,
sed de re grauissima. Zuinglius & Oeco-
lampadius multis uoluminibus oppugnāt
tuā sententiā. Et his cōsentiūt aliquot proce-
res tuæ cōgregatiōis quorū ē Capito. Rur-
sum Balhazarus quāta cōtentiōe pugna-
uit cum Zuinglio? Et haud scio an istic in
exigua ciuitatula, satis inter uos cōueniat.
Hic tui discipuli palām docebant discipli-
nas humanas esse uenenum pietatis, non
esse discendas linguas, nisi Hebraicam &
Gracā ex aliquātula parte, Latinā prorsus
negligendam. Extiterunt qui tollerent bap-
tismū, tum qui nouarēt, nec defuerūt qui
hos opprimerēt. Alicubi diuorum imagi-
nes dira passæ sūt, tu illis tulisti suppetias,
Vbi prodisset libellus tuus de instauran-
dis studijs, aiebant te destitutum tuo spiri-
tu, iam humano spiritu cœpisse scribere, q
pugnaret cum Euangelio, idq; dictitabant
te facere in gratiā Melanchthonis. Exor-
tum est isthic propheticum genus, quicq;
tibi fuit acerrima conflictatio. Denique
e 5 quemadmo

HYPERASPISTES DIA

quemadmodū quotidie inter uos existūt noua dogmata, ita simul exoriūt noua diffidia, & postulas ne q̄s à uobis dissentiat, quū ipsi inter uos de rebus grauissimis sic dissentiat. Finge igitur uerum esse quod toties sine fronte repetis, me miserū flutare inter Scyllā & Charybdim, in qd' littus, in quem portū me uocas? Si quādo dedissem nomē uestro foederi, & in ueterem ecclesiā reuolutus essem, uos poteratis defectionis & incōstantiæ crimen impingere, alij uocarent resipiscentiā. Si uestram doctrinam cōprobasset orbis Christianus, uel pertinax uel impius uideri possem, qui solus non accederem. Si uos inter uos consentiretis in dogmatibus, fastidiū obijcere poteras, q̄ nolle auscultare quod tāto consensu docerēt homines eruditi. Nunc quū ecclesiæ Catholice semp adhaeserim, à uestro cōsortio semper abstinerim, quū uestra doctrina damnata sit per ecclesiæ principes & orbis monarchas, ne quid dicam de censuris Academiārū, quū uos sic inter uos digladiemini, & nemo interim sibi nō uindicet spiritū Christi, sacrarūq̄ literarū certissimā cognitionē, quomō tibi adhuc inter

TRI. PER ERAS. ROT.

Inter Scyllā & Charybdim nauigo, & indignaris quod homo senex & rei Theologi-
cæ rudis malim sequi consentientē autori-
tatē ecclesiæ, q̃ uos sic dissentientes ab eccle-
sia, ut nihilo secius inter uos dissentiatis.
Hæc pluribus inculcare uisum est, quod te
nō pudeat toties occinere nobis Scyllā &
Charybdim, & animū ancipitē in medio
fluctuantem. Ego Luthere tantū habeo fi-
dei diuinis literis, & ecclesiæ decretis, ut et-
iam absq; uestre fidei præsidio sperē mihi
salutē à misericordia domini. Quare noli
posthac tibi uindicare quod est dei, noli
pronunciare de spiritu hominis, sed tuum
ipsius spiritum excute, ne forte alium ha-
beas sessorem quàm prædicas. Ego quum
ex aliorum autoritate possem, de tuo spi-
ritu non ausus sum pronunciare, tantum
dixi mihi suspectum esse, & optauī ut mea
me suspicio falleret, quod idem & hodie
opto. Hoc de te suspicatus sum iam inde
ab initio, quum tu fabulam hanc magno
orbis applausu saltare instituisses. Hunc
animum constanter præ me tuli, mul-
to antequam in me stringeres calami tui
ruspidem; idq; factum gaudeo, ne si quid
nunc

HYPERASPISTES DIA

nunc de tuo animo iudicārē, causari posses.
non esse iudicij, sed doloris & odij. Pro/
mittis alicubi te effecturum ut me pudeat
aditæ spongiæ. Ego contra non ausim pol/
liceri me effecturum, ut ullius rei te pu/
deat, ea est animi tui præsentia: attamen ef/
ficiam, ut omnes intelligāt, quantus sis ar/
tifex, detorquendi, deprauādi, calumniā/
di, exaggerandi quidlibet, quanq̃ istuc iā/
pridem agnoscit mundus. Sunt qui libris,
aditis ingerant tibi tuam incōstantiam, &
usque dissimulas, mihi oecinis, aiunt aio,
negant nego, & hic assero quæ nego, ne/
go quæ assero, quum tu tantus protei ca/
piendi artifex, adhuc ne unum quidem lo/
cum proferre potueris, in quo mihi nō cō/
stem, nisi forte aiunt aio, & negant nego,
putes in eos competere, qui aiunt quod af/
firmat Ecclesia, & negāt quod reijcit eccle/
sia, ut iam dictum hoc inuersum uideatur
in te torquēdum, aiunt nego, negant aio,
adeo lubens dissentis ab omnibus quæ re/
cepit ecclesia: nec assero quæ nego, negās
quæ assero, sed ea tibi uasfrides est, ut recte
dicta deprauas quoties est cōmodum; ut
quod album est uertas in nigrum, quod lu/
cidum

TRI. PER ERAS. ROT.

eidum uertas in tenebras. Pertinet & hoc ad artem, quod subinde mones, ut metuā spiritum Christi, deum non irrideri. Itā ne periculum est ne offendam spiritum dei, & metuā dissentire ab ecclesia Christi: Imò hoc est, quur non audeo me uobis credere, quod metuam offendere spiritum dei. Et postea nobis excusas tuam istam admirabilem infantiam, quum ad maledicendum & calumniandū suppeditet tibi tāta copia sermonis amari, ut quous ociosum & patiētem delassare queas, rursus tātum ad sit artis, ut nihil tam circūspecte dici possit, quin tu uertas in atrocem tragediam.

Primum quod dixeram obiter in præfatione, fatius esse si de difficultatibus quæ incidunt circa materiam liberi arbitrii nō disputetur ab idiotis, aut apud idiotas, id quod nunc fit libris in linguā uulgatā uersis, adeo ut passim à militibus audiamus, Quid refert: nō est liberum arbitriū, deus omnia operatur in nobis & bona & mala. Sinamus illum operari, scit quid agat, & eius uoluntati nemo resistit: sic interpreta ris, quasi nolim quenq; usq; loqui de libero arbitrio. Simili arte quum ego multas quæstiones

HYPERASPISTES DIA

quæstiones recēseam, tu unā aut alterā tra-
 ges, quū à sobrijs q̄stionibus pueniatur ad
 curiosas, & postq̄ om̄ia detorsisti, tū præ-
 sto sūt illa tragica, curiosum, uanū, superua-
 capeū, irreligiosum, quo lectori talē offun-
 dēs ob oculos puluerē, exocules. Prodeo
 in mediū dirempturus uos, p̄fatus de his
 rebus nō esse disputādū & rem eē supra ca-
 ptū hūani ingenij, & interim facio qđ im-
 pbo. Primū nō dirimo uestrā litē, q me di-
 sputatorē tm̄ p̄fiteor. Ea testificatio erga te
 ciuilitas erat, erga catholicā ecclesiā dep̄ca-
 tio malitiosi erroris. deinde nō tecū luctat̄
 ecclīa, imò aduersus tuū dogma qđ iā olim
 prostratū est ab ecclesiā, ea disputo, sed so-
 brie, sed coactus. Si rem tā arduā mea spō-
 te suscepissem, poteras impingere crimē te-
 meritatis, nūc quū detrectās & nihil nō ex-
 cusans susceperim, temeritas obŕici nō pōt
 sed obediētia laudari debet. Postremo nō
 disputo quo te superē, sciebā em̄ me nihil p̄-
 fecturū, sed ut om̄ibus testatissimū facerē,
 me nō sentire tecū, & tuorū qbusdā fucum
 detraherē, q prædicabant & plerisq̄ p̄uase-
 rant, me tecū sentire. Quā suspiciōē, ut ca-
 pitalem ita falsissimā, tu quoq̄ fouere cona-
 ris tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

ris, tametsi frustra: ni planè pro lapide habes Erasmi. Rursus ipse mihi cōtradico, q̄ in eadē formula iubeā anniti totis uiribus, & asserā nostros conatus esse inefficaces sine dei misericordia. Sic arguis: Qui nifus & uiriū meminit, sentit aliqd agere uolūtatem nostrā, qui fateŕ inefficacem esse sine dei misericordia, docet eā nihil aliud q̄ pati. O inconstantia. Quid ego audio? q̄cūq; p̄fessi sunt hois uires nō sufficere ad parandam salutē absq; dei misericordia, fatentur uoluntatē nostrā nihil agere, sed tantū pati. Atq; istud nemo neq; ueterū neq; recentiū Orthodoxorū negat, q̄ tamen docent nostrā uoluntatē aliquid agere simul cum agente gratia. An absurdū uideŕ, eandē uolūtātē iuxta diuersam rationē simul & agere & pati? Quin istā incōstantiā impingis diuinis literis, ubi toties legis misericordiā dei cui debemus omnia, rursus toties illa, inſta, uigila, labora: legis apud Paulū, plus om̄ibus laborauit: & rursus, certa bonū certamē: & cursum cōſūmaui. At apud eundē legis, gratia dei sum id quod sum: qn̄ huic impingis incōstantiā, quā mihi impingis ē duabus uocibus, nitendi, & miscētia. Sed
non

HYPERASPIS TES DIA

non definitio quomodo illud agere & pati sit intelligendum. Hoc scilicet explicandum erat in formula, quasi non satis fuerit in disputatiōe ubi oportebat id esse factū. Postremo an Christianus sit impius futurus, si tantū didicerit, quisquid in nobis est boni, id totum diuinæ benignitati ascribendū, nisi pollice metiatur etiam, quantū debeatur illius misericordiæ, quantum nostris uiribus? Sed hanc quæstionem paulopost, magnifica pollicitus tractas. Illic igitur audies quàm non respondeat tua probatio pollicitis.

13

Hisce rebus tam feliciter gestis adornas triumphum, & animi gratia expatiaris in locum rhetoricum ut cum rhetore parū rhetoriceris, sic enim loqueris uere parum rhetorice. Ac mire urges me similitudinibus scribendi poëmatidis, agricoladi, belligerandi, & turris ædificandæ, ex rhetorica Quintiliani, & poetica Horatii, & hic si superis placet citatur Virgilij georgica & Salustij sententia, quasi quicquid sit simile inter agricolam humanam industria colentem agrum, & deum operantem in nobis. Nam quod adducis ex Euangelio de turri, aut frustra
huc

TRI. PER ERAS. ROT.

huc adducis, aut contra te facit. Quid supputabit ille, q nihil habet quod impendat?

Eadem felicitate post adducis similitudinem ex media arte rhetorices, de oratore & praeceptis. Deū immortalē, non puduit tuū logodædalū huius modi nugas infulcire disputatiōi, in qua tu profiteris esse cardinalē totius doctrinae Christianae? An q sic doceat simplicē Christianū, ne te torqueras quaestionibus quae superant ingenij tui modulū, sed iuxta dei praecepta connitere ut fugias quod uetitum est, & p̄stes quod praeceptū est, at ita ut ne quid tuis fidas uiribus, neu quid ex benefactis tibi arroges, sed totum ascribas benignitati diuinā, cui debes non solū quod recte facis, uerū etiā hoc ipsum quod naturae uiribus potes aut es, docet socordiā, & dicit oraturo, ne labores, de praeceptis, tantū scribito? Tam insulis locis mecū agis qui uindicas tibi cū Paulo scientiā, mihi uix sensum relinquens cōmunē. Paulo minus inepte cōtulisses tua similia, si Christianū comparasses agricolae, colendi rationem dei praeceptis, coeli fauorem gratiae diuinā. Huic opinor, nō absurde quis diceret: Tu gnauiter labora iuxta prae

16

HYPERASPISTES DIA/

cta præcepta agricolationis, uerū hoc sci/ to, te frustra facturum omnia, nisi cœlum fauerit. Nam illud fructificat potius quàm ager. Sed cœli fauor tibi in manu non est, nec semper scis quomodo faueat. Nam fauet aliquando, quum credas ini/ micum. Similia sunt quæ præscribo simpli/ ci Christiano. Itidem sentiendum de eo qui dicturus sit de re Christiana. Exerce te in literis sacris, meditare quid sis dicturus, sed inuocato illius spiritu, sine cuius auxi/ lio sterilis est hominis sermo. Nec est tuū illi præscribere, quomodo sit moderatu/ rus organum linguæ tuæ. Scit ille qd expe/ diat. Hic tu dicturū uoles lancibus expen/ dere, hoc ego præstabo, tantū deus, sic ego dicam, sed deus sic afficiet animos homi/ num. Opinor & martyrem iam apparatis cruciatibus & mortibus, iubebis expende/ re quid ipse possit suis uiribus, & quid mi/ sericordia dei, simulq; cogitare, quomo/ do patiatur aut agat liberū arbitrium, quo modo operetur misericordia dei. Quan/ to Christianius monueris illum, ut suis ui/ ribus diffusus, totum se tradat misericor/ dia dei, ipse tantum ne se subducatur gra/ tia, respi

TRI. PER. ERAS. ROT.

tia, respiciens carnis praesidia. Sed ualeant stultissima logodadali tui collationes. Qui docet dei misericordiam in nobis operari principium incrementum, & consummationem, sed simul cum illa conari nostram uoluntatem, pie docet, qui uocat in dubium an sola gratia operetur, uoluntas nihil aliud quam patiat, non pie disputat. Quot autem censes fuisse pios homines, qui nunquam uestigarunt quomodo deus necessario praesciat, ea quae pendent à libero arbitrio, & an ipse deus, quando uoluntatem habet immutabilem, necessitate faciat omnia, quemadmodum nos omnia necessitate quadam facimus, quod illius omnipotentis uoluntati nemo possit resistere, & quare traxerit Petrum, quum Iudam non traxerit, aliaque huius generis innumera: neque enim tantum loquor de hac quaestione, an gratia totum peragat in nobis, & uoluntas nihil agat, sed de omnibus quae scholae philosophicae huc inuehant. Nec, quod mihi saepe repetendum est aduersus tuam importunitatem, loquor de sobrijs eruditorum inquisitionibus, sed de

f. 2   rixosis

HYPERASPISTES DIA-

rixosis contentionibus apud populū.

- 15 Hæc quum sic habeant, expendito q̃ non in loco tibi dicuntur illa. Qui hoc non sentit, fateatur se nō esse Christianum, qui uero reprehendit uel contemnit, sciat se esse summū Christianorū hostē. Nam si ignorauero, quid, quatenus, & quantū ego possum & faciam erga deum, pariter incertum & ignotū mihi erit, quid, quatenus, & quātum deus in me potest & faciat, quū deus operetur omnia in omnibus. Ignoratis uero operibus & potentia dei, deum ipsum ignoro. Ignorato deo deum colere & gratias agere, seruire deo nō possum, dum nescio quantum mihi tribuere, quātum deo debeo. Hic est tuus syllogismus scalaris, in quo quū nobis egregie sophistā agas, tibi tamē mirus uideris theologus. Non est necesse ut Christianus ad trutinam expendat, quid ipse possit, quid deus, & quantū ipse faciat, quātū deus, modo sciat, quicquid boni facit id diuinæ benignitati acceptum ferri oportere. Nec potentia scitur sed creditur, nec protinus deū ignorat qui per imbecillitatē humani ingenij non assequitur, quomodo operetur omnia in om̃ibus. Quē admodū

TRI. PER ERAS. ROT.

admodū non assequimur ingenio quomodo condiderit mundū, & tamē conditum ab illo credimus. Et multi pñ credūt Christū fuisse deum & hominē, qui tamē nesciunt, quomodo & quatenus quibusq; modis adglutinarit sibi natura diuina hūanā : nec respōdere possint, an eo tempore quo corpus exanime iacebat in sepulchro, Christus potuerit dici homo. Nec male gratias agit deo, qui sibi nihil tribuēs, summā boni operis, illius gratiæ fert acceptā, etiam si non dimetiat pollice, quātū debeat sibi tribuere, quantū deo. Egit Augustinus gratias deo coluitq; deū, & tamen aliquādo ignorauit, illud tuū, quid, quātū & quatenus. Coluit, egitq; gratias diuus Bernardus, qui tamen hæret in his q̄stionibus. Egit Thomas opinor & Scotus, qui inter sese dissentiant. Agunt & hodie plurimi gratias deo, q̄ cōtenti patrū definitione, non expendunt ad trutinā, quid, quatenus & quātū. An Christianus non est, nec deum colit, nec illi seruire potest, aut agere gratias, qui quum toto pectore credat articulum de carnis resurrectione, tamen non disputat, nec assequitur illa tam multa, quæ theologi circa

f 3 hanc

HYPERASPISTES DIA

hanc materiam disputant: An totum deū
nescit, qui certa fiducia sperans uitam æter-
nam, non excutit innumeras difficulta-
tes, quæ de uidendo deum facie ad faciem
sicuti est, tractantur à theologis? Ipsa uir-
go sacratissima non aliud quæsiuit ab an-
gelo, quàm quomodo sine uiri contactu
esset paritura, simul atq; audiuit: Spiritus
sanctus superueniet, & uirtus altissimi ob-
umbrabit tibi: nihil ultra sciscitata, ancillā
professa est cœlestis opificij: & fieri potest,
ut uel ignorarit, uel non inquisierit multa,
quæ theologi disputant, de rationibus, qui-
bus in corpusculo uirginis illud opificium
spūs fuerit peractū. Intelligis quot exēpla
quæ hīc cōgerere, in qbus ridiculus & im-
pius erit tuus scalaris. Quot sunt Christia-
norū milia q deū sincere diligūt coluntq;
quos tamē si interrogas, qd sit gratia, utrū
creatū quiddā, an increatū, & an sit eadem
gratia q nos attrahit deus, & qua nos illū
redamamus, respōsuri sint. Deus nouit. An
pnunciabis de talibus in uniuersum quod
deū nesciant, ignari quid, quātū & qtenus
in ipsis operetur? Nam huc perducent il-
los tui gradus. Et impius erit indignusq;
Christiani

TRI. PER ERAS. ROT.

Christiani nomine, qui contentus tene,
re quod traditum est, uerum Christi cor-
pus & sanguinem esse in Eucharistia, nisi
quaesierit & assequatur, quomodo corpus
solidum sit absque dimensionibus, quo-
modo corpus hominis sit absque distin-
ctione membrorum, hoc est, ut non alibi sit
pes, alibi caput, alibi pectus, sed ubique to-
tum sit: item quomodo solidum corpus pos-
sit in caelo sedere ad dextram patris, & idē
tot locis in terra comedi ab hominibus.
Equidem arbitror, nec tu, ni fallor, inficia-
beris, milies centum milia regnatura cum
Christo, quae dum uiueret nūq̃ exquiesceret
an in omnibus tantum patiatur uoluntas homi-
nis, an simul & agat aliquid, & si quid agat,
quomodo unius operis possint esse plu-
res causae, & utra causa sit principalis, utra
secundaria, deus an uoluntas hois: deinde
quomodo utraq̃ possit esse principalis &
secundaria, si distinguas esse substantiae, & es-
se meritorium. Nam haec aliaq̃ multa uis apud
oēs excuti, ni fiat, negligi Christianismum &
articulos ecclesiae. Haec si à me dicta fuissent
exclamasses impium sophistam, nunc quoniam uisa
sunt facere ad calumniam, uis erudite pariter
f 4 ac pie

HYPERASPISTES DIA,

ac pie dicta uideri. Nec minus olet sophi-
stam alter ille scalaris, q̄ præcessit: Nescient
enim quid faciant, dum ignorant quid &
quantū possint. Ignorātes aut̄ quid faciāt,
pœnitere si errent, nō possunt. Impœniten-
tia aut̄ peccatū irremissibile est. Istiusmodi
gradibus nō ascendit ad ueritatem, sed de-
scendit ad insaniam. An ille nescit qd̄ pos-
sit, qui doctus est se nihil posse absq̄ gra-
tia dei, per illā nihil nō posse. Sed finge esse
simplicē Christianū qui nesciat expendere
ad lancē, quanta sit uis liberi arbitrii, quan-
ta uis agentis gratiæ, num ille peccans ad-
uersus p̄cepta dei, nescit qd̄ faciat, nec pote-
rit unq̄ pœnitere? Hæc plusq̄ sophistica
obtrudis nobis simplicib⁹, dū ostētas orbi
tantā rei diuinæ scientiā, quantā haud scio
an q̄sq̄ ap̄loꝝ sit unq̄ p̄fessus. Certe post
ap̄stolos nemo sibi uindicauit, nihil esse
in libris arcanis, qd̄ ipsi nō esset dilucidū.

Rursus inculcas me idē asserere, quod tu
asseris, qui in formula doceam totū bonū
nostrū deo ascribendū esse, nā ex eo con-
sequi, dei misericordiā solā omnia agere, &
uoluntatē nostrā nihil agere, sed potius pa-
ti, alioqui non totū deo tribueretur. Non
tu desi

TRI. PER. ERAS. ROT.

tu defines hisce tam confessæ tãq; puden/
dæ uanitatis asseuerationibus miserum le/
ctore obtûdere, quû in diatriba mea, tam
explanate tãq; dilucide docuerim, hûc ser/
monem nō pugnare secum, si quis summā
operis boni tribuat gratiæ diuinæ, & tamē
asserat hominis uoluntatē p sua portiun/
cula aliquid agere. Porro quû iam dudum
sic ineptias, ut me quoque tui puduerit, ta/
men adiecto epiphonemate, tibi ipsi plau/
sum das, idem & actor & applausor. Sed
sic (inquis) loqui cogit mens sibi ipsi non
constans, in rebus pietatis incerta & impe/
rita. Quid superest, nisi ut tibi dei nomen
usurpes, posteaq; tam asseueranter pronū/
cias de mente aliena? Toties inculcas incō/
stantiā, quum nondū potueris uel unū lo/
cū euincere in quo mihi non constem, & si
id fecisses, nihil aliud pbasses, q̃ hoc usu/
uenisse Erasmo, quod accidit Augustino
et Hieronymo. Nā nusq; errare, nihil nesci/
re, nulli⁹ dicti poenitere, tibi Stoico, & gno/
stico peculiare est. Sed age dic qui tibi con/
stas, qui quû mihi tribuas summā imperi/
tiam ueri, tamē impingis peccatū irremissi/
bile. At nemo per imperitiā labēs tenet

f s isto

HYPERASPISTES DIA

isto crimine, nā & Paulus blasphemus fuit
aduersus euangeliū, sed quoniam ignorās
fecit, misericordiā cōsequutus est. Ab hoc
igitur crimine me mea liberat imperitiā,
sed tibi metuendū est qui nihil nescis, ne
in hoc crimen incurras, dū fortiter rescin-
dis ecclesiæ placita, nihilq; nō asseris. Rur-
sus qui conuenit, ut quū nihil sciam, tamē
tecum sentiens, in gratiam principū diuet
sa defendam. Vis me uideri pessimū, qui
sciens uerū impugnem metu principū, at
eundē uis uideri ueri ignorantissimū. Sic
tu uir constantissime ignē aquæ misces, &
impotenti omnia calumniādi libidine, dū
nūc huic, nūc illi cupiditati obsequeris, pu-
gnantia loqueris. Quoties excusas animū
meū, quoties eundē accusas? Nunc laudat
animus bonus & pacis amans: mox cōtra
conscientiā scribo in gratiā tyrannorū, &
Lucianū Epicurūq; gero in pectore. Quā
uero quadrāt ista cum spīritu Christi quē
tibi reclamante mundo uindicas?

16 His feliciter absolutis, accedis ad alterę exē
pli gratia propositū, an deus aliqd præsciat
cōtingenter, aliāq; quæ huic adhærēt quæ-
stioni. Et hæc Lutherus uult discuti à quibz
libet

TRI. PER ERAS. ROT.

libet Christianis, & apud promiscuā multitudinem tractari. Et rursus hic inculcas uoces atroces, irreligiosum, curiosum & uanum. At mea uerba sic habent, libens persuaserim mediocrib⁹ ingenijs, in huius generis quæstionibus non adeo pertinaciter contendere. Doctis felicibus & exercitatis ingenijs non dissuadeo sobriam ac religiosam inquisitionem, nec ultra tamen quam sat est. Hæc tibi uidentur usq; adeo nõ ferenda. At quoties Hilarius disputaturus de mysterijs sacrae triadis, deprecatur crimen irreligiositatis, quod res supra uires humanæ mentis audeat humanis uerbis attrectare. Nec dissimilia præfatur Augustinus, in libros eiusdē tituli. Iā mihi cōfer, quas argutias ex philosophis in hac quæstionē cōuehunt, qbus placet Scoti subtilitas, & asseuera de iisdē rebus sic esse disputandū apud promiscuā multitudinē, quēadmodū illi disputāt. Atq; hic rursus ex tua rhetorica, cuius inscitia p̄texis, quo magis despicabile reddas meā Diatribā, hyperbolen & epitasin uenaris ex collatione sophistarū, de qbus quū pessime sentias, id quod tui libri declarant, tamē eos propemodum incipis

HYSPERASPISTES DIA

incipis prædicare in odium mei, adeo ut
quæ tua uasfricies est, credam futurum, ut
quemadmodū nō iniusto quidem illo, sed
immodice sæuo libello in rusticos utcūq;
placasti principū indignationē, ita debac-
chando in me recolligas reconciliesq; tibi
theologorū animos, quos interim tamen
non alio nomine dignaris, quàm sophista-
rum. Imò iam agnoscere mihi uideor tela
quædam, quæ ex Lei, Latomi Stunicaeq; li-
bris deprompta in me torseris. Sophistæ
inquis sanè melius hic dialecticant, quādo
rhetoricari nesciunt, qui liberū arbitriū ag-
gressi definiunt omnes quæstiones eius:
An sit, quid sit, quid faciat, quomodo habe-
at &c. Aequū Luthere postulas, ut in libel-
lo quē aduersus animi sententiā suscepi, &
in quo uix totos octo dies collocaui, qui
quidē sumptus mihi uisus est immodicus,
quenq; in hoc, ut dixi, potissimū scripsērā,
ut ostenderem me nō idē sentire quod tu;
quicquid est quæstionū apud sophistas, de
prædestinatione, de uoluntate, de præsci-
tā dei, de bono ope, de meritis humanis
in unam disputationē cōuerterem. Id si co-
natus fuisset, quomodo cōspuisset sophi-
sticantem

TRI. PER ERAS. ROT.

ſtificantē Erasmū? Sed quid egiffem illis ſophiſtarū argutīs, etiāſi maxime callere, q̄s tu p̄ſi nō facis? Et tamen quod me ſcribis nihil aliud agere in Diatriba, q̄ an ſit liberum arbitrium, ſimilis uerecundiæ eſt, qua ut partim oſtendi, ſed poſt euidentius oſteſurus ſum, multa alia nō ex re, ſed ex cauſæ tuæ cōmodo in me iacularis. Relege meā Diatribam, & perfricta fronte aude negare, quod illic definiam liberum arbitrium, quod diſtinctis gratiarū generibus, digeſtis uarijs opinionibus, oſtendam cū quibus opinionibus mihi potiffimum cōgredi fuerit propoſitum: deinde quouſq; uelim hāc tractare materiā, poſtremo quod illic declarem, in qua animi parte potiffimum ſit liberum arbitrium, & quid poſſit ante gratiam, & quid agat cum agente in nobis gratia, & quomodo ſe habeat erga deū, & laudem boni operis, aliaq; permulſa. I nūc & iacta me nihil aliud attuliſſe ad diſputationē, niſi tantū hoc an ſit liberum arbitrium. Imò notari merebar potius, qui tranſiliens ſepta propoſitæ diſputationis excurro uſq; ad Adam nondū lapſum, & ipſum deum attingens, nonnihil de neceſſaria

HYPERASPISTES. DIATRI-

saria illius & uoluntate & actione. Quam-
 quam hoc loco, aut ego fallor, aut tu tibi
 parum constas. Sic igitur dicis, urgebo
 igitur hoc libello te, & sophistas omnes,
 donec liberi arbitrii uires & opera mihi
 definiatis. At paulo ante dicebas, omnes
 de libero arbitrio quæstiones à sophistis
 fuisse definitas. Quid exigis ab illis quod
 fateris ab illis abunde factum? Quur me
 negas fecisse, quod ipsa Diatriba clami-
 tat me fecisse copiosius quàm tu præscri-
 bis? Et hic incandescit spiritus tuus, teque
 polliceris adacturum me ad poenitentiam
 æditæ Diatribes. Isti huc Luthere præstan-
 dum erat, non toties iactandum, ne fiat
 quod aiunt Græci, πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον.
 Nam hac tota priore libri tui parte quæ-
 so, quid aliud quàm triumphas, insultas
 uicto, ostentas trophæa, canis pæana, quū
 nondum ad aciem nostram perueneris.
 Moxq; posthanc egregiam pollicitatio-
 nem, uelut aggressurus rem, doces nos
 dei præscientiam deque uoluntatem non
 minus incommutabilem esse, quàm sit
 ipse deus, nec illo imprudente aut no-
 lente

TRI. PER ERAS. ROT.

lente quicquàm omnino rerum accidere, neque enim præscientiam illius falli posse, nec uoluntatem impediri, quemadmodum fit in nobis, nec opere perfecto desinere illius uoluntatem, quemadmodum homini posteaquàm extructa est domus, uoluntas struendi desit, quum opus maneat. Sunt ista retrusa mysteria quæ nos doces? Quis ista qui uel sex paginas legerit in theologia nescit, aut quis tam insanus qui neget? Sed interim non distinguis uoluntatem signi & uoluntatem efficacem, quarum hæc prorsus immutabilis est, altera quodammodo mutabilis, quum sæpe non fiat quod ille iubet fieri, & fiat, quod ille uetuit. Nec distinguis uelle dei, collatum ad res externas, ad uoluntatem dei naturalem, siue collatum ad actiones internas. Item dei uoluntatem absolutam & conditionalem. Denique non distinguis uoluntatem à uelle. Deus qui uoluit condere mundum an nondum desit uelle condere mundum? Voluit filium suum assumere corpus hominis, an nondum desit uelle? Quàm uero scite nobis definis quid sit contingens

HYPERASPISTES DIA/

contingens, quod, inquis, nobis contingē-
ter & uelut casu imprudētibusq; nobis fit.
Hic primū disco rem abstrusam, cōtingēs
esse quod cōtingenter fit, quasi dicas arti-
ficiosum opus, quod arte fit. Deinde quid
est ueluti casus? Est aliquid quod non sit ca-
sus, sed ueluti casus? deinde addis, impru-
dentibus nobis. Atqui hæc uox lōge aliud
declarat Aristoteli, qui distinguit contin-
gens, fortunam & casum: Contingens em̄
opponit necessario, fortunā tribuit rebus
animatis, casum inanimatis. Cōtingenter
igit facimus, nō tantū quod casu, & impru-
dentes facimus, uerū illud quoq; quod sci-
entes ac uolentes facimus, sed quod in no-
stro arbitrio erat non facere. Quemad-
modum hæc scribo, nec imprudens, nec
necessario, sed uoluntatis arbitrio, quæ po-
tuerit non scribere, si sic uisum fuisset.
Quid igitur hic nos doces, nisi quod as-
fectas sophisticam argutiam, sed parum fe-
liciter.

- 19 Sophista in hoc quoq; torquentur, an
deus quū præsciat res natura cōtingentes,
hoc est quæ pendēt ab hoīs arbitrio, ueluti
quū sedet, cui in promptu est stare si uelit,
quærun

TRI. PER ERAS. ROT.

quærit an deus aliquo modo præsciat cōtingenter, non quod illius præscientia fati possit, sed quod obiectum præscientiæ sit contingens. Demiror autem quare locum è media Diatriba decerptū hic putaris nō suo loco tractandum, de necessitate consequentis & cōsequentia, quod tu professus te uelle crassius explicare, sic inuolutis perplexo sermone, ut uideare non solum non intellexisse, quod ego scripsi, uerū nec tuā ipsius orationem intelligere. Sed quoniam urget temporis breuitas, nec hoc paucis uerbis posset absolui, præstat suo loco diligentius tractandum reservari.

Ad reliqua properandū, ut undequaque 20
probes te doctissimum, quemadmodum ante ex Horatio & Quintiliano docuisti me, tractandum esse an sit, quid sit, quale sit &c. Ita nunc ex poëtis doces me, res omnes mera necessitate geri, quam illi fatū uocant. Id tantam habet uim, ut ipsos etiā immortales deos atque adeo summum Iouem inuoluat ineuitabili necessitate. Atque nūc demum poëta sapientes uiri sint ipsis etiam philosophis perspicaciores. Tantū laudis merentur qui tecū sentiunt, hic Vergilius

HYPERASPISTES DIA

gillus certissimus autor ueri subinde ingeritur, qui docuerit conatus hominum, facto Parcisc; uolentibus, frequenter aliò cadere quàm expectarant. Atqui nos hic de euentis non disputamus, sed an nostra uoluntas aliquid agat in his, quæ sunt salutis æternæ. Credo tibi hoc Caput de industria admixtum fuisse, quo stomachum lectoris iam dudum ad reliqua tam insipida, nauseantem, aliqua uoluptate recreares. Verum quid hæc ad rumbum? Institueras probare pium & sanctum esse, de huiusmodi quæstionibus quæ non habent exitum, & apud quoslibet, & à quibuslibet, in utramque partem disputare, & iam omisso quod coeperas, asseris omnia mera necessitate geri. Id si constat, si uerissimum est, quorum attinet torqueri disputationibus? Sin uerum & indubitatum est, quod decreuit ecclesia, non tutum est imperitam multitudinem audire rationes, asseuerationes, ac declarationes diuersæ partis. Atqui hoc erat, quod ego suadebam, ut simplices sententia catholica contenti, credant teneantque quod acceperunt, hoc est quod tu impugnauit

TRI. PER ERAS. ROT.

gnandum suscepisti. Hoc argumentum quod inter eruditos sobrie tractari poterat, tu cogis propalam in promiscuo mortalium Theatro, uelut anceps, uocare in disquisitionem. Solent concionatores in Italia ferè singulis annis renouare quaestionem de resurrectione mortuorum, de qua sobriam in scholis disputationem nemo damnat, sed ea res tantum attulit fructum ad pietatem, ut Romanus Pontifex uetuerit illa uentilari apud plebem. Sed delibabo reliqua.

Doces nos admodum religiose, dei uoluntatem esse omnipotentem, dei praescientiam esse certissimam, qua de re qui dubitet, eum prorsus ignorare deum, nec certo posse fidere promissis illius, qui falli possit ac mentiri. Fateor ista pie dici, neque raro mihi dicta sunt in meis lucubrationibus. Sed quid haec ad me, qui moneo ne talia disputentur, praesertim apud simplices? Quod si tu certum et indubitatum esse credis, deum necessario scire omnia, nihil autem cōtingenter, siquidem auscultemus tuis rationibus, oportebit omnino disputare, ne putemus deū esse insciū aut

g 2 men

HYPERASPISTES DIA-
mendacem. Quemadmodū enim de libe-
ro arbitrio disputandum putas, quod impi-
us sit qui nesciat nostram uoluntatem tan-
tum pati, gratiā solam agere, eadem ratio
suadebit ut hoc quoq; uocetur in disputa-
tionem. Et tamen theologi qui disputant,
an deus aliquid præsciat cōtingenter, con-
stanter asseuerāt quæ tu asseueras, dei præ-
scientiā falli nō posse, deum nō esse men-
dacem, dei promissis certissime fidendū,
nec putant ob rem quæ contingenter fit,
periclitari certitudinē præscientiæ diuinæ,
quod eleganter explicuit Laurentius Val-
la. Sed illi paulo rectius definiunt contin-
gens, quā tu.

22

Hic perinde quasi dixeris aliquid proxi-
mo capite torques fulmen tuæ maledicen-
tiæ in me, qui doceam ignorantiam dei,
cōtemnendam fidem, ut promissa dei de-
seramus, aliāque multa, quæ uix Epicurus
præscriberet, nec his cōtentus, damno, cō-
culco Christianos & Christianismum uni-
uersum. Quid nī? qui suadeam mediocri-
bus ingenijs, ne de talibus argumentis cō-
tentiole disputent, sed teneant id quod tra-
didit ecclesia. Et hinc concludis homo dia-
lecticus

TRI. PER ERAS. ROT.

lecticus, meum libellum adeo esse impiū,
blasphemum, ac sacrilegum, ut nusquā ha-
beat similem. An te horū pudeat nescio,
certe puderet, si quid haberes frontis.

Sed proximo capite mitigas atrocissi- 21
ma dicta: Talia inquit, portenta cogunt et
futare, qui malam causam susceperūt agen-
dam, quicquid inuita cōscientia, alienæ scenæ
seruiunt. Quam tu malā causam appellas,
ego cum Ecclesia, puto optimam, eam li-
cet animo detrectante susceperim, synceris-
sima tamen cōscientia egi, siue feliciter id
feci, siue infelicitur, nec ullorum principū
uel fauor, uel terror tantum apud me po-
tuit aut poterit unquā, ne tua quidem sa-
nitia, ut in his quæ sunt pietatis sciens op-
pugnem quod uerum est, aut defendam,
quod sciā esse falsum. Proinde quo tu sa-
pius inculcas me præter cōscientiam, fa-
uoribus aut terroribus seruire, toties decla-
ras te, aut misere falli, aut maliciosissime
ingere. Iam quod admones quantum sit
periculi docere pietatem, mihi quæ precaris
dei misericordiam, adeo non offendor, ut
ne uidear ingratus, officium referam, te to-
tidem uerbis admonens, tibi quæ dei miseri-
cordiam

HYPERASPISTES DIA-

cordiam precans. Cæterum quod fatens à me moueri quæstiones aliquot uere sophisticas ac superuacaneas, & tamen illos esse tolerabiliore, qui conspurcarunt aurum, me qui simul aurum abijcio cum stercore, Vide quantum abs te dissentiam. Arbitror enim tolerabilius peccare qui disputant de friuolis quæstionibus, quàm qui disputationibus suis ea reuocant in cōtentionē, de quibus iam olim ex Ecclesiæ decreto dirempta est altercatio, damnato eo quod fallum erat, & approbato quod erat uerū.

14

Eximis teipsum è numero causarum sophistarum, sed frustra, quum omnes qui tecum decertant, clamitent sibi rem esse cum sophista uaserrimo, neque tu sophisticam Theologiam sustulisti, sed mutasti. Contra me, inquis, tibi dicendum erat, nisi maluisses chartas & tempus perdere: quasi cum uno te illic congregiar, congregior cum ijs qui tecum, sed non eodem modo, tollunt liberum arbitrium. Et si in te propriè scripisssem, non erat fas quicquam admiscere, quod ad te non pertineret. Sunt illic quædam quæ pertinent ad Carolstadium, quædam quæ ad Melanchthonem, quædam

TRI. PER ERAS. ROT.

quædam quæ ad Scotum. Et quodam in loco moneo lectorem, ne putet in te dicta, quem non noui, sed in alios potius mihi notos. In hoc libro, quæ proprie ac nominatim in me scribis, quàm multa sunt, quæ nihil ad me pertinet, id quod iam ex parte demonstratum est, ac posthac plenius demonstrabitur. Vnde hoc habes, quod in te proprie scripserim Diatribam? Non hoc promittit titulus, et aliud clamat ipsum opus, sed hoc tibi persuaseras, aut fingebas potius, quo iustius uideretis in me debacchari. Hinc est quod in disputatione semel atque iterum mecum expostulas, quod fallo nomine te traducam, quasi locum hunc: Extende manum tuam, sic fueris interpretatus, id est, gratia extendet. & cætera. Atqui hæc Carolus respondit Eccio, cuius uerba sunt in prima responsione: Gratia enim agit manum, & extendit. Rursus in tertia responsione: Satis enim dixi, quod gratia extendit manum consilij nostri ad bonum. Rursus in eadem: Charitas omnia credit, omnia sperat. &c. sic interpretatur: gratia facit nos patientes, credulos, & operatores.

HYPERASPISTES DIA/

Inunc & querere te falsò traduci. Idem mihi satis peaciter impingit Franciscus Lambertus, & impostorem appellat, in cōmentarijs quos scripsit in Oseā, quasi talia mendacia confingamus in fratres.

24

Scripseram quædam esse uera, quæ tamen aut non essent inculcanda popularibus auribus, aut non quibuslibet uerbis essent efferenda. Velut quū quidam sophistæ sic nugantur: deus est ubique, hoc concessio, inferūt, ergo est ibi, & nominant locum, quem ego præ uerecundia nō ausus sum nominare, & pono antrum scarabei, tu suspicaris de cloaca, quanquam hoc nihil ad rem. Hic mecū sentis, & fateris esse rectum quod moneo, de rebus diuinis, religiose sobrieq; loquendū, nec satis esse uera dicere, nisi dicas & circūspecte, castisq; uerbis. Et tamē hic quoq; doceo Epicurū, lapsus in sacræ scripturæ deiq; contemptū & iniuriam, blasphemiam, ac sacrilegium. Nam huiusmodi blanditijs scatet undique tua charitas. Sed ad tuum dilemma. Si de his, inquis, quæ cōtinentur in sacris literis loqueris, ea omnia quoniā aperta sunt & salutaria, nusquam non debent inuulgari.

fin

TRI. PER ERAS. ROT.

fin de alijs, nihil ad nos. Non hic repetā, q̄
Iudæi quosdam libros sacros, in quibus est
Genesis, non permittebant legi, nisi si quis
trigesimum annum excessisset, sed agetur
hoc aliās. Nunc ad illud, nihil ad nos, au-
di. Si medicus dissuadēs ægroto, ne uesca-
tur calidis in febrī, distinguat genera febrī-
um, indicans quid in unaquaq; fugiendū,
aut sequendū sit, num ægrotus dicet, quid
ista ad me? Dic de mea febrī. Nonne re-
spondebit medicus: hæc ad te pertinent,
ne putes tibi tutum esse uesci quibuslibet,
quouis tempore, quemadmodū tu Luthē-
re doces, quicquid quæstionū ē sacris liter-
is nascitur, apud quosuis esse tractandū.
Hoc ne fiat, distinguo genera quæstionū.
Primum de ijs quæ deus uoluit nobis esse
ignota, ueluti de die supremo, nō est pium
disputare. Deinde sunt quæ uoluit nobis
esse notissima, ea iubeo etiam edisci. Non-
nulla sunt, quæ fas est aliquousq; scrutari,
sed nō ultra quā sat est, quod superat in-
tellectum humanum, seruetur illi tempori
quum uidebimus deum reuelata facie sicut
est, nunc per speculum & in ænigmate.
In hac classe pono quæstiones de Libero

g s arbi

HYPERASPISTES DIA

arbitrio, & quæ huic adherent, item de distinctione personarum, de discretionem naturæ & processionis, Postremo loco recenseo quædam esse, quæ tametsi uera sint tamen non sine periculo pietatis & concordie dicantur apud quosuis, sed prudenter dispensanda sunt. Et in his pono multa, quæ tu nunc lingua Germanica prodidisti, ueluti de libertate euangelica, quæ suo loco, sobrieque prædicata, fructu non careret: sic prædicata, quid fructus attulerint, uides. Eadem in classe ponerem tuum dogma de necessitate rerum omnium, etiam si uerissimum esset, nunc quum sit falsum, & impium, longe grauiore periculo uulgo iactatur. In nunc & dic hæc nihil ad te pertinere. Sed hac de re aliàs. Nunc hoc obiter indicasse sufficit. Non igitur hominum culpam in rem conféro, nec ex concionatorum uitis scripturam damno: sed eos reprehendo, qui scripturam secus tractant, quam oportet, inter quos te quoque numero. Verum hic rursus opponis bicornem dilemma: Si recte disputatur de libero arbitrio, quid damnas, sin minus, quid profers tuam Diatribam? Respondeo quod antea

TRI. PER ERAS. ROT.

antea respondi, ut hisce de rebus disputare
 mus, tu nos coegisti, qui quæstionē hanc
 à scholis in computationes protraxisti, &
 aliter dilputo, quàm tu, nec disputo dubi-
 tans, sed aduersus tuum dogma partem
 eam defendo, de qua dubitare pium non
 est, tenere tueriq; sanctum ac religiosum.
 Iam quum fatearis referre, quibus uerbis
 scripturæ ueritas tractetur apud populū,
 ut interim largiar, uerū esse quod doces,
 tu ipse iudica, quid fructus adferat ad pie-
 tatem, qui sic clamant apud eundem plebes-
 culam: Nullum est liberum arbitrium, vo-
 luntas nostra nihil agit, sed deus opera-
 tur in nobis & bonā & malā. Noui quos-
 dam qui ex Thoma cæterisque, atque adeo
 ex Iuuenale depingebant apud promiscu-
 am multitudinem omnia libidinum gene-
 ra. Hi non reprehenduntur, quod falsa
 doceant, sed uera sine fructu, quoniam in-
 tempestiue. Hoc certe ad tuos pertinet,
 neque enim de te proprie scripsi. Ad eos-
 dem pertinet, quod adiicio de tribus dñs,
 hoc ἀξίωμα, quum Petrus Aliacensis, as-
 sentientibus Theologis, putet in aliquo
 sensu uerum esse, tamen apud populum
 magno

HYPERASPISTES DIA,

magno cum offendiculo dicetur, inter eruditos nihil habet offensæ, quibus cognitum est dei uocabulum, non semper sonare diuinam essentiam, sed accipi nonnunquam pro persona, ut quum dicimus: Deus genuit deum, & Iesum esse filium dei. Nihil enim aliud intelligunt docti, quam esse tres personas, in quarum unamquamque competat dei uocabulum. Neque prorsus negat Aliacensis posse dici tres omnipotentes, ac tres æternos, & si negaret, consequitur tamen ex his quæ concessit, posse dici tres deos, licet non simpliciter. Quemadmodum enim iuxta dialecticam non est absurdum dicere, tres sapientes, una sapientia, tres bonos eadem bonitate, tres omnipotentes eadem omnipotentia, tres esse sed eadem essentia, tres uolentes eadem uoluntate, ita non arbitror impium dicere, tres deos eadem deitate. Non enim minus ad substantiam dei pertinet deum esse, quam sapientem esse. Verum ut hæc non asserit Aliacensis, ita nec ego assero. In hoc tantum adduxi, ut docerem fieri posse, ut quædam sint uera, iuxta sensum aliquem, quæ tamē apud imperitos efferri non expediat. Iam qui tenent

TRI. PER ERAS. ROT.

nent literas Hebraicas docent nos in Genesi: Deus fecit coelum & terram, apud Hebraeos esse uocem pluralis numeri, putantes hoc modo declarari, in tribus personis eandem naturam & operationē. Hac extra causam iniicere uoluit, quod tu pronuncias simpliciter esse falsum *ἄξιωμα*, & prorsus alienum à sacris literis.

29

Nunc ad articulum de cōfessione & satisfactione, quam ego duntaxat exempli gratia produxi, nec asserens, nec refellens, quæ de hac disputantur, uidelicet quū aliud agam. Et ne usquam non sis maledictus in Erasmus, qui tuum dogma ciuilius tractauit, te nullo modo læsit, impingis, quod metuens tyrannidem Pontificis nō ausim damnare cōfessionem. Non adeo metuo Pontificem, ut si mihi constaret esse damnandam confessionem non ausim inter eruditos proferre meam sententiam, & an xñs amicis hoc in aurem instillare, denique dare operam, ut citra grauem tumultum, autoritate principum tollatur. Nunc ipse seruo, nec aliud doceo quàm facio, nō tantum ob id, quia præcepit Romanus pontifex, sed multo magis quod recepit populus

HYPERASPISTES DIÀ/

lus Christianus. Vt enim non omnes constitutiones approbo, ita procul absum ab illorum sententia, qui putant omnes humanas constitutiones aut consuetudines esse reijciendas, successuris alijs, fortasse durioribus his, de quibus uulgus nunc queritur. Quanquam uideo & inter ipsos qui confessionem asserunt, cordatiores, non audere pronunciare an sit instituta à Christo, an sumpta ex diuinis literis, an ex generali Ecclesiae constitutione profecta. An hoc est per summas aristas ingredi, non pronunciare de his, de quibus nondum clara uoce pronunciauit ecclesia? Nec hic accuso uel te, uel tuos, sed meum ipsius animum qualis sit profiteor. Quare uide Luthere, nisi te prorsus exoculauit odium Erasmi, quam sine causa tibi dicta sint illa tam uirulenta. Itaque, inquis, sepositis interim deo & conscientia, quid enim ad Erasmus, quid ille in his rebus uelit, & quid huic expediat, in laruam externam ruis, & uulgus accusas, &c. Huiusmodi conuicia si funderes aliquando in re atroci, iam euicta, posset appellari uehementia, nunc quum tu nusquam non crepes eiusmodi, nec ullum facias finem, quum nihil sit dignum

TRI. PER ERAS. ROT.

dignū ullo cōuicio, nec probaris qd' assu-
mis, nemo Luthere nō perspicit istā tā im-
potentē maledicētiā tuā animi tui morbū
esse, quē ego malo cōtemnere, q̃ imitari.

30

Post hāc aggredieris meā sententiā, sanē
per q̃ festiuiter ridens, et irridēs meā similitu-
dine, quo schemate uideri uolo abūdare
copiosus quidē orator, sed nihil intelligēs
eorū quā loquor. His cōuicijs sic assueui,
ut propemodū etiā delecter, nisi quod uē-
reat ne animus iste tuus tam ferox, mūdū
maximis inuoluat malis. Nam Erasmi le-
uissima sit iactura, modo regnet Euange-
liū. Sentētia hāc erat: ut sunt morbi quidā
qui minore malo tolerantur q̃ tolluntur,
ita quādā irrepsērūt in populū christianū,
quā satius est ferre, quā dū conaris sub-
mouere, malum exasperes. Hic exemplis
tecum nō agam, quoniam nec tutum est,
nec admodū ad causam pertinet. Tantū il-
lud ex te scire cupio. Finge in principibus
multū fuisse tyrannidis eiga rusticos, qd'
mihi nō constat, utrum cōducibilis erat
rusticis, ferre dominos iniquiores, an hos
expetiri tumultus: in quibus tot milia pe-
derunt, et adeo calamitas depulsa non est,
ut iugū

HYPERASPISTES DIA

ut iugum cōduplicatum sit, asperiusq; red-
ditum. Hæc uerba mea non tam accusant
tuos, quàm me excusant, cui frequēter im-
pingitur, quod non acriter stringam calu-
mum in uita Pontificum & Episcoporū.
Et tamen hæc ad te quoq; pertinent, quan-
doquidem ad te rapis. Sit enim ista causa
tanti momenti, quanti uis esse, tamen im-
portuna tua maledicentia nulli omnino
mortalium parcens, facit ut non solum nō
hīl proficias, uerum etiā conduplices &
exacerbes tyrannidem, quam extinctum
tendis, & eos puehas, quos cupis oppres-
sos. Est aliqua ratio tollendi malum, quod
inueteratum longe lateq; radices egit. Ex-
aggera hic causam tuam quantum libet,
quo melior est, hoc tu magis accusandus,
qui tam malum agas medicum. Neq; cui-
quam pugna est cum uerbo dei, quod to-
ties intonas, sed cum tuis interpretationi-
bus. Iam & illud uide, num istis rationibus
apostoli doctrinam Euangelicam inuexe-
rint in mundū, quibus tu restituīs, sicut ais
Nuncubi calumniantur immerētes, num
scurrilibus dictis debacchantur in quemli-
bet. Num quē suspendunt naso, num stro-
phis

TRI. PER ERAS. ROT.

phis calumnijs ac minis agunt Euangelij
negocium? Num utūtur tanta linguæ pe-
tulantiā? Poterā hic alia multa cōmemo-
rare, quæ premo, tuā prudētia fortasse di-
uinat quid sentiam. Si tu scis hos tumultus
diuinit⁹ ortos, ego nescio, nec futur⁹ sum
illorū uel autor uel adiutor, non desino ta-
mē orare Christum, ut undecūq; ortos, &
quomōcūq; pgressos, omnipotēs artifex
uertat in gloriā suā, & in ecclesiæ salutē.

Vehemēter offendit te hæc mea senten- 36
tia, licet uerū dicere, sed non expedit apud
quoslibet, nec quouis tempore nec quouis
modo. Et inepte cito Paulum: Omnia mi-
hi licent, sed non omnia expediunt, quod
Paulus illic non agat de prædicanda ueri-
tate, quam uult apud quosuis, quouis tem-
pore, quouis loco, quouis modo prædi-
cari: sed de uitando scandalo infirmorum.
Esto, ut dicis, sed hæc sententia latius pa-
tet suapte natura. Siquidem charitas quæ
Paulo suadebat ut abstineret ab aliq; lici-
tis, eadem suadebat, ut doctrinam Euan-
gelicā ad utilitatem hominum dispensa-
ret. Jam illud mihi uide quanto minus ad-
rem faciāt quæ tu refers: prædica uerbum,
h   insta,

.HYPERASPISTES DIA/

Insta, opportune, iportune. Et, modo uerbum dei annuncietur: Rursus uerbum dei non est alligatum, &: Ite prædicate Euangelium omni creaturæ. Nā in his uerbis opportune iportune tropus est, q nō indicat uerbū esse p̄dicādum ubi nō oportet, sed instantiā Euangelij p̄dicādi cōmendat: quāq̄ adijcere debueras qd' illic additur, argue, obsecra cū omni lenitate & doctrina, lenitatem em̄ in te requirūt etiā tui. Caterū scribēs Philippen. nō laudat eos q̄ in syncere p̄dicabāt Euāgelium, sed gaudēbat illorū i syncerā operā, tñ cedere in Euāgelij p̄fectū. Ad hāc Paulus alligat⁹, tamē gaudet uerbū dei nō esse alligatū, sed indies latius spargi. Obsecro te, an Paulus docuit eadē apud omnes quæ tu doces? An quū admoneo doctrinā esse temperandā ad utilitatē auditorū, alligo uerbū dei: Nā hoc impigis, & interim assumis, quicquid doces esse uerbū dei: ut nihil iā supsit, nisi ut fias Christ⁹, denuo prædicās Euāgelium. Atqui quemadmodū nobis nō cōstat quo spū ducaris, ita nobis nondū psuasum est quicquid doces esse uerbū dei. Quid alijs sapiāt nescio, ego certe profiteor me esse de eorum

TRI. PER ERAS. ROT.

torū numero, q̄ mallent mori decies, q̄ se
mel impedire cursum uerbi diuini. Neq; nos
de eo loquebamur, sed de q̄stionibus quæ
nūc orbē concutiunt. Et tamē apostoli pri
mum iussi sunt prædicare regnū dei, celan
tes Iesum esse Christū. Et Petrus initio p̄di
cationis Iesum uirum appellat, tacēs de di
uina natura. Nec aliud Paulus facit apud
Atheniēn. Idē habet lac quo fouet ibecil
les, habet solidū cibū quo uegetat fortes,
& habet sapientiā, quā nō apud quoslibet,
nec in propatulo, sed apud p̄fectos in oc
culto p̄fert, quē locū tu nō recte citas, sapi
entiā in mysterio absconditā, quū sit apud
Græcos, loquī in occulto sapiētiā quæ est
recondita. Quin & ipsi apostoli iussu dō
mini excutiunt puluerē pedum in eos qui
reŋciunt sermonē Euangelicū, & in Actis
imponunt gentibus, ut abstineant ab Ido
lothytis, suffocato, sanguine & scortatiōe,
nec statim docent legē p̄rsus abrogādam.
Postremo sunt rudimēta philosophiæ chri
stianæ, quæ tradunt catechumenis, donec
proficiant ad magis recondita. Hebr. 6.
Quapropter intermittentes inchoationis
christi sermonē, ad p̄fectiora feramur, &c.

HYPERASPISTES DTA,

Ecclesia uero ne hæc quidem solet temere committere postulantibus initiari, nisi si deiussores spopōdissent abesse dolum malum, & mysteria uocātur, id est, sacramenta. Num ideo uocantur mysteria, id est, arcana, quod apud quoslibet essent euulganda? An tu putas Christianos olim arcanū eucharistiæ, uulgo p̄didisse Iudæis ac gentibus irrisuris? Quin ipse dominus, aliter respondet Phariseis maliciose tentātibus, aliter Sadducæis per imperitiā, stultā proponentibus quæstionē, cuius etiā illa uox est: Nolite sanctū dare canibus, & ne proiciatis margaritas uestras ante porcos. Idē præcipit Apostolis, ut ingressi uicum aut oppidum explorent si qui digni sint, mox ihs annunciēt Euāgeliū, sin minus excusso puluere aliò se cōferant. Rursus dñs qui dixit p̄ ecclesiasten: Est tēpus loquendi, & est tēpus tacēdi: ad Herodis p̄contatiōes prorsus obticuit, Pilato pauca respōdet, in mōte copiose docet discipulos arcana Euangelicæ philosophiæ. Nec eodē modo Paulus agit cum Atheniensibus, quo cum Hebræis, illis orditur Euangelium à quibusdā apud ipsos notis ac receptis, Hebræos incredulos

TRI. PER ERAS. ROT.

credulos legis Mosaicæ p̄sidijs oppugnat.
Apud Festum & Agrippā quanta ciuilitate temperat sermonem suū, hoc est, q̄ tul dissimilis est. Idem aliquando mutat uocē suam, inseruiens auditorū utilitati. Caroli Stadij sententiā de synaxi recte impugnas, sed fingamus eam esse ueram, nōne dices non in tempore proditam, primū hoc rerū statu quum plus satis exulcerata sunt omnia, deinde quia nō tradidit doctis uētilandā, sed germanica lingua uulgo prostituit, magno Christianæ concordiae detrimento. Ipse in spectris tuis doces, quid sit inculcandum morientibus, reprehendens eos qui grauant illos intempestiuis sermonibus, & nūc dicis nihil referre, quid apud quos, quo tempore, quo modo dicatur. At reclamat tibi Sapiens Hebræus, musicam in luctu, narrationem esse intempestiuam. Paulus, inquis, coram toto mundo dixit: Deus quos uult indurat &c. At Paulus nusquam scribit, quod tu mundo ingeris, liberum arbitriū nihil esse nisi nōmē inane, neq; nostros conatus quicq; ad rem facere, sed mera necessitate fieri om̄ia. Deū in nobis opari & bona & mala. Hæc
h 3 sunt

HYPERASPISTES DIA

sunt quæ nolebã euulgari. Hæc satis arguunt ne ipsum quidẽ Euangelium apud quosuis, quouis tpe, quouis loco, quomodo libet esse prædicandũ, sed ex audientium utilitate dispensandum. Quãto minus id fieri cõuenit in quæstionibus quæ trahuntur è sacris libris, quædã etiã ex humana philosophia, ueluti quũ disputamus de eucharistia, quõ corpus possit esse sine dimẽsionibus, & quomõ idẽ corpus sit in diuersis locis: Quod si cõtendis nihil omnino referre, quomodo prædicet̃ Euangelium: quin ipse simili sæuitia debaccharis in Cæsare, qua in põtificem & ep̃os, Cæsar enim magis obstat Euãgelio tuo, q̃ põtifex. Hic nimirũ cogeris adferre Paulinũ illud: Omnia mihi licent, sed nõ omnia expediũt, & abs te dicetur apte quod à me inepte fuerat citatũ. Hæc quũ sint per se dilucida, nimirũ euidens est, quantũ tu uerborũ incassum fuderis, & q̃ nihil ad rem citaris sacra scripturæ testimonia: & q̃ parum tempestiue fumos illos tuos protuleris. Paulus dicit: uerbum dei non est alligatum, & Erasmus alligabit? Et dominus dicit: Ite in uniuersum mundum, Erasmus dicit: Ite aliquò, aliquo

aliquò non. Rursum: prædicare Euangelium omni creaturæ, Erasmus dicit: apud aliquos, apud aliquos non. Denique quasi hæc tam insulsa non fuerint satis, addis novam facetiam, Græcas aliquot voces occinens, prosopolepsias, topolepsias, tropolepsias, chreolepsias, his quâdo tua sunt, miror te non etiâ addidisse œnolepsias. Hæc enim tã stulta, aut alius addidit tuo libro, aut nō eras sobri⁹ quū scriberes. Mirū uero qđ in loco nobis hic adducis, deus psonas nō respicit, hoc est, deus ex omni gente, ex omniū mortaliū genere p fidē admittit ad Euāgelij gratiā, ergo nihil refert qđ apud quos aut quomō disputes. Nec his contentus adijcis epiphonema: uides, inquit, iterū qđ temere irruis in uerbū dei, quasi tuas cogitationes & cōsilia lōgissime illi præferas. Si hæc à febricitāte dicerēt, qđ dici poterat insanius? Ego toto pectore ueneror uerbū dei, sed nō arbitror qcqd asseueras esse uerbū dei. Et si dei uerbum nō tractes meliore fide qđ tractas nostra, pspiciū est quātū oporteat tribuere tuo euāgelio. Ego si min⁹ erudite, saltē timide, cūqđ reuerētia tracto sacras literas, inharēs orthodoxorū

h 4 uestigijs

HYPERASPISTES DIA/

uestigijs, ac metuēs ab ecclesiæ decretis re/
cedere. Tu uiolentus irrumpis, ac submo/
tis omnibus, cōtendis hoc sentire scriptur/
rā, qđ uis, quodq̃ tuis dogmatibus cōmo/
dū est. Breuiter sic rem geris, q̃si tuā uelis ef/
se uictoriā nō Euāgelij, & q̃si sacre scriptur/
ræ dominus esse postules nō dispensator.

37

Efflagitas à me ut præscribam oportuni/
tatem docendæ ueritatis. Impudenter hoc
flagitas ab Erasmo, qui nihil omnino scit,
nec nouit personas, tempora, modos, cer/
te nescit corda hominū, quæ solus omnia
nouit Lutherus. Atque in hoc triumpho
camelum saltantem nobis exhibens lascia/
uis inuerso Virgilij carmine: Ante suum
clauso componet tempore finem mūdus.
Vidisti quicquam istiusmodi inficetiarum:
in mea Diatriba? Mox facis me præscri/
bentem formulam, ne Papa indignetur,
ne Cæsar irascatur, &c. Quāquam nec ista
quæ uelut absurda fingis, tam sunt, q̃ uide/
ri uis: Quid enim peccat, si uerī prædica/
tor sic orationē moderetur, ut quoad fieri
potest, non exasperentur potentes, sed al/
liciantur potiusquā prouocentur, & si spes
nulla est, saltem ne sine fructu iritentur.
Et tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

Et tamen quod exigit iam ex parte præsti-
ti, non ex me sed ex sacris literis. Qui cani-
bus obijcit sanctum, qui margaritas por-
cis, peccat: & in cōtemptores excutite pul-
uerem. Habes personas. Quū nulla spes
est fructus, sed nihil aliud quā tumultus
excitatur, cedendum est, donec sese offerat
melior oportunitas. Habes tempus. Cæ-
terum docendi modus ex his omnibus
circumstantiis sumitur, nec omnes cer-
tò præscribi possunt, quandoquidem ex re
nascuntur ac uariantur, sed hoc dispensa-
toris prudētiæ relinquitur, quid cuiq; con-
ueniat. Paulus mauult cōsuere coria, quā ^{1. Cor. 9.}
ali beneficentia Corinthiorū, quod tamen
suo iure poterat, nec circumducit sororem
mulierculam, sed omnia sustinet ne quod
offendiculū det Euangelio. Apostoli du-
ctas uxores relinquunt Euangelij studio,
nec ducunt, quū nulli fuerit interdictum,
nūc qui iactant pro Euangelio milies esse.
moriendum, ea faciunt, quæ plurimos alie-
nāt ab Euāgelio. Si bonus medicus est qui
quibuscumque quolibet porrigit pharmaca,
sit bonus Theologus qui nulla uel perso-
narum uel temporis, habita ratione quo-
modo

HYPERASPISTES DIA

modocunq; prouulgat uerbū dei. Omnis scriptura diuinit⁹ inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendū, ad corripiendum, ad erudiendum. Nihil igitur tua refert, quid apud quos, quomodo proferas aliquid è sacris literis? Eadē docebis catechumenū, quæ iam futurū episcopū? Iisdem locis ages cū Ethnico philosopho, quibus cū Iudæo? Eadem mysteria proferes apud irrisurum, & discēdi cupidum? Nec deliges è sacris literis quæ dicas apud sacras uirgines, & lenones scortaq; publica, nec referre putabis, utrum priuatim comiter monneas principem aut episcopū, an apud populum seditiose uocifereris in illos, nec aliter obiurgabis ingeniū putidulū, & ad desperationē procliue, quàm erectū, ferox, & cōtumax? Atq; hīc mihi ingeritur mea paraclesis, in qua uolo neminem secludi à lectione sacrorum uoluminū. Idem multo diligentius ago in appendice, quæ præcedit paraphrasim in Euangeliiū Matthæi: uerum præscribo, qualem esse uelim qui legat libros sacros, & rationem indico qua legi debeant. Si permitto omnibus ut legant sacros libros, ideōne de quibuslibet difficultatib;

TRI. PER ERAS: ROT.

difficultatib⁹, apud quosuis, & quonvis modo disputandum est in utranque partem? Et huic capiti additum est uirulentum epiphonema: Quorū, inquis, furorī tu Erasme, hoc consilio tuo perniciose inseruis.

38
Taxans quorundā inciuitatē, monueram si quid forte perperā esset cōstitutum in concilijs, ita corrigendum, ut tamē parceretur, quantum fieri posset, auctoritatī Pontificum & conciliorū, quam nō expedit uulgo contemni. Si idē efficit ciuitas, quod tumultus, nōne quod tranquillius est, prāferendū est? Si tu mauis seditiosam maledicentiam, ego plurimum abs te dissentio: Immo tuæ sententiæ reclamant & literæ & uita Apostolorum. Quorsum igitur attinebat hoc scomma, nisi quod nunquam maledicendo satiaris. Hoc scilicet Papa uoluit à te dici, & audit libentius q̃ Euangelium, ingratisissimus si te Cardinali pileo cum censibus non rursus honorarit. Non te pudet Luthere manifestæ uanitatis? Mihi ne datur ullus census à Pontifice? Immo quod Adrianus obtulit recusauit. Galerum Cardinalicium aut dedit aliquis, aut ambij, qui dignitates multo etiā inferiores

HYPERASPISTES DIA

inferiores manibus pedibusque recusauit. Sed qd faceres? huiusmodi fabulæ iactantur inter fratres fideles, quib⁹ diffidere nefas est. Quàm tibi nihil est pensi quid in quem dicas. Sed haud scio an tu rursus posueris pro uicissim, ne uidearis infanti, am omnino simulare. At interim non desinis impingere, quod contra conscientiam, ea defendam quæ nō oportet, in gratiam pontificum, ac spe præmiorum, quo nihil est falsius, id quod te quoque scire credo, quantumuis dissimules.

Iam quod toties inculcas fieri non posse, ut hominum constitutiones seruentur cum Euangelio, prorsus abs te dissentio, qui uideo quasdam hominum constitutiones esse necessarias, quasdam utiles, tametsi displicet immodica turba, in qua nonnullæ sunt quæ rectius tollerentur. Et hic si uellem ingererē, quàm tibi non constes, quum alicubi pronuncies ceremonias infirmis esse necessarias. Nam certū est hominum constitutiones ferè in ceremonijs uersari. Sed interim hic aliud agimus, nec est animus ab argumento digredi, ne nimium operæ in his rixis ponamus. Tādē
& hoc

TRI. PER ERAS. ROT.

& hoc caput claudis dilemmate. Si de uerbo dei sic sentis, impie sentis, si de alijs, nihil ad nos uerbosa disputatio consilij tui. Iam ostēdi referre, sacras literas apud quos doceas, deinde demonstratum est, me non tantum loqui de sacris literis, sed de questionibus hinc existentibus, quibus tandem & admiscet sese humana philosophia. An hoc est dei uerbum, omnia ex mera necessitate fieri, & nostros conatus nihil ad rem facere? Hoc paradoxon tuum interim fingo uerum in aliquo sensu. De quo si perconteris alios, dicent esse haeticum. Nec ideo taceri uolui quia durum est, ut ais, sed quod homines ad malum pronos, & imbecilles inuitet ad licentius peccandum. Tuum paradoxon elicis è sacris literis, sed opinionem suam ecclesia quoque sumpsit è sacris literis, ut iam res pendeat, non à uerbis scripturae, sed ab interpretatione. Cæterum in hoc peccas, quod nobis perpetuo tuam interpretatiōem obtrudis pro uerbo dei. Itaque nec impie sentio de sacris literis, in quarum interpretatione malo sequi sententiam tot orthodoxorum & ecclesiae, quàm tuam unius & paucorum tibi

HYPERASPISTES DIA

tibi iuratorum, & tamē ad te pertinet mea
disputatio, qui tale dogma inculcas auri-
bus imperitorum, quale si citra controuer-
siam uerū esset, non absque periculo euul-
garetur apud quoslibet.

59

En iterum syllogismus cornutus oppo-
nitur. Si hæc paradoxa dicis esse hominū
inuenta, quid æstuas, cōtra quē dicis? &c.
Sin autem dei uerba esse credis illa para-
doxa ubi est frons tua? &c. Audi contra,
nobis uidentur esse commenta hæretico-
rum, diuinas literas ad suum sensum detor-
quentium. Et tamen hic fingo esse huma-
nam opinioneē è sacris literis, fortasse per-
peram intellectis, conceptā, quam patiar
inter eruditos sobrie disputari, apud pro-
miscuam multitudinem iactari nolim. Au-
fer igitur ista, uerbum dei, uerbū dei. Non
est nobis bellum cum uerbo dei, sed cum
tua asseueratiōe, neq; enim pugnat secum
dei uerbum, sed hominū interpretatio cū
interpretatione colliditur. Si iudiciū ec-
clesiæ te mouet, quod asseueras commen-
tum est hominū, quod impugnas uerbū
est dei. Si nihil te mouet, tamen euidentissi-
mis rationibus euincas oportet quod asse-
ris,

TRI. PER ERAS. ROT.

ris, priusq̃ iubeas nos in tuā ire sententiā,
pugnantem cum tot ecclesiæ luminibus,
atque adeo cum publico ecclesiæ iudicio.
Nunc quum antequam cōgressus sis cum
mea Diatriba, sic exultes, insultes, gestias,
quid aliud q̃ triūphū agis ante uictoriā?
Ista rhetores seruant iam probatæ rei, si li/
beat ad singulas causæ partes agere trium/
phum: aut perorationi, si sint unico trium/
pho cōtenti. Sed indecētius est quod non
tantū exilis, gestis, ac ludis, sed ostētas tro/
phæa nōdum erepta, circūfers hostis pro/
strati simulacrum, quem nondum aggress/
sus es. Quām enim ineptis tuo schemate
σιγώτερον, qui me non pateris similibus,
hoc est, uulgatissimo schemate uti: Scilicet
creator tuus à te creatura discet, quid uti/
le & inutile sit prædicari, ac stultus ille uel
imprudēs deus hæc enī nescierit quid do/
ceri oporteat, donec tu magister eius, mo/
dum ei præscriberes sapiēdi & mandandi,
q̃si ipse ignorasset, &c. Scilicet ista tā stoli/
da uidētur tibi falsæ dicta, quasi iā euiceris
tuū de lib. arb. dogma, sine cōtrouersia esse
uerbū dei, & q̃si dispēsator uerbi diuini nō
debeat circūspicere, quid apud quos, quo
tempore,

HYPERASPISTES DIA

tempore, quoue modo depromat è dupli-
ci penu sacrarum literarum, quod accom-
modum sit auditorũ salutĩ. Dic te, quæso:
Nullũ ne uidisti unquam concionantem,
qui tibi displicuerit quod parũ tempestiua
loqueretur? Nõne recte facit qui in qua-
dragesima ea proponit populo quæ faciũt
ad poenitentiã, uitæq; correctionẽ ferijs pa-
schalibus lætiora deprompturus? Opinor
& te dicturũ apud populũ reputare non
nuncq; , quid dicendũ, quid reticendum, &
quibus modis tractandũ sit quod assumis.
Et hæc qui monet præit creatura creatori,
deoq; præscribit sapiẽdi mandandiq; mo-
dum, & deũ uiuũ, nihil aliud imaginatur
esse, nisi leuem aliquem & imprudentẽ ra-
bulam in aliquo suggesto declamantem,
aliãq; tam stulta ut uix credã ex tuo inge-
nio profecta fuisse. Ex hac admonitiõne
mea cõsequit, quod inferis. Plane hic pro-
dis mi Erasme, q; ex animo superius uene-
randã diuinorũ iudiciorũ maiestati suase-
ris. Quis Luthere fuit ille pditus sycophã-
ta, qui hæc libro tuo admiscuit? An ille qui
monet sacram doctrinã, ad utilitatem au-
dientium esse temperãdam, sicte docet, in
sacris

TRI. PER ERAS. ROT.

sacris literis reuerēda mysteria, quæ superant intellectus humani modum: An ille blasphemus est in deū: Nam hoc subiicis in proximo capite, qui non uult altius penetrari in quæstionum adyta, q̃ conducit ad salutem & Christiani gregis concordiam: qui uerbi diuini dispensatorē, uult esse sobriū, ac circūspectum, ut sciat quid cuiq; cōueniat: Nullus igit̃ nō uidet, q̃tū hic fundas tragicæ faciēdiæ, hoc magis ridiculus, quo uehemētius & impotentius, præter causā uerbis debaccharis. An docet deū nō esse timendū, qui docet nulli salutem cōtingere, nisi ex misericordia dei: qui fatetur deū quosdā attrahere, quosdā suo animo relinquere, cōsilio arcano et inscrutabili: An quisquis non accedit tuis assertionibus & interpretationibus pensat diuinam scripturam ad sensum impijssimorū hominū: Et qui uel ob imperitiā quā tu mihi tribuis affatim, uel ob imbecillitatem animi, non audet sese tuæ fidei committere, iam publico ecclesiæ iudicio damnatæ, mauultq; tot insignium uirorū sententiam, mauult ecclesiæ decretum sequi, q̃ tuū & Vuycleui dogma, is impiā
i indignati

HYPERASPISTES DIA

indignationē suā declarat aduersus deū? Huiusmodi cōclusiōes homo dialecticus colligis ex meis uerbis, et cū his mira sedulitate *σπουδαχῆς*, aut si qd umbra inanius? Hæc igit̃ quū sint alienissima à re, deinde manifesto falsa, debebāt oīno taceri ab eo q̃ p̃ter sūmā eruditionē, etiā sp̃m dei sibi uīdicat, multominus cōueniebat tot uerbis inculcari, repeti, infigi. Quæ si uera esset, & ad rē pertinentia, tñ erant, ut dixi, post partā uictoriam in triumpho decantāda.

41 Mox ita respondes quæstionibus meis, quasi ego docuerim, hoīes absque spiritu posse uitā corrigere, aut quasi spūs per illū nō operetur in animis hoīm, qui circum specte dispēsat sermonē Euangelicū. Nisi forte sentis solā electionē dei satis esse, nec opus esse doctoris officio. Quid est igit̃, qd' apud Ezechielē dñs sic litigat cū multis pastoribus? Ad secundā sic respondes, quasi doceā à quoq̃ amari posse deū, nisi fuerit attractus ab eo. Quir obiurgātur apud Esaiā muti pastores? q̃a tacuerūt ubi p̃ferendū erat uerbū dei. Eadē ratiōe sunt obiurgādi, qui uel aliud prædicāt q̃ uerbū dei, uel aliter prædicant q̃ oportet. Et hic
rursus

• TRI. PER ERAS. ROT.

rursus blasphemū facis Erasmū, homo bla
 sphemū undiq; scatēs, agnosce tuas uoces
 uere inq; tuas luthere. Sic hñt. Quū ego fe
 cissēm ipios murmurātes aduersus boni
 tatē ac iusticiā dei, sic loqueris: Nullus ho
 minū credet; neq; poterit, electi uero cre
 dēt, cæteri nō credētes pibunt, indignātes
 et blasphemātes sicut tu hīc facis. Quā hīc
 uides meā blasphemīā, an qā recito qd ipi
 dicturi sint, ac ne qs suspicet hāc sub mea
 psona dici addo: Sic em̄ interpretabunt ple
 riq; sūt em̄ fermē mortaliū ingenia crassa
 et carnalia, prona ad incredulitatē, peliuiā
 ad scelera, ppena ad blasphemīā, ut nō sit
 opus oleū addere camino. Hactenus dia
 tribes. An hāc uerba nō satis declarāt, quō
 rū murmura recitē? An ideo blasphemus
 sum, qd nolim occasionē dari propēsis ad
 blasphemiam? Talia scilicet effundit spūs
 iste cuius arbitrio regeris. Sed ad reliqua
 pperandum. Bene habet, tādē satiatu
 opinor cōuicijs, permittes aliquātis per re
 spirare, uertis em̄ te iā ad docendū, qd uti
 nā solum egisses. Adducis autē duas cau
 sas, quare tuum dogma debuerit apud o
 mnes inuulgari, quarū una est, ut homo;

42

HYPERASPISTES DIA/

fui desperans ac deiectus, non aliunde speret salutem quàm à solo deo, cuius misericordiae proximus est, qui intelligit se suis viribus ne tantulū quidem posse ad assequendam salutē. Altera est, ut per hoc dogma detur locus fidei, cui non esset locus, nisi deus quū sit iustus, uideretur iniustus, & quum sit misericors, uideretur crudelis, & nisi uideretur occidere, quum uiuificat. Obijcerem nec ista suo loco dici, nisi tuū esset dogma, nihil referre, quo loco dicatur. Quū enim hæc tractentur in disputatione nostra, ubi pugnas cum argumentis meis, dixisses tempestiuus. Sed tamē quoniam rem seriā aggredieris, non grauius tui audire, tum respondere. Necessarias autē grauissimasq; causas nobis adferas oportet, si persuadere uelis, hoc quod iam seculis tenuit populus Christianus cū suis doctoribus, & in hūc usq; diem tenet ecclesia, perniciosum esse dogma, impium hæreticum ac blasphemū, tuum uero esse præcipuū articulum Christianæ fidei, sine quo nemo possit esse saluus. Ne dixeris igitur, quod ex abūdanti deprompseris duas causas, nam prima causa, qua nobis imponis

TRI. PER ERAS. ROT.

nis silentiū, dicens: Satis est, quod deus uoluit hæc inuulgari, nec est hominis quærere quur ita uelit, nihil aduersum nos facit, propterea quod assumit pro confesso, qd̄ est controuersum, uidelicet tuū dogma esse uerbum dei. Quare ne posthac nos urgeas ista respōsione, nisi prius euiceris qd̄ assumis, ut certissimum, quum non solum sit anceps, uerum etiam à scholis & Ecclesiæ primoribus damnatum. Excutiamus igitur Achilleas tuas & inuictas rationes. Mihi quidem per se neutra uidet̄ impia. Quis enim non fateatur esse pium, ut homo sibi diffisus, totus pendeat à misericordia dei? Et pie docet, qui docet facta dei non esse dijudicanda, sed certo credendū, deum semper esse iustissimū, etiam si quando sensibus humanis uideatur iniustus, esse misericordissimum, etiam si quando uideatur crudelis. Hæc, inquam, omnia pie sancteque docentur, sed tamen multum absunt ab eo, ut nobis approbent tantam necessitatem tui dogmatis, quantam uideris. Ais enim alicubi, citius optandum ut totus mundus pessum eat in chaos, q̄ ut hoc dogma reñciatur. Imò fructus utriusque

HYPERASPISTES DIA

usque tuæ rationis sequitur ex opinione, quam hactenus ut piam sequitur ecclesia, ut nouo dogmate tam seditioso nihil sit opus, ne commemorem interim uitata pericula, quæ tuum dogma secum trahit rursusque commoda, quæ secum nostra ducit opinio. Nam quod ad priorem attinet causam, in Diatriba demonstro, eundem deiectionis fructum sequi ex opinione quam defendo, qui sequitur ex tua. Quur enim sibi fidat, qui scit se nihil posse nec incipere nec finire, nisi auxiliante gratia dei, cui fateor summam omnium quæ recte sunt acceptum ferri oportere. Neque quicquam interest inter te & me, nisi quod ego facio nostram uoluntatem cooperantem gratiæ dei, tu facis nihil aliud quam patientem. Nam quod addis, quam diu persuasus fuerit homo sese uel tantulum posse pro salute sua, manet in fiducia sui, nec de se peritus desperat, & ideo non humiliatur coram deo. &c. & occulte manet superbus, & gratiæ dei aduersarius. Hæc ut fortiter abs te dicuntur, ita dicuntur absque ulla probatione, & reclamante scriptura: nec omnino quicquam habent, noui præter hyperbolem

TRI. PER ERAS. ROT.

perbolen. Dicit, qui nihil dubitat à uoluntate dei pendere, is prorsus de se desperat, nihil eligit, sed expectat operantem deum. Is proximus est gratiæ, ut saluus fiat: Eadem nos dicimus, nisi quod non satis intelligimus quid sibi uelit illa particula: nihil eligit, nisi forte sentis eum diffidere deo, qui sibi uitæ genus eligit, quod uel aptius iudicat uel tutius. Cæterum quod in immensum exaggeras desperationem sui, & reductionem in nihilum, tuæ sunt hyperbolæ.

Alioquin conclusio tui sermonis, nō minus quadrat nostro dogmati quàm tuo. Ea sic habet: Hæc est, inquam, una ratio, ut pñ promissionem gratiæ humiliati cognoscant, inuocent & accipiant. Quomodo se eriget aduersus deū, qui nouit sibi nullam esse salutis spem absque singulari dei gratia, qui persuasum habet uires hominis uniuersas nihil prouehere ad salutem, nisi adsit gratiæ præsidium: præsertim quū non ignoret, hoc totum quod potest naturæ uiribus, esse gratuitum dei donum. An qui cupiat oceanū transmittere, cōfidit se hoc posse assequi, nisi contingat nauis & uenti. Et tamen inter nauigandū

HYPERASPISTES DIA

non erit ociosus. Neq; enim liberi arbitrii professio huc tēdit, ut homo minus tribuat dei misericordiā, sed ne desit operanti gratiā, & habeat qd' sibi imputet si pereat. Ego sic exaggero dei misericordiā, sic extenuo uires hominis, ut in negotio salutis nihil sibi possit arrogare, quādoquidem hoc ipsum quod est aut ualeat naturæ dotibus, dei munus est. Tu sic attollis gratiā, ac deiciis hominem, ut alteram aperiās foueam, quā occlusimus, paululū quiddam tribuentes lib. arbitrio, uidelicet quod se accōmodet gratiā, uel auertat à gratiā. Altera ratio nō impiā quidē est, sed aduersus me nihil facit. Hoc ipsum doceo quod tu, ut homo diffusus suis uirib⁹ totū se præbeat operanti gratiā diuinā, credatq; deum iustū, etiā si uideatur humano sensui iniustus, clementē, etiā si uideatur crudelis. Quāq; ne id quidē perpetuo uerum est. Etenim apud Esaiam deus puocat Israëlitas, ut ueniāt & arguāt ipm si possint. Et Ezechielis 18. uelut ex æquo disputat cū populo, coarguēs illorū iniustitiā & suam euincēs iustitiā. Nec deus semp abscondit suā erga nos misericordiā, ut sit locus fidei, sed multis argumentis

TRI. PER ERAS. ROT.

argumentis approbat nobis suā misericordiā. Nec abscondit suā ueritatē, quo maiore merito credat uerax, sed tot prophetarum oraculis, tot figuris, tot miraculis, denique præstando p filiū & apostolos quæ promiserat, declarauit se ueracem esse. Quin ipse dñs quanq̃ ad tēpus dissimulauit naturā diuinam, tamē ueritatem nō abscondit, sed omnibus modis illustrauit, ne quid haberēt increduli, quod suæ culpæ prætexerent. Itaq̃ quod addis ὑπερβολικῶς, si posset ulla ratione cōprehendi, quomodo is deus sit misericors & iustus qui tantam iram & iniquitatem ostēdit, nō esset opus fide, nemo tibi concedet: sed dei benignitas sic alit fidem nostrā, ut ex quibusdam argumētis, quæ sensu ac ratione cōprehendimus, credamus & illa quæ cōprehēdi nō possunt. Tantū de his hoc loco dixisse satis est.

48

Videbar euasisse, sed ecce paratū est aliud cornutū dilemma. Si credis, inquis, esse uera paradoxa, quū sint maximi momēti, nō alia re magis iritabis curiositatē hominū ad inuestigandū, q̃ dum doces nō esse euulgāda: Si uero credis nō esse uera, doce occultāda, nō qđ inutilia sint, sed qđ fal-

i 5 la.

HYPERASPISTES DIA

sa. Audi paucis ad hæc: Si credidissem tuum paradoxum esse uerum, non opposuisssem meam Diatribam. Et si te tantopere offendit mea ciuilitas, quod disputadi gratia finxerim aliquo sensu uerū esse, cōtentus uocare paradoxū, utere uocabulis & iudicijs aliorū, qui pugnāt cū tuis paradoxis: Sunt enim in prōptu. Illic reperiēs nō Scepticas ambiguitates, quas exetraris, sed meras assertiones Stoicas, quibus delectaris. Tantum ne mihi fraudi sit, qd' comiter res asperas uerbis molliorib⁹ tractaui, quo minus cōcitaretur tumultus, rebus plus satis exasperatis, & ueritas certius elucesceret. Et ridicule me iubes tacere priorē, quū p te iam sit euulgatū pblema, cuius ea pars quā tu ppugnas piculose ingerit aurib⁹ ppli. Verū illd' urit animū tuū qd' adamatā tuā opinionē ausus sim attingere, secus q̄ uelles.

45

Cuius studio ante tēpus incipis nobis probare rerum omnium necessitatē, assumēs ueluti tuo iure, quod nondū euicisti, uidelicet nos nihil opari, sed solū deū operari in nobis et bona & mala, et tamē mox duos facis deos, qui uicissim insideant uoluntati nostræ, agantq; quod uelint. Et sic distinguis

TRI. PER ERAS. ROT.

Inguis necessitatē coactionis & immutabilitatis, quasi nos ista cōfuderim⁹. Quod ais hominē peccato captiuū, non posse suis uiribus uoluntatē suā ad bonū flectere, nisi affletur gratiā sibilo : fatemur & nos, p̄sertim si de flexu efficaci sentias. Caterū illud mihi tecū non cōuenit, quod ais, hominē in quo operatur gratia, nō posse sese auertere à gratia, quēadmodū q in sole est nō posset occludere oculos. Alioqui quur arguunt apud Paulū, qui semel illuminati, gustato dono cōlesti, ac participes facti sancti sp̄ritus, prolapsi sunt ad maliciā? Nec similitudo tua probat nostrā uoluntatem omnino nihil agere. Nā iumentū regitur quidē à seſſore, tamē obtēperans illi, agit aliquid cum illo. Nōnunq̃ obnititur freno, calcitrāt, resistit, interim et excutit seſſorē, nō quod deus possit excuti, sed quod offensus inobediētia nostrā, relinquat nos nostris cupiditatib⁹. Porro illud ē psalmis: Vt iumētū factus sum apud te, & ego semper tecum, legerant & illi, quibus non placet ista rerum omnium necessitas, legerāt & Christum asino insedisse, uerum nihil aliud arguunt, quā reſtricem ac moderatricem

HYPERASPISTES DIA-

47 ratricē gratiā, admonētq; ne gratiā repugnemus. Sed ut dictū est, ante tēpus abs te dicta, suo loco tractabuntur accuratius.

Hæc quidē abs te triumphaliter dicta sunt, sed ante tempus, sed nondum euicto cui niteris. Nunc elatus rebus secundis audes maius quiddam polliceri quod est in uictoria pulcherrimum, te me meo iugulaturum gladio, planēque conuicturum, me imprudentem negare, quod tanta prudentia conor asserere. Quod ni strēnuē præstiteris, interposito sacramento, uis omnia quæ in hoc libro aduersum me scribis esse reuocata, rursus omnia cōfirmata quæ mea Diatriba in te uel asserit, uel quærit. Age Luthere, accipimus conditionem, tu uide ne recedas à iureiurando, iam dudū expectamus istam uiolentam argumentationē. Fateris, inquis, liberum arbitrium citra gratiam inefficax esse ad salutem. Agnosco. Ergo submota gratia nihil faciet boni. Nihil. Igitur non liberum est, sed captiuium. fateor, Hic mihi concedis ut liberi arbitrii uim, quā extenuaui, faciam si libet angelicam, tamen euincis nullam esse, si per se nihil efficiat. Et obiter admittes, liberū arbitrium

TRI. PER ERAS. ROT.

trium sine gratia, nihilo rectius dici liberū,
quàm si dicas ignem frigidum, aut terram
calidam, quod scholæ uocant oppositum
in adiecto. Audi nunc contra. Primum tu
semoues gratiam à libero arbitrio, at ego
quum dico liberum arbitrium aliquid age
re boni, coniungo cum gratia, cui dam ob
temperat, feliciter agitur, & agit, dum resi/
stut, meretur à gratia deserui, desertum ni/
hil agit nisi malū, quod hic tu fateris. Est
igitur aliquid quod agit aliquid: Nec est
oppositum in adiecto. Quemadmodum
enim liberos homines distinguimus à ser/
uis, qui pariter bello capti sunt, non quod
iam sint suæ potestatis, sed quod nati sint
ingenui, & si possint uictorum manus ef/
fugere redeant in naturalem libertatem.
Sic homo conditus est, ut haberet liber/
um arbitrium. Id tyrannus satanas capti/
uum abduxit, gratia restituit, & auget. Nec
reijcio sophisticam distinctionem de qua/
litate hominis naturali, qua aptus est rap/
i à spiritu, modo illud addas, qua aptus est
& agere cū agente spiritu. Ea qualitas si, ut
dicis, non est in bestiis, sed tantum in ho/
minibus

HYPERASPISTES DIA/

minibus & angelis, agamus gratias deo
 qui nos hic à bestijs segregatos angelis
 æquarit. Vides hic non esse oppositum in
 adiecto. Poteram autem tibi obijcere titu-
 los sepulchrorum, hic situs est Annibal;
 quum illic non sit Annibal. Hoc satis erat,
 ad excusandum abusum uocabuli. Nunc
 uide quomodo me stringis: Nihil efficit si-
 ne gratia, igitur nihil omnino facit cū gratia.
 Hicne laqueus est, quo me capis? An lati-
 nis inefficax sonat, qd' prorsus nihil agit.
 An idem declarant facere & efficere? Phar-
 macum efficax dicimus, non quod aliquo
 modo mouet corpus, sed quod perficit id
 cui fuerat destinatum: rursus inefficax, nō
 quod nihil egerit in corpore, sed quod im-
 par fuerit pellendo morbo. Audis uulgo
 conquerentes, quod quū omnia fecerint,
 non effecerint tamen quod uolebant. Pro-
 inde non est noua significatio uocis hu-
 ius, sed à priscis hucusq; obseruata. Quid,
 inquis, est uis inefficax, nisi prorsus nulla
 uis? Vt hic nos doces latine loqui, ita in
 disputatione satis cum supercilio negas la-
 tine dici, nihil agere qui sumit operam inae-
 nent

TRI. PER ERAS. ROT.

nem, quia sic expediebat tuæ causæ. Quid igitur sibi uult apophthegma Catonis, qui dixit satius esse ociosum esse quàm nihil agere? quid Seneca, quum scribit maximam uitæ partem elabi nihil agentibus? Itã ne nulla uis est pueri trahentis magnam nauem, quam citra auxilium robustioris mouere non posset? Omnino uis est aliqua, sed inefficax, simul agens cum robusto trahente, quum sola non possit efficere quod uult. Hic scilicet uiceris, si tibi largiar, liberum arbitrium absque gratia non posse dici liberum arbitrium: si largiar liberum arbitrium non posse accipi præ naturæ habitu, capaci gratiæ diuinæ: denique si largiar, inefficax nihil aliud sonare, quàm quod omnino nihil facit. Hæc est illa tua uolenta uictoria. Mihi magis uidetur precaria, perinde quasi quis dicat hosti: Iugulabo te tuo gladio, modo abijcias clypeum, & ne punctim ferias. Res ipsa loquitur Luthere, quantum absis ab illa tua pollicitatione. Quid superest nisi ut canas omnium palinodiam, desinasque meæ Diatribæ contra iusurandum facessere negotium?

Si me

HYPERASPISTES DIA/

Si me sic teneres ut hic te teneo, quis ferret tuos triumphos? Sed aliàs uacabit triumphum agere. Nunc currendum ad reliqua. Quod contendis soli deo tribuendum liberum arbitrium, eo quod solus efficiat quæcūq; uult, fateor in aliquo sensu uerum esse, & tamen non dubitamus angelis tribuere immortalitatem, quod solus deus dictus sit immortalis, nec ueremur hominem appellare bonū aut sapientē, quod solus deus dicatur bonus aut sapiens. Nō enim libet hic tecum argutari, si pugnant inter sese liberū arbitriū & necessitate dūci, quum dei uolūtas nihilo magis sit mutabilis q̄ ipse deus, nemo magis agit omnia necessario quā deus, qui si potest aliud esse q̄ est, poterit et aliud uelle quā uult. Rursum si huius uolūtate metiris omnes hominum actiones, facis omnes æque necessarias, quas nunc uis esse contingētes. Deinde si liberū arbitrium dici nō potest, quod ex suis uiribus nihil efficit, ne arbitrium quidem dicetur, quando pro suo arbitrio dicitur agere qui libere facit quod uult, neq; minus erit oppositū in adiectio, quū dicitur liberū arbitrium inefficax, q̄ quum

TRI. PER ERA S. ROT.

quum tu uocas captiuum arbitrium. Vbi
seruitus est & captiuitas, ibi nec arbitriū
est. Quid quod ne uoluntas quidem pro-
prie dicetur, quæ nihil eligit, nihil expetit,
nihil agit. Quanquàm per me quidem li-
cebit aliam uocem huic rei tribuere. Nec
ad me pertinent, quæ hic congeris de la-
pidatione, si nominemus liberū arbitriū,
quum illi tantillum uirium tribuamus.

Qui bene docet apud populū esse liberū
arbitriū, sed inefficax absq; dei gratia, non
meretur lapidari. Sed sic est tuum ingeni-
um, nihil loqueris absq; tragicis hyperbo-
lis, quod genus sunt & illa, de uehemētia
ignis tartarei, & de ui angelica siue diui-
na. Nec alia re magis studes uideri solus
doctus q̃ paradoxis & hyperbolis, quum
nihil sit accōmodatius ad seditionem.

Nec uideo tamen quid fuerit opus frigi-
dis illis similibus de mendico, qui dicatur
locupletissimus, quod rex illum possit lo-
cupletare, & de homunculo imbecillo,
aut si mauis lūbrico, qui dicatur dominus
coeli et terræ, si deus illi donare uelit, ita tu,
ne recedas à tragicis, nos de habitu natu-
rali loquimur, qui tametsi fuerit oppres-

k sus

HYPERASPISTES DIA

sus ui, tamen conditionis uocabulū retinet. Deniq; si te tantopere offendit, liberi arbitrii nomen, quod nihil efficiat ex sese, tolle simul & arbitrii & uoluntatis uocabulū, quādoquidem non est arbitriū, ubi nihil potes tuo arbitratu: nec est uolūtas, quæ per se nihil efficit, ut tu argumētaris. Et multo frigidius est quod adfers de titulis principum, qui stulte titulos sibi uindictant earū regionum quas alius possidet. Hac collatio si qd ualet, aduersum te ualet. Omnino Luthere in hoc capite friges totus, etiamsi tibi μάλα ὑπερβολικῇ ὑπερβολῇ uideris induxisse uim ignis tartarei. Hac cōparatio magis quadrabit: Hic habet ingenium felicissimum si careret febrē. Quanquā quod ais de igni quem non pateris ignem dici si nō urat, nō tam uerū est q̄ asseris. Nisi forte ignis non erat quo refocillabantur tres pueri in fornace Babylonica, & nisi uana est illorū opinio qui putāt primā causam in oībus naturæ rebus principaliter agere, adeo ut miraculū esse negent si nō urat ignis, aut si nō luceat sol, nisi quod præter solitū accadat.

50

Tandem factus ciuilior permittis nobis
ut utamur

TRI. PER ERAS. ROT.

ut utamur liberi arbitrii uocabulo in rebus inferioribus, quæq; non pertinent ad salutem, uelut in possessionibus. Atqui in tua assertione doces adeo nullum esse liberum arbitriū, ut ne festucā quidē moueamus ē terra, nisi absoluta necessitate, et hic quoq; confirmas arbitriū quod habemus in rebus inferioribus, dei nutu regi. Nimirū eadem temeritate, concedis dici liberū, qđ pēdet ab alieno nutu. Si liberz arbitriū prorsus est nomen inane, & si necessitate absoluta gerūtur omīa, quur hic immutabilē dei uoluntatē subiicis hoīm arbitrio? sed hæc aliās. Tandē post longas ambages disputationē tuam redigis in compendiu: Si tua, inq; præfatio de uerbis dei loquitur, tota ipia est, si de uerbis hoīm, tota frustra scripta est. Ad hoc ita responsū est, ut ostenderē uitiosum esse tuū dilēma, quū sint quæ neq; prorsus sint uerba hoīm, neq; uerba dei, sed interpretationes uerbi dei, de quibus aliqñ dubitare fas est, aut quæ rationes ex dei uerbis erutæ, in quibus multis modis peccat: uel quia scrutatio progreditur altius quā opus est, uel quia natura questionis est eiusmodi, ut plus cōducatur

HYPERASPISTES DIA/

ad discordiam ꝓ ad pietatem, qualis est illa, in opere bono quod est libero arbitrio commune, utra causa sit principalis aut secundaria, gratia an liberū arbitrium, & pronunciatur, quantum ad esse substantivale, principale est liberum arbitrium, quantum ad esse meritoriū, principalis est gratia, uel quia uocatur in dubium, quod iā ecclesiæ consensu receptum est, uel quia disputantur ubi non oportet neq; quem admodum oportet. Neq; em̃ damno disquisitiones moderatas huiusmodi quarum stionum inter eruditos, sed uulgus arceo ab huiusmodi conflictatiōibus, Veluti nō expediret apud populum disputari quæ disputat Thomas de simplici stupro, an sit peccatum capitale, differens argumentis ad utranq; partem faciētib;us. Hæc ita habere declarat mea clausula, qua finio totam hanc disputationem. Proinde tales materias fortasse tractare licuerit, in colloquiis eruditorum, aut etiā in Scholis Theologicis, quanq; ne hic quidem expedire putarim, ni sobrie fiat. Cæterum hoc genus fabulas agere in theatro pmiscuæ multitudinis mihi uidetur nō solū inutile, uerū etiā

TRI. PER ERAS. ROT.

etiā perniciosum. Malim igitur hoc esse
 persuasum, in huiusmodi labyrinthis non
 esse terendam ætatē aut ingenium, q̄ Lu-
 theri dogma uel refellere uel asserere. Au-
 dis Luthere, theatrum promiscuæ multi-
 tudinis, audis non esse terendam ætatem,
 & dubitas quid sentiam? Nec interim im-
 pingo tibi quod tu, rem ab ecclesia defini-
 tam, reuocas in contentionem. Et si maxi-
 me loquutus essem de uerbo dei, respondi
 & in hoc peccari, si secus quàm oportet di-
 spensetur. Quanq̄ nobis non cum uerbo
 dei res est, sed cum tuis interpretatiōibus
 & assertionibus. Nec hic habes quicq̄ qd̄
 mihi iure obijcias, nisi quod ciuilius tecū
 ago quàm res postulabat. Hæc quum sint
 euidentiora quàm ut negari possint, nimi-
 rum intelligis quantum uerborum, quan-
 tum dilēmatū, quantum dicteriorū, quan-
 tum impietatis & blasphemiarum incas-
 sum effuderis. Ego uero tua dogmata nō
 appello fabulas, sicuti calumniaris, sed aio
 eos qui tales quæstiones ancipitibus ar-
 gumentis tractant apud imperitam multi-
 tudinem, esse similes histriōibus, qui fa-
 bulā saltant apud populū promiscuū, non

k 3 omni

HYPERASPISTES DIA

omnibus accommodā. Nec es tam rudis latinī sermonis, ut non intellexeris quid sentiam, sed ita tibi propositum erat, quē admodum Midæ quicquid attingisset uertebatur in aurū, quicquid nācisci posses uertere in calumniam. Sperabam iam animū istū tuū saltem exaturatum conuictis, sed modus nullus, oīa loquor inepte & ignoranter, quod meminerim linguæ quā habet peculiarem sacra scriptura simul cum tropis. Et tu qui nihil nō apte dicis, sed scienter omnia, sic interpretaris mea dicta, quasi coner ostēdere scripturarum obscuritatem ex tropis, quum longe aliud agās uidelicet ut quemadmodum diuina sapientia sermonem suū attemperat ad affectus captumq; nostrum, itidem dispensator diuinæ scripturæ, suam linguam accommodet ad utilitatem auditorum. Si clamas hoc esse rhetorum cōmentum, audi mea uerba, sic habēt: Nō quod huiusmodi mutationes cadant in naturam dei, sed quod sic loqui conueniebat infirmitati tarditaticq; nostræ. Eadem prudentia decet illos, opinor, qui dispensandi sermonis diuini partes susceperūt. Quædā ob hoc ipsum
noxia

TRI. PER BRAS. ROT.

noxia sunt, quod apta non sint. Hæc uerba tam dilucida quum habeat mea diatriba, uide quàm apte, quàm scite nobis hic ingeris calumniam de scripturarum obscuritate.

Quanquàm quis hoc tibi concesserit, tropos in literis diuinis nihil habere obscuritatis, si modo adsit grammatica, quum in Genesi passim torqueant tropi, & in allegorijis prophetarum tantopere sudet eruditissimè uir:

Exagitas & illud, quod scripsi satius esse, si apud imperitam multitudinem cū Paulo nihil sciremus nisi Iesum Christū, & hunc crucifixum, ridesque nos si credamus Paulum apud Corinthios nihil aliud docuisse nisi has syllabas, Christus est crucifixus, quæ si alius Luthere diceret, merito cauillator uocaretur. Sed q̃ es hic inepte falsus, tam in altero es impudens assertor, contendēs Christū crucifixum, omnia retrusa, omnes quæstiones, omnia tua dogmata cōplecti, omnes Christianos esse perfectos, quos nō oporteat quicquàm celari mysteriorum, sed Iudæos esse pueros, ab his recondenda mysteria.

HYPERASPISTES DIA

Si Christianis ueluti perfectis nihil est celandum, quur Paulus ait se habere sapiendam quam loquitur inter perfectos occulte, cuius nō putet Corinthios esse idoneos auditores, quod adhuc essent carnalēs, quur non omnibus Christianis cōmunicauit ea quæ audiuit raptus in tertium cœlum? Quur Galatas fouet lacte, differens solidum cibum? Atq; hic rursus oblitus es, quod ante docuisti, uerbum dei esse prædicandum omni creaturæ, nunc fateris Iudæos non esse capaces huius sapiētiæ, nec prædicandam nisi inter Christianos. In altero tibi repugnās, in altero fortiter asseueras quod nemo crediturus est, uidelicet quod quicumq; docet Iesum crucifixum, simul doceat, quicquid de libero arbitrio, de præscientiā, de futuris contingētibus, de necessitate rerum omnium disserritur. Similiter & in tertio reclamabitur tibi, quum ais omnes Christianos esse perfectos. **§ I** Post hæc in ipso disputationis uestibulo, mira copīa, pariq; uehementiā, tractas quod ā uobis cupiebam doceri, quibus argumentis nobis possit fieri certa fides, te cum paucis uerā docere, quum cæcutierint

TRI. PER ERAS. ROT.

autierint tot ecclesiæ doctores, tot academiæ, tot cōcilia, & tot Pontifices &c. quā scriptura sit utriq; parti communis. Hunc nodum utinam possis recte dissolvere.

Nam id sæpenumero tentavi cum tuis, neq; quenq; adhuc inueni qui potuerit.

Fateor ingenue torsit hic scrupus serio animum meum, & si cupis, ut dicis, charissimum fratrem lucrifacere, nihil prius est faciendum, q̃ ut hanc remoram amoliaris,

pātiar conuiciorum tuorum colaphos & alapas, modo præstes quod cupio. Longum sit hic repetere meam orationem super hac re, relegat qui uolet locum in diatriba.

Nunc uide quā non absoluas quā inīro calore suscepisti. Statim calumniaris quod præfatus me in hac disputatione non usurum orthodoxorum, aut conciliorum præsidij, sed tantum autoritate scripturæ diuinæ, quo uitē frustraneū laborem apud eos qui nihil admittūt præter sacras literas, ingenue fateor esse uerū.

Nec utor illis, nisi forte alicubi in enarratione scripturarum. Nam meam expositionem protinus reiecisses priusquā audisses totam. Præterea quod non iudicē eos

k 5 scriptores

HYPERASPISTES DIAZ

scriptores prorsum inutiles ad iudicandā
causam, non inficior. Vt enim primam au-
toritatem tribuo literis diuinis: ita non as-
spernor si quid tanti uiri contulerunt ad
intelligentiam sacrorum uoluminum, eti-
am si non nesciam, illos ut homines alicui
bi labi. Nec uideo quur ista putaris dicē-
da, nisi forte hoc quoq; credis impium ac
blasphemū aliquid tribuere doctoribus,
quibus tantum autoritatis tot iam seculis
dētulit ecclesia catholica, quorum testimo-
nia ne tu quidem grauaris citare quoties
cōmodū est. Cæterū quod eā collationē
ad te totā proprie trahis, inique facis, quū
ego te noiatiim exceperim, ne uiderent in
te omīa dici, quæ dicebātur in quosdā mi-
hi propius notos. Numero, dignitate &
autoritate, atq; etiā tpe uos īferiores esse,
res ipsa loquitur. Eruditionē, ingeniū, spi-
ritum, sanctimoniam sic illis tribui, ut uo-
bis non detraxerim: & odiosam morū ui-
tæq; cōparationem uitæ tuæ, ne quem of-
fenderem. Quare nihil ad rem attinebat
hic te meminisse uitæ tuæ, quum ego ui-
tam tuam ne uerbo quidem unquam atti-
gerim. Nec sum tā impudens, ut hominis
ignoti

TRI. PERERAS. ROT.

ignoti uitā insecter, nec tā inciuilis ut ubi
 de dogmatibus est cōtētio, uitæ sordes ac
 domus latebras i mediū adferā, etiā si qua
 scirē reprehēdēda. Sic & aliās deprecari
 auaritiæ, gloriæq; suspiciōnē ἀπολογούμεν
 . Quum nullus accuset. In istis em̄ patin
 ar te deo causam dicere, cui stas aut cadis.
 Quod si nominis splendor, sanctimonia, di
 gnitas, autoritas eorū quos tibi oppono
 sic aliqñ mouit animū tuū, ut itidē esses af
 fectus atq; ego nūc sum, planeq; despera
 res posse labefactari tot modis cōmunitā
 autoritatē, tanto debes æquior esse mihi,
 q̄ ut minus sapio, ita minus audeo. Teq;
 obsecro, ut oñdas nobis, qbus rationibus;
 istū scrupū tibi ipsi ex anio excusseris, tan
 tāq; cōceperis fiduciā. Tu qdē appellas iu
 dicē deū testatus synceritatē tuæ cōscien
 tiæ: Verū hoc agebā, ut indicares uñ no
 bis cōstare posset, esse uera quæ tui sibi ar
 rogant, præsertim quū uideamus eos qui
 pari cōtētionē sibi uindicāt spm̄, tātis de re
 bus tā atrociter iter sese dissentire. Qui fa
 cile credit leuis est corde, meritoq; in no
 bis desiderares uirilē cōstātiā, si temere
 deficeremus ab uniuersa ecclesia catholica
 nisi

HYPERASPISTES DIA,

nisi res esset nobis certissimis argumentis comprobata. Alioqui metuere debebas ne parum firmos haberes discipulos, si tā facile relictis doctoribus priscis, in tuā sententiā iremus. Nec enim hisce commoueor conuicijs, Nihil es nisi uox, & quid autem sit ostensio spiritus, quid miracula, quid sanctimonia, hæc tria si à te requirā, quantum ex literis & libris te noui, imperitior & ignorantior uideris, quàm ut una syllaba queas ostendere, modo tu scientissimus omnium doceas nos quod scire cupimus. Sed uideris mihi Luthere similis plagosis quibusdā litteratoribus, qui quā teneram ætatem erudiendam susceperint, cedendo, iurgando, conuiciando bonam temporis partem consumunt. Per tuam omīscientiā, ut uidetur, nō licebit uti receptissimis uocabulis, adeo ut nec ficus liceat appellare ficus, nec ligonē ligonē. Est arbitror te tā scite definiturū, quid sit spūs, sanctimonia miracula, ut declares in ecclesia nec esse spiritum, nec sanctimoniam, nec miracula.

Quomodo apostoli declararint spiritū suū, non cognoui nisi ex actis apostolorū, & ex

TRI. PER ERAS. ROT.

& ex Euangelio, nisi quod in illorum literis uidetur mihi spirare fragrantia quædam sancti spiritus, quam in multorum scriptis non inuenio. Ex iisdem literis cognoui miracula ab apostolis ædita, & lego sequentibus signis à deo confirmatum illorum sermonem. Nec alijs uestigijs deprehēdo spiritum, sanctimoniam & miracula, in alijs probatis uiris. Spirat quiddam in illorum libris, licet lōge infra apostolos, quod spiritum & sanctimoniam illorum declarat. Deinde uitam & miracula didici ex historijs, quarum auctoritatem apud me confirmat ecclesiæ consensus, qui memoriam illorum tam religiose colit. Aduersus tot argumenta, non multū habet ponderis pro uerbum in scholis iactatū, Multos in terra pro sanctis haberi, quorū animæ sunt in inferno. Hec dictum quum tu è triuio hauseris, tamen mihi paulo ante exprobras, quod multa loquar ex usu & publicis sermonibus accepta, quæ mire frigeant, si ad iudiciū conscientiæ uocentur. Atqui illud agebatur, ut quoniam nobis quibus non est donata discretio spirituum, non constet de uestra consciētia, ratio quædam ostēderetur

HYPERASPISTES DIA,

deretur, quo possimus tuto fidere uestræ doctrinæ, reiecta ea quam tanto consensu sequutus est orbis Christianus, à tam multis, tam doctis, tam celebribus uiris traditam. Ex hoc nodo multis modis conaris elabi. Primū negas quenq̃ ueterū ædidiſſe miracula in nomine liberi arbitrii, sed in nomine Iesu Christi. Atqui paulo ante nos docueras, hoc nomen Iesu Christi cōplecti etiam hæc dogmata quæ tu nūc doces. Vnde consequitur ut quisquis ædidiſſet miraculum in nomine Iesu, credens cum illius gratia simul operari liberum arbitrium, in nomine liberi arbitrii miraculū ædiderit. Nec ego doceo liberum arbitrium non esse spiritus sed humanū quiddam, quin potius arbitror apostolos inter perfectos docuisse esse liberum arbitrium quod in nobis simul operetur cum gratia dei, præsertim quum hanc sententiam ex ipsorū scriptis asserāt eruditissimi uiri. Aperis aliam rimam ad elabendum. Ais illos quātūmuis spirituales, aliquādo ut homines iuxta carnē sensisse. Nō reputamus, sed qđ obijcis est uobis cū illis commune, & redit comparatio, utris potius

TRI. PER. ERAS. ROT.

tius tribuendus sit spiritus, uobis an illis.
Nec exigó à uobis miracula, sed cæteris
paribus, argumentor illis potius haben-
dam fidem qui miraculis claruerūt, quàm
qui nullis miraculis commendantur. Pro-
inde nō æquum facis, quod uicissim à no-
bis exigis miracula. Neq; em̃ nos sumus
huius noui dogmatis autores, sed eorū au-
toritatem sequimur qui sanctimonia, mi-
raculisq; celebres sunt. Proinde nihilo ue-
recundius à nobis exigis ut miraculis asse-
ramus liberum arbitrium, quàm si quis ex-
igat à Theologis, ut miraculis appro-
bent Euangelij ueritatem. Satis enī est
hoc semel miraculis, & orbis cōsensu fuisse
comprobatum. Cæterum quod ludens
ais, ab his qui asserunt exigi probationem
non ab his qui negant; & rursus adfers
sophistarum, aut iurisperitorum scho-
lis prouerbiū, negatiua nihil probat,
Primum respondeo legem istam sophisti-
cam in decretis ecclesiæ nullum habere lo-
cum, nisi forte non compelleretur ad pro-
bationem qui negaret Christum natum
ex Maria uirgine, aut negaret matrem ei-
us fuisse perpetuo uirginem.

Ad

HYPERASPISTES DIA/

Ad hæc tu nō solum negas receptum dogma sed asseris tuum. Perinde quasi quis ingressus fundum alienum, uideat eū qui à tritauo possedit, sic negans esse illius, ut asserat esse suum, an ab hoc non exgetur probatio? Imò iura fauebunt possessori titulo præscriptionis, etiam si quid defecerit in probatione. Si præscriptio quinquaginta annorum repellit uindictorem & cōstabilit ius possessoris, nos plusq̃ mille annis tenemus hoc dogma. Repellendus igitur eras, etiam si tātum negares nostrū dogma, nunc tuum nouum sic asseris, ut uelis nos à tam uetusta possessione depellere. Et quando uideo te uersari in rhetoricis, opinor te scire, in Anticategorijs quoniam intentio coniecturalis à reo retorquetur in actorē, ab utroq̃ pariter requiri probationem, qualis est illa controuersia inter cæcum & nouercam, occidisti patrem. Non ego, sed tu. Hic fit uterq̃, reus simul & actor, & ab utroq̃ iudex expectat probationem. Itidem uos dicitis meum dogma pium est, uestrum autem hæreticum, nos totidem uerbis regerimus intentionem. Vides quā inep̃te tibi arriserit pro/

TRI. PER ERAS. ROT.

prouerbiū illud, negatiua nihil probat. Deniq; sic loqueris, quasi nullus ueterum unquam probarit liberum arbitrium, quā ea res tot libris agite et hodie, nec ab uno Variant, esto, sed in hoc consentiūt, quod liberum arbitrium sit aliquid, quod opitulante gratia nonnihil conferat ad salutem. At non admittis humanam probationem sine miraculis & autoritate sacrarum literarum. De miraculis iam dixi, testimonio scripturarū & illi confirmant suam opinionem, sed illorum interpretationem reiijcis. Verum eodem iure nos possumus reijcere tuam absq; miraculis. Proinde quod reuolutus ad conuicia iocosq; neq; personae quam geris, neq; disputationi tam seriae congruentes, prouocas nostrum Baal, ut per liberum arbitrium uel unam ranam creemus, uel unum pediculū occidamus. Primum satis procaciter deum Ecclesiae, quē tot millia sanctorū adorant, qui statuerunt ac statuunt liberum arbitrium, Baal appellas, & tuae cōgregationi uerum deum uindicas. Nec interim tamen quicquā adfers ad soluendam quaestionem.

Nihilo magis ad rem faciunt quae con/
I geris

55 geris capite proximo. Flagitas enim ut doceamus, quod nam opus bonum sancti fecerint ui liberi arbitrii. Et hic putas omnes nos futuros tanis & piscib⁹ magis mutos. Cui non erit in promptu uicissim rogare, quod opus bonum in nobis agat gratia: si nominaris, idē dicet fieri à libero arbitrio. Quod si mauis responcionē magis accommodā rei, nullus erit tam rudis aut infans, quin ilico responsurus sit: nō hic agitur de libero arbitrio miraculis asserendo aut abrogando, nobis enim pro miraculo est scripturarū autoritas, cū definitione Ecclesiæ. Quid igitur agitur? Hoc agitur, an cōstantis animi sit, deficere ab opinione, quā tot uiri sanctimoniam miraculisq; celebres tradiderūt, deficere ab ecclesiæ decreto, & animas nostras tuæ fidei committere, qui nūper cum paucis exortus es, quū nec tuæ cōgregatōis proceres uel tecū, uel inter ipsos consentiant: imō quū ne ipse quidem tecū consentias, qui in hac ipsa assertione aliud dicas in principio, aliud in progressu, *παλινωδῶς* quod prius dixeras. Nam qđ obiter arguis liberū arbitriū non esse rem spiritus, sed humanū inuentū, ex eo quod initio

TRI. PER ERAS. ROT.

tio confessus sum hanc quæstionē & ante
 Christū fuisse iactatā inter Philosophos,
 uides opinor, q̄ frigida sit tua ratiocinatio.
 Mundum fuisse conditū docet Plato cum
 poëtis, an ideo Christiani nō recte asserūt
 mundum esse conditū, refellentes eos qui
 docent mundum non habuisse initium: Pla
 to docet animas superesse à morte corpo
 ris, an ideo nobis nō est idem asserendū?
 Philosophi docuerūt deū esse mentē, sum
 me potentē, ac summe bonā, quæ nusq̄ nō
 adsit, quū nullo loco possit cōprehendi, an
 nō eadem pie asserunt Christiani? Aristo
 teles in œconomicis docet inter maritū &
 uxorem oportere mutuam esse charitatē,
 ac perpetuā amicitia, qua arctior inter ho
 mines esse nō possit, an ideo Paulus male
 præcipit: uiri diligite uxores uestras: &c.
 Aliāq̄ sunt innumera, quæ nobis sunt cō
 munia cū Ethnicis philosophis, nec id ele
 uat autoritatē dogmatū nostrorū, sed con
 firmat, qđ illi per lumē naturæ nō nihil ui
 derūt earū rerū, quas nobis tradit scriptura
 diuina. Sed nō credimus philosophis, nisi
 cū scriptura cōsentiant: fateor, & liber. arb.
 ex scripturis asserimus: perperā inquires in

HYPERASPISTES DIA-

tellectis. Ergo de interpretatione cōtentio est. Tu necessitatem rerum omnium paulo ante probabas ex Vergilio, & liberū arbitrium ideo non putas asserendū, quod à philosophis tractatum sit?

56

Reliqua quanto copiosius prosequeris, quoniā nihil faciunt ad id quod proposueram, tanto plus uerborum perdis. Exigis ut tibi describamus formam ac uim liberi arbitrii, quid sit, quid possit, quid agat. At, qui iam ante cōfessus es omnia fuisse prodita sophistis, quid sit, quid ualeat, quid agat, quomodo habeat. &c. Videlicet ita postulabat tua rhetorica, ut ibi in odium mei laudares sophistas, quos cum nusquā nō appelles impios ac blasphemos, ibi negas illos. *βλασφημῶν*, quemadmodū ego facio. Si blasphemī sunt, si impij, si hostes Christianismi, si cæci, quum dogma sit mihi cum illis commune, quomodo liberās illos blasphemia, quam in me criminaris?

Nos cum ecclesia descripsimus uobis liberi arbitrii naturam, uim & actionem, sed ea descriptio quæ placet ecclesiæ catholicæ tibi tuisq; displicet, probamus ex literis sacris, sed nostra interpretatio tibi non placet.

TRI. PER ERAS. ROT.

ret. Tu necessitatem probas ex Vergilio,
& sacris literis, sed tua interpretatio nō pla-
cet ecclesiæ. Quomodo igitur nobis com-
probabis tuū dogma? Stipulaberis à no-
bis, ne quid requiramus aut recipiamus,
præter literas sacras, sed sic ut tibi conceda-
mus, ut eas tu solus interpreteris, submo-
tis omnibus. Sic uictoria penes te fuerit, si
patiamur te non dispensatorem, sed domi-
num fieri diuinæ scripturæ. Porro quod
hic uiris sanctis & orthodoxis à me lauda-
tis insultas, haud præter morem tuū facis.

Piget tantæ loquacitati respondere, quū
extra causam dicantur omnia. Quādo in-
cipies aliquid dicere de tribus capellis?

Absolue collationem nostram, & indica,
utris potius debeamus fidere, tibi, an tam
augusto senatui? Nostram orationem fer-
re non potes, qui nihil sim nisi uox, & nos
Archytæ crepitaculum sine fine feremus,
tot superuacaneis, tot conuicijs & insulta-
tionibus radēs aures nostras? Rursus hic
mihi impinguntur mea scripta. Admonui
ut relictis humanis inuentiunculis adeant
fontes diuinorū uoluminum, & nunc mi-
hi contrarius, aliud facio q̃ doceo. Qui
1 s. sic?

HYPERASPISTES DIATRIBAS

ſic. Quia ſcribo diatribas, celebroy decreta pontificum, auctoritatem hominum iacto. In Diatriba non utor uel Pontificum, uel conciliorum, uel orthodoxorum auctoritate ad aſſerendum liberum arbitrium: & ſi feciſſem, aliquanto tolerabilius feciſſem, quod tu mihi libellum Melanchthonis citas, uelut eiufdem auctoritatis, cuius ſint ſcripturae canonice. Sed in hoc duntaxat induco collationem iſtam, ut nobis aperias, quid tibi potius credere debeamus quam illis. Proinde uides ipſe quam ſit impudenter uanum quod addis, me nihil intentatum relinquere, quo uos auocem a ſimplicitate pietatis Chriſtianae. In Diatriba non meum ſed Eccleſiae dogma defendo, uerum abſque praſidijs eccleſiae: et defendo e ſacris literis, non ut commentum hominum, ſed ut ſententiam diuinam ſcripturae. Et huius uanitatis maniſeſtiſſima adeo te non pudet, ut prioribus ſemper addas impudentiora. Sic enim ex aſſumptis falſis elicis conſiſionem falſiſſimam. Ex quo facile intelligimus, inquis, nec ex anio te iſta nobis conſuluiſſe, nec quicquam ſerio te ſcribere, ſed inanibus bullis uerborum tuorum conſidis te orbem poſſe ducere quocumque uis. Et
tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

tamen nūquā ducis, cum nihil prorsus dicas nisi meras cōtradictiones per omīa & ubiq;. Hæc uere tua sunt Luthere: ante cōstitueras excusare animū meū, nūc de animo meo pronūcias, quod ne illa quidē ex anjo scripsi, quæ iuxta tuā quoq; sententiā recte scripsi. Quid aut impudētius, q̃ me uelle ducere orbem meis scriptis, qui semper solus esse uolui, nec passus sum ullā factiunculā mihi adiūgi, id qd̃ tu facis ambiciosissime. Nec hui⁹ animi me pœnitet, malo malo esse ouis gregaria, q̃ dux suilli aut hircini pecoris. Iam quū nihil dicā nisi meras cōtradictiōes per oīa secula seculorū et ubiq;, tamē tu nondū uel unū locū pferre potuisti, in quo mihi nō constem. Hoc crimen nō prius obſcere debebas Erasmo, q̃ tu respondiſſes ijs, qui tuas cōtradictiones plurias è tuis scriptis decerptas, tibi libris æditis ingerūt. Addis, ut rectissime dixerit qui te ipsissimū Proteū aut Vertūnū appellauit. Nōne sciebā futurū, ut ex maledicis libellis aliqd mutuareris in me iaculādū? Et n̄ isquē tu ut cōſcio, dicis rectissime dixisse, tuo Philippo uisus est furere, quū illa scriberet, q̃ literis quoq; suis testatus est.

HYPERASPISTES DIA/

Et si rectissime dixit ille, tu pessime dicebas, quum me summum in theologia faceres. Sed nihil est miri, si tibi ex summo theologo nunc factus sum Vertumpus, quum idem qui tū tibi scribebar hircus insignis harens in uepribus, nunc factus sim porcus de grege Epicuri.

58

Post hæc ridicule repetis nobis nostrā affirmatiuam, & uelstram negatiuam, de qua iam ante dictum est, nosq; uocas infamissimos, qui dogma de libero arbitrio postulemus à uobis admitti, non ob aliud, nisi quia à multis, magnis & antiquis sit assertum. Quid fingi potuit impudentius, quum ego profitear me in Diatribæ conflictu cessurum, nisi testimonijs scripturarū probaro quod assero. Ac rursus hic satis procaciter insultas Græcis orthodoxis, quibus miro lemmate adimis omnem auctoritatem, uidelicet, quod sancti nonnunquam errarint ut homines, & ostendis periculū, ne quoniā Petrus fuit sanctus, credamus illum recte monuisse dominū ne pateretur. Sic disputat, qui nihil nō scite, nihil nō apte dicit. Pulchre scilicet Petrus adhuc laudatus confertur cum Petro iam spiritu sancto

TRI. PER. ERAS. ROT.

isto afflato. Et quomodo uideri possit hoc recte dixisse Petrū, absit hoc à te domine, quū mox reprehensus sit à domino: Vade retro. & cætera.

Et uelut hæc tam scite dicta nō sufficiat proposuisse semel, addis proximo capite, qui citant ueterum sanctorum opiniones similes esse his qui ridiculi gratia, garriunt non omnia esse uera quæ sunt in Euangelio, adferentes illud ex Ioāne: nōne benedicimus nos, quod Samaritanus es & dæmonium habes: & rursus: reus est mortis. Quò ruis Luthere, aut quid tibi uis cum istis tuis uere blasphemis comparationibus? Qui citat aliquid ex eorū libris, quorū memoria tot seculis sacrosancta est Ecclesia, quorum scripta publicitus leguntur in templis, nihilo rectius facit q̃ qui scurrantur, ludæorū impiorum dicta citantes ex Euangelio: Quoties autem tu quoque citas Augustini Gregorijq̃ testimonia? Qui minus hæc tua comparatio quadrat in te quàm in nos? An in his quæ pro te faciunt, loquuti sunt ex spiritu, in his, quæ cōtra te faciunt, secundum carnem? Ne postula igitur, ut in causa liberi arbitrij profic

l 5 tibi

HYPERASPISTES DIA

tibi quod Augustinus toties abs te stat (ut tactas, quando hoc mox falsissimum esse docebimus) ne tuam comparationē in te re torqueamus, aut si in totū adimis illis auctoritatem, desine abuti illorum testimonijs, si multa pie, si multa præclare dixerūt, tam etsi lapsi in nonnullis, permitte nobis, ut quæ bene dicta sunt utamur, quod iuris & uobis sumitis. Sed iubes ex illorum libris eligi meliora, prætermittis his, quæ iuxta carnem loquuti sunt. Elegimus meliora, uos item elegistis meliora, sed nos ea dicimus meliora, quæ consentiunt cū dogmatibus Ecclesiæ, uos quæ faciunt pro uestris dogmatibus. Quis hic litem dirimat, utri melius eligant? At hoc inquirebat mea cōparatio, ad quam tu nondum quicquam respondes, nec uideris omnino responsurus. Nec tibi uideris hætenus satis debacchatus, in doctores ecclesiæ probatissimos nisi diuo Hieronymo impietatem, sacrilegium, & blasphemiam impingeres, eo quod scripsit, uirginitas cœlum, conjugium replet terram. Planè impium sacrilegum & blasphemū est dictum, te deprauate. Quasi, inquis, patriarchis, apostolis, & Christianis

TERT. PER BRAS. ROT.

nis coniugibus terra, nō cœlum debeat, aut quasi uirginibus uestalibus in gētibz sine Christo cœlū debeat. Quā nihil tibi frontis in detorquendo. An Hieronymus ibi loquitur de uirginitate, quæ cœlebs est absq; Christo? An sic insanit ut talibus promittat cœlum? Rursus an patriarchas excludit cœlo, quod habuerint uxores? Quid igitur dicit? In hoc præfert sanctam uirginitatē sancto cōiugio, quod cōiugium in hoc institutū est, ut mortale genus cresceret & propagaretur, iuxta illud: Crescite & multiplicamini, & replete terram: uirginitas autē q̄uis non augeat in terris hominū numerū, tamē doctrina castissimaq; uita, plurimos adtrahit, ac ut ita dixerim, gignit cœlo. Vnde & dominus beatos pronunciat, qui se castrarūt propter regnū dei. Ex hoc numero fuerunt apostoli, quorū ut aliquot legimus fuisse uxores, ita nō legimus eos post susceptum Euangelij negociū, uxoribus usos fuisse. Eundem in tua disputatione q̄ irreuerēter tractas, eo q̄ scripserit quædam scripturæ testimonia apud Paulum pugnare, quæ suis locis non pugnant. Hic nō satis est illū uocasse lasciosum,

HYPERASPISTES DIA-

lusciolus, ineptus, nugator, nisi tandem execraberis illius os sacrilegum. Etiam si quid lapsus esset Hieronymus, poterat excusari civiliter, & si non esset locus excusationi, conveniebat errorem modeste corrigi. Hoc opinor officium velles tibi praestari si quid accidisset simile. Nunc sciebas Hieronymum optime sentire de Paulo, nec illud in eo criminari quod abuteretur testimoniis scripturarum, sed quod nihil esset reconditum in scripturis, quod ille non accommodaret ad Evangelii probationem. Qui sic de baccharis in Hieronymum, non pateris alios, quamvis civiliter abs te dissentientes.

60. Iam quod dixeram non esse credibile, deum tot seculis dissimulasse tam perniciosum Ecclesiae suae errorem, ut nulli sanctorum suorum reuelarit, quod vos evangelicae doctrinae caput esse contenditis, hoc modo refellis, sophista agens, ut dicas in nullo sanctorum, aut in ecclesia quicquam erroris fuisse dissimulatum, quum sancti non sint nisi qui aguntur spiritu dei, spiritus autem non errat, quumque Christus cum Ecclesia sua maneat usque ad consummationem seculi: sed huc tendit tua ratiocinatio, ut intelligi

TRI. PER ERAS. ROT.

intelligi uelis, incognitū esse qui sint sancti,
quæ sit Ecclesia, quā insuper illud conaris
persuadere, sic deum moderari res mortu-
alium, ut ibi uideatur esse sanctorum Eccle-
sia, ubi non est, contra ibi sit, ubi non uide-
tur. Item semper habitos pro sanctis, qui
fuerunt impij, pro impijs habitos qui fue-
runt sancti. Sed hæc dum copiose decla-
mas, quid aliud quàm cōfundis ac subuer-
tis prorsus omne iudicium Ecclesiæ, & au-
toritatem arrogas omnibus hæreticorum
cōuenticulis? Negas consequi, si deus pas-
sus est uiros eruditissimos longa serie seculi-
orum errare, statim & Ecclesiā errasse, il-
lam inquam Ecclesiam, quam tu dicis oc-
cultam esse, nec ostendi posse. Vnde igitur
tibi constat, quod V uicleus fuerit uir
sanctus, & Ariani fuerint hæretici? An ideo
sanctus est V uicleus quod damnatus sit
ab Ecclesia, quam tu papisticam uocas? Ea-
dem ratione dices & Arium fuisse sanctū,
quod ab eadem ecclesiā damnatus sit. Hic
si prouocabis ad scripturas, quæro nū de-
fuerint Arianis scripturæ. Non defuerūt,
inquires, sed eas perperam interpretabantur.
Sed unde nobis hoc constat, nisi quod il-
lorum

HYPERASPISTES DIA/

lorum interpretationem reiecit ecclesia, di-
uerſæ partis approbavit. Idem dici pote-
rat de Pelagio, qui tibi quoque eſt impius
hæreticus, nō perinde, opinor, quod dāna-
tus ſit ab eccleſia Romana, q̃ quod repu-
gnet tuo dogmati. Verū donem⁹ fieri poſ-
ſe, ut generale conciliū ſit ita corruptū, ut
aut nemo ſit qui ſpū dei agatur, aut ſi quis
eſt, nō audiat, ſed ex malorum opinione
ſiat ſenatuſconſultū, tamen probabilius eſt
illic eſſe ſpiritū dei, quàm in priuatis con-
uenticulis, in quibus ſerè deprehendit ſpi-
ritus ſatanae. Si non poteſt oſtendi Eccle-
ſia Dei, & tamen oportet eſſe aliqua cer-
ta iudicia, tutius opinor publicam autori-
tatem ſequi, q̃ huius aut illius opinionē,
qui contemptis omnibus, iactet ſuam con-
ſcientiam ac ſpiritum. Si ſatis eſt dicere, ha-
beo ſpiritum, credendum eſt igitur multis
diuerſa nobis ingerentibus, quum uera nō
poſſint eſſe, quæ diſſonant. Quanq̃ ego
non hoc agebam, an credendū eſſet, quic-
quid ſancti docuiſſent, aut indubitātū eſ-
ſet quicquid Eccleſia deſiniſſet, ſed æquatis
cæteris, uolebam hoc probabilius uideri,
quod à talibus uiris probatum eſſet, & pu-
blica

·TRI. PER ERAS. ROT.

blica ecclesiæ autoritate confirmatū, q̄ qd
hic aut ille de suo proferret. Nec tu tamen
audes dicere, q̄ hic ab origine mūdi semp
fuerit ecclesiæ status, ut dicerent̄ populus
dei qui nō essent: alij rursus essent, qui ne-
que sancti dicerent̄, neq; populus dei, sed
sic pponis, quis scit: Si fateris nesciri, quid
agit tua assertio, quæ conciliorū & ortho-
doxorū omniū autoritatē reijcit, ac rescin-
dit oia ferè ecclesiæ decreta? Si nobis con-
staret in uestra ecclesia esse spūm dei, meri-
to hanc reijceremus cū uestra pugnātem.
Nunc quū fatearis incertū esse ubi sint san-
cti, ubi sit uera ecclesia, quæ non errat, aut
incerti fluctuabim⁹, aut sequemur ea quæ
ueris sunt propiora. Quod aut̄ me prouo-
cas ut ex Papæ regno uel unū proferā Ep̄-
scopum qui suo fungatur officio, aut unū
cōciliū, in quo sit aliquid decretū quod fa-
ciat ad Christianā religionē, ac nō potius
ad prophanas nugas de pallijs, dignitatib⁹
ac censibus, quod ad priorē partē atti-
net, ut fateor esse paucos ep̄scopos, qui ue-
re agant ep̄os, ita quosdā proferre liceret,
in qbus non desideres p̄ij præsulis officiū,
inter quos numero Io. Ep̄iscopū Rossen-
sem.

HYPERASPISTES DIA-

**sem. Sed hūc protinus reijces, quod in te
scribat, & ideo nihil habebit ponderis tua
relectio. Nec est qd' hic clames me in gra-
tiam illius scribere, nihil ab illo census uel
accipio uel ambio, & in multis dissidet à
meis opinionib⁹, nec meis studijs ita mul-
tum tribuit. Postremo quid illo tuo simili
dissimilius: Ciceronem deus permisit erra-
re in causa liberi arbitrij, ideo non est dissi-
mile ueri si quis dicat, quod deus permise-
rit doctissimos ac sanctissimos Ecclesie ui-
ros similiter errare. Quid deus reuelarit
Ethnicis philosophis aut oratoribus, non
excutitur in praesentia, sed quid fugerit il-
los, qui gustauerunt spiritum dei, & in di-
uinis literis multos annos diligētissime sunt
uersati. An ideo non assequeuti sunt quia
uariant sententijs, aut quia disputāt suspen-
sa sententia? Sic nec uos consentitis in ue-
stris dogmatibus. Et hic dicis, quis scit?
Verū an ideo Christiani non constantissi-
me credūt resurrectionem corporū, quod
philosophi summi uacillanter de ea dispu-
tant? Addis qđ deus sanctos suos abscondit,
ceu nobile margaritū nō obijciēdū porcis,
ne impius uideat gloriā dei: & tñ euāgelistā
dicis,**

TRI. PER ERAS. ROT.

dicat, ex fructibus eorum cognoscetis eos. Si arbor bona iuxta atque mala ex fructibus cognoscitur, est aliquod de pijs & impijs iudicium etiam in hoc seculo, licet certissima sint dei iudicia. Et hic erat locus disputandi de comparatione fructuum, nisi decretum esset eam Camarinam non mouere.

Hic Luthere suspicor mihi rem esse cum 62
rhetore, cuius modestiam utinam tu in omnibus tuis scriptis fuisses imitatus, longe patientiores abs te alienasses, aut si tibi credimus ab euangelio. Tu nullum conuiciandi modum nosti, neque quicquam omnino probare potes in eo qui refragatur tuæ sententiæ, hic tamen in disputatione satis scurriliter delicias in Diatriba: Quid agis mea Diatriba, & domina Diatriba, tamen te moderatior est, nisi quod studuit obseruare decorum personæ quam sustinet. Quamquam quæ hic disputat de sanctis, de ecclesia, non multum faciunt aduersum me, qui non pugnam aduersus tuam sententiam ex illorum auctoritate, sed ex diuinis literis. Cæterum posita rerum æqualitate, ex quibus tu iudicaris, & hominum sententia in æquilibrio nutante, quæro an aliquid momenti debemus at habere.

HYPERASPISTES DIA

at habere ueterū & ecclesiæ autoritas. Hic erat scopus disputatiōis meæ, ad quē oportebat argumenta tua dirigere. Fateris esse ecclesiā quam allego, fateris esse sanctos quos adduco, sed distinguis canonem charitatis quæ fallitur, & fidei quæ nō fallitur, quæ distinctiō huc tendit, ne quem credamus sanctū, nisi diuinitus declaratū. Charitas credit omnes sanctos q baptizati sunt, fides non item. Vt hæc ita habeant, tamen quoniā charitas quæ sperat omnia, multis etiam argumentis cōfirmata credit orthodoxos patres fuisse sanctos, in ancipiti re tantum habere momenti debet, ut in eos firmus procliuior, qui tot seculis publico orbis præiudicio cōmendati sunt, q̄ in eos qui non alio nomine commendantur, nisi quod baptizati sunt. Itaq; si uultis illorum autoritatē nihil ualere ad confirmandam opinionem, nec uestra, nec ullius omnino ualere debet. Ad electionem meliorum iam respondi, quemadmodum ad scripturæ testimonia, quum & electio sit utriusq; partis, & interpretatio. Proinde nec illa cantilena ad me pertinet, qua dicis quosdam posthabito iudicio cōfusa uorare omnia, aut

TRI. PER ERAS. ROT.

aut peruerso iudicio meliora respuere. Ut
tales aliqui sint, tamen nō est tam male su-
spicax charitas ut talem opinionem conce-
piat de proceribus ecclesiæ, nisi quod præ-
scribunt manifestā præ se ferat impietate.

Sed tandem accedis ad nodum quæ-
stionis. Si, inquis, abscondita est ecclesiā, si
latēt sancti, qd cui credemus? & ut tu argu-
tissime disputas: quis nos certos faciet, un-
de explorabim⁹ spm? si eruditionē spectes,
utrinq; sūt Rabini, si uitā, utrinq; pctōres,
si scripturā, utriq; amplectunt: si scriptu-
rā iudicē facimus, huius multis in locis in-
certa est interpretatio, & utraq; pars scriptu-
rā ad suū trahit sensū. Vnde seq̃r ut hic sce-
pticos agamus, nisi quod tu, inquis, omniū
optime facis, q sic te dubitare dicis, ut uerū-
tatem q̃rere te et discere testeris, Interim in
eā partē inclinans q liberū arbitriū asserit,
donec ueritas elucescat. Finge mihi nullū
esse sensum genij aut phraseos, an mihi Lu-
there putas obscurum quis hæc scripserit?
Non tam dissimili uoce sunt psitacus & co-
turnix. An tu unq; dicere sustineres, ut tu
argutissime disputas, cui ignorāter & insciē-
ter dico oia? An tu sic loq; posses, nisi qd

m 2 tu

HYPERASPISTES DIA/

tu omnium optime facis, quum hactenus tam petulanter debacchatus sis in Erasmi velut in Scepticum & Scepticis deteriore, nimirum totum Lucianicū & Epicureum. Rursus, posses tu dicere: Neq; nihil dicis, neq; omnia, qui ubiq; iactas me nihil dicere, neq; quicq; adferre, prater bullas & ampullas uerborū. Verum hæc quò modo se habeant non ita multum refert.

- 64 Tandem explicaturus nodū, facis quod in sophisticis soles calumniari, inducis duplicem claritatē scripturæ diuinæ, item duplex iudiciū probandorū spiritūū. Alterum est quo quisq; singulari dono dei illustratus, certissime iudicat & discernit omnia dogmata: de quo Paulus 1. Cor. 1. Spiritua lis omnia iudicat & à nemine iudicat. Et hanc appellas interiorē claritatē scripturæ diuinæ. Hoc, inquis, forte uoluerunt qui tibi responderunt, omnia esse iudicio spiritus decernēda. Imò noui quendam, cui nō crediderim hunc adesse spiritum quem sibi uindicabat, quum eum compererim certissimis argumentis mēdacissimum simul & gloriosissimum ac maledicentiæ insatibilis. Deinde non hoc sensit quod tu interpretaris

TRI. PER ERAS. ROT.

pretaris, quum enim illi fuisset hactenus assensus, ut hunc aut illum suus spiritus redderet certum, perrexi querere, unde hoc mihi constaret, qui non haberem donum dñi iudicandi spiritus alienos: Ita fieri ut, quod tu quoque fateris, illius certitudo meam dubitationem non eximeret, ille, reuocauit disputationem ad scripturas: rursum quum obijcerem uarias interpretationes, nihil aliud respōdit quàm spiritus, spiritus. Quare si tu potes hoc quod aggressus es dissoluere, rem nō mediocrem pergeris. Fateris igitur, hoc iudicium nihil prodesse alijs, sed tantum illi qui hoc spiritu præditus est. Alioqui phanaticis omnibus esset habenda fides, maiore cōtentione iactantibus se habere spiritū, quàm illi qui uere donum hoc singulare possident. Ostendis igitur & aliam scripturæ claritatem, uidelicet externam. Item externā spiritus declarationem, qua pro aliorum etiam salute certissime iudicamus de spūalibus deq; dogmatibus omniū. Age iam inhiās expecto certitudinē istam. Addis hoc iudicium maxime pertinere ad duces ac præcones uerbi, quos arbitror uel episcopos esse
m   uel

HYPERASPISTES' DIA/

uel theologos, qui si inter sese concordarēt
 In explicandis sacris literis, haberemus quod
 certum sequeremur, nūc nostri præcones
 aliud docent quā tu, & tui sic inter sese dissen-
 tiunt, atque adeo tibi fortiter reclamāt. Vbi
 est igitur certū iudiciū quo etiam in ecclesia
 probamus, aut improbamus dogmata ex
 sacris literis, quæ regula est certissima, lux
 spūalis, sole clarior? At sentis ipse te nihil
 agere, nisi hoc quod assumis, quum sit con-
 trouersum pbaris, teque facturū polliceris.

65 Age sequimur, si forte præstes, quod pro-
 mittis, certe cupimus. Moyses dicit Deute-
 ronomij. 17. de iudicio deferēdo ad sacer-
 dotes, si qua difficultas inciderit, quam iu-
 dices inter se uariantes nō possint explica-
 re &c. Quomō, inquis, iudicabūt de re cō-
 trouersa secundū legem, nisi lex sit externe
 clarissima? Respondeo duobus modis, pri-
 mū si lex fuerat externe clarissima quibus-
 libet sensu cōmuni præditis, quur ipsi iudi-
 ces nō explicabant nodū, quos probabile
 est nō ignorasse legem, nec ideo dicuntur
 uariasse sententijs, quod legem non tenue-
 rint, sed quod causa fuerit difficilis. Et ideo
 reijcūt ad sacerdotes tāque legis peritiores.

Altero

TRI. PER BRAS. ROT.

Altero modo sic respōdeo, Moſen nō illic ſentire de difficultatibus quæ exoriunt̃ circa quæſtionē liberi arbitrii aut ſimilib⁹, ſed de craſſiorib⁹, q̃rū aliquot illic exprimit exempla, uidelicet inter ſanguinē & ſanguinē, cauſam & cauſam, leprā & nō lepram. Porro q̃ adducis ad cōfirmationē argumēti tui, de legibus p̃phanis, p̃ q̃s lites cōponi nō poſſent niſi eſſent clariffimæ, contra te facit. Nā ut nō inſiciamur p̃ leges plurimas dirimi cōtrouerſias, ita manifeſtū eſt in legib⁹ principū plurimas eē tenebras. Alioq̃ quorū attinebat tot annis cognitioni legū dare operā, ſi tam dilucidæ ſūt ut unicuiq̃ ſint clariffimæ, q̃ linguā teneat, neq̃ careat ſenſu cōmuni. Inane igit̃ operā ſumpſerūt, qui tot uoluminibus conati ſunt legū difficultates explicare. Ineptiunt iudices & ſenatus, qui nōnunq̃ annis aliquot fatigant̃ in unius cauſæ cognitione. Nō recte dixit ille: qui iuris nodos & legum ænigmata ſoluat. Nec ualet tua collectio, ſi tanta lux eſt in legibus prophanis, quāto maior eſſe debet in literis, quæ ptinent ad æternā ſalutē. Primū maior eſt rerum obſcuritas quæ tractantur ſacris uoluminibus: deinde non

HYPERASPISTES. DIA

impie dictum est quū ab alijs orthodoxis, tum ab Augustino, cui tu non sine causa multum tribuis, deū obscuritatem aliquā data opa reliquisse in sacris literis, quo magis excitaret nobis scrutandi studium.

66

Adducis ex psalmo xviij. Præceptū dñi lucidum illuminans oculos. Sed præceptū dicit lucidum, non uniuersam scripturam, quæ etiā si lucida est Dauid aut alijs afflatis prophetico spiritu, non statim dilucida est omnibus qui tenent grāmaticam & habent sensum cōmunem, quod tu toties affirmas. Rursum adfers ex psalmo 118. Declaratio sermonū tuorum illuminat & intellectū dat paruulis. Accipio testimoniū, si tales paruulos sentias, qualis fuit Dauid, & sup quos requiescit spiritus domini: sin de quouis qui sciat linguam, multo secus habet res. Rursum qd̄ citas ex Esaia cap. 8. Ad legem magis & testimonium &c. Nō dicit propheta nihil esse obscuritatis in sacris uoluminib⁹, sed minitat illis tenebras, qui consulunt Phytones ac uentriloquos. Nam eodem in loco additur, nunquid nō populus à deo suo requireret uisionē? &c. Latebat Christus in lege, & tamen uerba legis

T R I . P E R E R A S . R O T .

legis non quibuslibet erant perspicua qui sciebant Hebraice, sed à scribis in lege exercitatis petebatur consilium ex lege, uelut quum Herodes consulisset de puero Iesu, ubi foret nasciturus. Iterum Zachariæ cap. 2. iubet populum ex ore sacerdotis legem requirere. Pulcherrimus scilicet angelus, inquit, qui nūciet quæ tum ipsi sunt ambigua, tum populo obscura. Quin igitur uos Zachariæ monitis obtemperantes, legem requiritis ex ore sacerdotum & pontificum? Ad hæc quid erat necesse discere legem à sacerdote, quum quiuis è plebe, qui sciret linguam & haberet sensum cōmunem, facile posset legem clarissimam intelligeret? Ergo qui iubet legem requiri ex ore sacerdotis, significat eam non quibuslibet esse perspicuam, sed ostendit idoneum legis interpretem. Iterum ex psalmo. 118. Lucerna pedibus meis uerbum tuum & lumē semitis meis: non tractat de perplexis questionibus, sed de præceptis recte uiuendi, quæ prælucent & indicant, quid expetere, quid fugere debeamus. Et si maxime torqueas ad totam legem, non quadrat in quemlibet grammatices peritum quod quadrat in Da-

m s

uid. Ha-

HYPERASPISTES DIA

uid. Hactenus ex ueteri testamento, sed
qualia trecenta possis adducere, pergis ad
nouum. ad Romanos secundo Paulus di-
cit Euangelium in sanctis scripturis pro-
missum. Qualis autem, inquis, testifica-
tio si obscura est? Si nihil erat obscurum
in prophetarum oraculis, & figuris legis,
quor umbræ uocantur? Et quor lucem uo-
camus Euangelicam, nisi quod quæ figu-
rarum inuolucris tegebantur in lege, per
Euāgelium sunt in apertū prolata? An ibi
nihil erat de Christo prædictum, quod nō
omnibus esset clarissimum, modo scirent
Hebraice? Imò nec discipuli domini post
tot sermones auditos, post tot uisa miracu-
la, post tot notas & indicia quæ de Chri-
sto prophetæ prædixerant, intelligunt scri-
pturas, donec Christus illis aperiret sensū
ut intelligerent scripturas. Iam Paulus ad
Corinthios de claritate Moyse Christi-
disputans, tantum eminentis claritatis tri-
buit Euangelio, ut dicat id quod claruit in
hac parte, de lege loquitur, ne glorifica-
tū quidē fuisse. Quid quod data opera de-
us uoluit uaticinia de Christo nō quibus-
libet esse perspicua, quemadmodū etiam
in terris

TRI. PER ERAS. ROT.

In terris prædicari noluit ante mortem, quod esset Messyas, quod sic expediebat ad peragendum humanæ salutis negotium. Cæterum ubi iam apostoli nuntiarent ea esse peracta quæ propheta prædixerant, tum & lex collata cum factis erat elucidior, factumque est, ut & lex astrueret fidem Euangelio, & Euangelium illustraret legis ænigmata. Nimirum hoc sensit Petrus, qui propheticum sermonem similem facit lampadi lucenti in caliginoso loco, nec omnia reliqua facit tenebras, quum Paulus etiam ethnicis philosophis tantum tribuat lucis, ut deum & huius sempiternam diuinitatem nosse potuerint. Omnis ueritas lux est. Et ab illis plurima uera prodita sunt, quæ cum Christianorum dogmatibus consentiunt. Ioannes erat lucerna ardens, quod prædicaret uerbum dei. Eadem de causa Paulus Thessalonicenses mundi luminaria uocat, quod uerbum uitæ tenerent, at non ideo qui cunque illorum sciebat grammaticam intelligebat quicquid est difficultatis in sacris literis.

Christus erat lux mundi, sed tñ in eo latebat
diuina

H Y S P E R A S P I S T E S D I A

diuina natura, neq; statim nos assequimur
quicquid est in Christo. Istiusmodi testimo-
nia sexcenta poteras uel ex indicibus con-
gerere in quibus luminis mentio.

67

Sed his etiam frigidiora sunt quæ sequi-
tur. Quid faciunt apostoli, dum suas præ-
dicationes per scripturas probāt, an ut na-
bis tenebras suas maioribus tenebris ob-
scurēt; uel ut notius per ignotius probēt.
Quando nobis hic defines ingerere pro-
phetas, baptistas, & apostolos, de quorum
spiritu nemo dubitat, & quorum est sacro-
sancta autoritas. Illi quoniam habebant in-
tus spiritum magistrum, quod erat obscu-
rum in literis prophetarum explicabant.
Nos de tuo tuorūq; spiritu loquebamur,
qui pſteris nihil esse in sacris literis, quod
tibi sit obscurum; si modo grāmaticam te-
neas: exigebamusq; ut istius certitudinis
tuæ faceres fidem, quod adhuc frustra co-
naris. Christus, inquis, apud Ioannem, tur-
bet Iudæos scrutari scripturas, de ipso lo-
quentes, quæ si obscuræ sunt, reddit illos
ambiguos. Imò si nihil habet obscuritatis,
quid sibi uult illud uerbū, scrutamini? Nō
enim dicimur scrutari solem qui est expos-
tus omnium

TRI. PER ERAS. ROT.

tus omnium oculis, sed quod abditum est scrutamur. Et tamē quum addit dominus, illæ enim de me loquuntur, multum lucis addidit, indicās scopum prophetiæ. Sic in Actis docti monitiq; per Paulum scripturas cum his quæ gerebantur ac tradebant conferebant, multa non intellecturi, nisi lucem hanc addidisset apostolus. Nos igitur non fecimus eas obscuras, sed ipse deus sic aliquam obscuritatem illis inesse uoluit, ut tamen esset omnibus satis lucis ad salutem æternam, si quis intendat oculos, nec desit adiutrix gratia. Nemo negat certissimam ueritatem in sacris libris, sed ea nonnunq; figurarum & ænigmatum inuolucris obtecta est, ut egeat scrutinio & interprete, siue quod deus sic uoluerit exercere simul & excitare nostram tarditatem, quemadmodum ait Augustinus: siue quod iucundior est ueritas & acrius afficit animos hominum, quum eruta fuerit, & per tenebras inuolucrorum nobis eluxerit, quàm si fuisset oculis quorumlibet exposita: siue quod thesaurum illum sapiētiae noluerit quibuslibet propositum. Proinde nihil agis, unū aut alterum locum proferēs, qui nihil habeat

HYPERASPISTES DIA

beat obscuritatis. Deus creauit cœlū & terram. Hunc locum proponis ut nihil habentem obscuritatis. Neque enim in uerbis est quicquā tropi, uel ambiguitatis. Et tamen uides quā hic quoq; sudarint interpretes, quid hic dicat cœlum quid terram, & an ordine crearit singula an simul uno nutu omnia. His explicatis restat allegoria nubium, ut uocat Hieronymus. Dices, eiusmodi difficultatum cognitio non est necessaria ad salutē: idē sibi uolebat specus coricius, qui tibi stomachum mouit, quum altius scrutamur diuinas scripturas q̄ necesse est, aut quā pro captu nostri ingenij, tum humanæ mentis oculis occurrere tenebras in quibus abstrusa est æternæ sapientiæ maiestas, adoranda potius q̄ peruestiganda, quod idem quū ipse doceas alijs uerbis, distinguens lumen gl̄iæ et gratiæ, me docente impiū est, quod te docente piū. Verbū caro factū est. Quid apertius? Verū nobis, quibus explicatū est mysterium, legat eadem uerba. Demosthenes si reuiscat, non intelliget. Ac nos quidem filium dei suscepisse naturam humanam scimus & profiteamur omnes. Et tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

men multa tractantur circa hæc uerba, quomodo solus filius susceperit hominis naturā, & quomō diuina natura p animā humanā in eādē hypostasim adglutinarit sibi corpus mortale, & quomodo ex guttula purissimi sanguinis spūs sanctus finxerit illud sanctū corpusculū, araneoli, ut aiunt, magnitudine, & an ania Christi statim ut creata infusāque est corpori, fuerit donata beatifica uisione, & an deus potuerit illi plus impartire gratiæ q̄ impartijt. Hæc aliaq̄ innumera existūt circa hæc uerba, uerbum caro factum est. Idē dicis de articulis s̄, dei, quos quum nemo non intelligat, habuimus ex sacris literis, utique clarissimis, alioqui quī possumus eos certo uel credere, uel docere? Addis, quid faciunt qui adhuc hodie sacras literas prædicant, eas interpretantes ac declarantes? Quæ si obscuræ sunt, quis nos certos facit, ipsam eorum declarationem esse certam? Alia noua declaratio? Quis & illam declarabit? Ita fiet progressus in infinitum. Hæc tu Luthere latis declamatorie, uerum si quod doces, ad sacrā scripturā non opus est, nisi grammatica, quid necesse est au-
dire.

HYPERASPISTES DIA

dire prædicatorem declarantem, & interpretantem? Satis erat populo qui sacros libros non habet, prophetam aut Euangelium prælegere, nec aliud quicquam explicare, quam si quid forte difficultatis lateat in uocibus. Quod si urgeas, quid faciāt præcones Euangelij, Dicam: Frequenter ex ipsdem uerbis, ut tu uis uideri, clarissimis, eliciunt diuersas sententias, quasi ex eodem filice hic ignem excuteret, ille aquam. Nec est quod hic reclames, hoc à papistis & sophistis carnalibus fieri, faciunt hoc tuæ cōmunionis præcones, qui non minus constanter sibi spiritum uindictant quàm tu. Si sacra scriptura est undiquaque clarissima, unde hæ tenebræ inter uos, unde tanta de sensu scripturæ digladiatio? Tu probas è literis arcanis, in Eucharistia esse corpus domini naturaliter: Zuinglius, Oecolampadius & Capito, ex ipsdē literis docēt esse tantum in signo. Hoc erat caput huius disputatiōis, ut nos faceres certos, te unum uerissima clarissimaque docere, in quibus hætenus hallucinati sunt orthodoxi patres, hallucinati sunt ecclesiæ proceres, quorum iudicium si non pateris usquequaque certum haberi, certe patieris

TRI. PER ERAS. ROT.

tieris talium uirorum iudicio tantum esse
 ponderis apud nos infirmos, simplices &
 imperitos, quantum est tuo aut Vuicleui.
 Qd si tibi ius sumis, ecclesiæ decreta quo-
 ties commodum est rescindēdī, permittes
 & illi uicissim ut par pari referens tua re-
 scindat ac dānnet. Et si putas æquū ut cū
 tot orthodoxis cedat ecclesiæ senatus to-
 tus tibi nouo prophetæ surgētī, cedere de-
 bes & alijs qui post te surgunt. Hæc argu-
 mentando tantum dicta sunt. Sed perse-
 quar orationis tuæ cursum. Si scriptura, in-
 quis, obscura uel ambigua est, quid illam
 opus fuit nobis diuinitus tradi? An nō sa-
 tis sumus obscuri & ambigui, nisi de cœlo
 nobis augeatur obscuritas & ambiguitas
 & tenebræ? Hæc ita dicuntur, quasi dicam:
 omnem scripturam esse obscuram aut am-
 biguam, quum illic fatear esse thesaurum
 æternæ certissimæq; ueritatis, sed qui alicui
 .bi reclusus sit, nec pateat quibuslibet. Nec
 ideo sol obscurus est, si nubibus opertus
 non appareat, aut si lusciosus in clara luce
 caliget. Quanq; hæc omnia tibi dicuntur
 extra cōtrouersia, agebā de quæstionibus
 pēplexis quæ nascuntur è sacris literis, ali-
 ter atq;

HYPERASPISTES DIA

ter atq; aliter interpretatis. Hic erat proferenda certissima tua lux, quæ coargueret, totius ecclesiæ cæcitatem. Nam quod cauillaris lucem hanc semper occultatam fuisse in ecclesia quæ latet nec habet pro ecclesia, ut hoc tibi donemus, quod probare non potes, probabilius est sanctissimos pariter ac doctissimos uiros, ad illam occultam ecclesiam pertinuisse, quàm te cū paucis tuis. Nondum igitur præstas, quod promiseras, sed pergis: Omnis, inquis, scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum & increpandum & arguendū. Atque hic mire rhetoricaris, aut alius potius tuo nomine, tu enim nō potes decem uerba differere, sine conuicijs: Imò inutilis est Paule prorsus, sed ex patribus longa seculorum serie receptis, & sede Romana talia petenda sunt, quæ tu scripturæ tribuis, quare tua sententiā reuocāda est ubi ad Titū scribis, episcopū oportere potentem esse doctrina sana exhortari, & arguere contradicētes, &c. Quomodo, inquis, erit potens, quū tu scripturas ei relinquant obscuras? hoc est, arma stupea, & pro gladio tenues stipulas? Nō dubito quin hæc tibi

TRI. PER ERAS. ROT.

tibi uideat̃ admodũ scite dicta, quũ nec explicet̃ nodũ à me propositũ, & alioqui falsa sint. Omitte hic Titos ac Timotheos, quorũ alter erat à puero uersatus in sacris literis, uterq; Paulũ habuit p̃ceptorẽ, ad hæc spiritum de quo nullus ambigit. An hodie nullus episcopus poterit uti scriptura diuinitus inspirata ad docẽdum aut increpandum, si quibusdam in locis hæret? An medicus nihil habet quod consulat ægroto, si quis locus sit in medicorum libris de quo dubitet? An non erit potens in sana doctrina, nisi q̃ uere sibi possit arrogare, nullũ esse locũ in arcanis literis, in quo hæreat? Hoc haud scio, an apostoli fuerint ausi profiteri. Vnde post annos mille trecentos ecclesiæ doctores obturarunt os hæreticis, toties alijs super alios cooriẽtibus aduersus scripturæ ueritatem? An pugnarũt stupeis armis, & pro gladio uerbi quem tu uibras habebant leues stipulas? Et tamen illi qui tantum ualuerunt præsidio diuinæ scripturæ, fatetur in libris diuinis esse quædam obscura, quædam humanum captũ excedẽtia. Et unde tam diu ecclesiã suspendit sententiam de processione spiritus ab

n 2 utroq;

HYPERASPISTES DIA/

utroque, si tanta lux est diuinæ scripturæ,
 ut ad intelligendum satis sit grammatices
 peritæ? Quid autem mōstri sit, si quomodo
 docunq; incidente in scripturis ambiguita
 te, nos imperiti malimus consulere sedem
 Romanam q̃ Vuittenbergensem, eamq;
 dissentientē? Quis autem credit ecclesiæ
 Romanæ si sine scriptura pronūciet? Nec
 illa scripturas interpretatur nisi ex erudito
 rum cōcilio, tu pro tuo arbitratu interpre
 taris ex tuo spiritu, nobis incognito, ne di
 cam cognito. Nec est quod Christus coga
 tur ad palinodiam suæ uocis: Ego dabo uo
 bis os & sapientiam, cui non poterunt resi
 stere omnes aduersarij uestri. Quid tu mi
 hi apostolos obiicis, quū de tuo agatur spi
 ritu? Quod Christus apostolis pollicitus
 est, præstitit. Tibi non est pollicitus neque
 quibuslibet, & si tibi quoq; præstitit, doce
 certis argumētis, tibi unī datū esse quod il
 lis tā innumeris negatū est. Hoc agebāt,
 & hic nodus erat explicandus, & interim
 prolixis declamationibus eximis tempus,
 nec præstas quod polliceris. Nō ego te cō
 fero cū Christo aut cum apostolis, sed ho
 minē incogniti spiritus cōfero cum tot or
 thodoxis,

TRI. PER ERAS. ROT.

thodoxis, cū ecclesiæ primatibus, de quorum spiritu, ut demus nobis nō constare, tamen iuxta tuam regulā, tot retro seculis, bonā de illis opinionem habuit charitas, licet fides nihil approbet, nisi quod diuinitus fuerit cōmendatum. Et tamen exigis à nobis ut illorum auctoritatem reijciamus, tua dogmata uelut articulos fidei teneamus. Saltem concede nobis ius æquale, in illorum & tua dogmata, ut de utrisq; liceat suspendere sententiā. Hæc nō ex animi mei sentētia, sed tui coarguēdi causa dicta sunt. Tādem ab apostolis & Christo tua decurrit oratio. Quur, inquis, tu præscribis formam Christianismi, si tibi scripturæ sunt obscuræ? Pro me respondebo: In Diatriba nō præscribo formam Christianismi, tantū ostēdo, quousq; pcedere debeat simpliciū inquisitio. Nec plus tribui uolo meæ formæ, quàm suis scriptis tribui uolūt orthodoxi ceteri, quibus multa debemus, quæ ad pietatem attinent. Hoc si tu quoq; fateris, quum illi fateantur obscuritatem in non paucis scripturæ locis, aut recanta quod toties confessus es illos multa recte disseruisse, aut concede nobis ali-

n 3 qua

HYPERASPISTES DIA,

qua pro uirili docere, q̄ tamē nō negamus
esse nobis nonnihil obscuritatis in sacris li-
bris. Quod si his fidē omnē abrogas, quorū
tuis scriptis fidem haberi postulas, qui fa-
teris te alicubi hærere, qui nonnunquā ua-
riam adfers interpretationem, haud factur-
us, si nihil esset obscuritatis aut ambigui-
tatis. Idem accidit tuis, alicubi dubitans &
hæsitās loquitur Pomeranus, & Oecolam-
padius, deniq; ipse Philippus, cui nihil nō
tribuis. In hos atque adeo in teipsum reci-
dunt hæc omnia quæ tanta uehemētia co-
piæq; in eos detonuisti, qui putant in scri-
pturis aliquid obscurum esse. Postremo fa-
teris ipse, in arcanis literis obscuritatem in-
cidere ex imperitia uocum, & addes opi-
nor ex deprauatione codicū, ex tropis, ex
locis inter se pugnantibus. Hoc dato, rede-
unt huc omnia illa incommoda quæ com-
memorasti de obscuritate. Nō enim refert
unde sit obscuritas, modo sit ulla. Hæc cer-
te negare non potes. Quod si detrahis or-
mnem fidē ijs qui hærēt alicubi, hæres tu,
hærent tui quibus uis nos certam habere
fidem: nec hærent solum uerum etiam sic
inter se dissident, ut tua quoq; fortiter rei-
ciant

TRI. PER ERAS. ROT.

ciant damnētq; nec alio præsidio quàm sacra scripturæ. Hic profer omnem eloquentiæ tuæ dissimulatæ copiam ac dinosim, dicturus in teipsum ac tuos, quicquid in nos dixeris. Quod addis enthymema, si scripturā negas dilucidam, fateris multo minus dilucidos esse sanctos quos adduco: aliqua probabili specie diceres in me, si ex his impugnassem tuum dogma, nunc è sacris literis tecum congregior. Nec in aliud profero dotes ac numerum illorum, nisi ut te adigam ad proferendū argumentum evidens, quo sciamus tibi tuto posse credi, & ab illis pie discedi: Id quum receperis, tamen post tot colaphos, alapas, & sputa, nihil nos doces quod ad rem pertinet.

Fateris me non de tota scriptura sentire, sed de locis ex quibus oriūtur huiusmodi quæstiones. Id si fateris, quorsum pertinuit, tot uerbis ita loqui, quasi totā obscuram dixerim. Verū illud, ut inquis, ad me pertinet, qđ ego fatear aliquid esse obscurū, tu nullā scripturæ partē uis obscuram esse. Audio, uolo, uerbū imperiale, at ego malebā uocē doctoris. Qđ tu affirmas, ego
n 4 opto,

67

HYPERASPISTES DIA

opto, quod tu dicis te scire, ego discere cupio, nec mihi satis est hoc asseuerari abs te, certitudinem efflagito quam tu profiteris. Doce nos externā scripturæ claritatē, quādoquidem hanc adimis ipsi ecclesiæ, ecclesiæq; luminibus, summoq; cū orbis tumultu tibi uindicas. Nec uerum est quod asseruis, ecclesiā ex obscuris scripturæ locis pronūciasse de libero arb. licet huius quæstionis abyssum fatear esse imperuestigabile: eoq; non altius penetrandū quā sat est: sed mihi persuasum habeo ueteres & ecclesiam ex ipsis per se quidem clavis scripturæ locis asseruisse quod asseruerunt. Nec tamen statim hac in re autoritas ecclesiæ interposuit suam sententiam, sed intentis aliquādiu oculis in scripturæ lucem, tandem perspecta manifesta ueritate pronūciauit. Fit enim frequenter, ut qui è tenebris prodeunt, nihil uideant in media luce solis, nisi aliquādiu intēderint oculos, & per tenebras quædam non statim uidemus, sed intendentibus oculis paulatim incipiunt nobis esse perspicua, quæ prius erant ambigua: quod idem accidit in rebus quæ procul absunt à nobis. Sed ita ciuilitatis causa finxi,

TRI. PER ERAS. ROT.

finxi, interpretationem utriusq; partis esse
ambiguā, ut rebus æquatis, ostenderes ali-
quid quod nos in medio uacillātes in tuā
partem inclinaret. Simili modestia uocauī
Diatribam nō assertionē, & concludo me
sequi probabilē opinionē, nō quod ambi-
gerem de recepta sentētia, sed quod tua pe-
riculose proferretur apud multitudinem,
uel quia sic populus discit diffidere decre-
tis ecclesiæ, fieriq; possit, ut tandem incipi-
at dubitare de certissimis articulis fidei.
uel quia tutum nō est de receptis articulis
apud idiotas in utrāq; partē disputare, uel
quia quæstio recessus habet profundos, à
quibus arcendi sunt imperiti, cū his satis sit
tenere dogma quod tradidit ecclesia. Nec
in hoc tecū sentio, quod æquas omnes arti-
culos fidei. Sunt enim quidā tam euidētes,
ut de his nefas sit disputare: Quod genus
sunt, Christū esse natū ex uirgine, passum
sub Pontio Pilato: quidā tales ut post diu-
tinā disquisitionē, tandē fuerit publica au-
toritate comprobati, de quibuldā ne nunc
quidē satis cōuenit. De perpetua uirginita-
te Mariæ dubitatū est à nōnullis, donec il-
lis occluderēt os ex scripturis, rectius enar-
n 5 ratis.

HYPBRASPISTES DIA/
ratís. Dubitatũ est à ueterib⁹, an Roman⁹
pōtifex esset uniuersalis ecclesiæ pastor, &
licuit donec accederet ecclesiæ decretũ : &
adhuc cōtrouersum est inter scholasticos,
an Romani Pōtificis autoritas sit grauior
autoritate synodi generalis. Proinde si tuũ
dogma uis æque credi, atq; credimus sym
bolũ apostolorũ : pfer testimonia scriptur
rarũ æque dilucida, doce tuũ dogma, sta
tĩm ab Apostolorũ temporibus unà cum
Euangelio ad nos decurrissẽ. Igitur ut illa
certissime credo, ita mihi dubium nō erat
dogma de libero arb. posteaq; de eo pro
nunciãuit ecclesia Catholica. Quur igitur
disputas, inquis, tanquã rectiora sequutu
rus si quis doceat, quur Diatribam appella
re maluisti quàm cōfutationem, quin hor
taris omnes, ut meo reiecto dogmate, con
stanter teneant quod tradidit ecclesiã? Nō
deerant mihi uocabula, quibus & meã di
sputationẽ, & tuũ dogma uocarem, quã ti
bi iam noua non sunt, sed tẽtare libuit, an
hac ciuilitate uel sanari posses, uel ad miti
us respōdendum inuitari. Deniq; uidebã
res hominum plus satis exulceratas, nolui
mei calami sacuitia oleum, ut aiũt, camino
addere.

TRI. PER ERAS. ROT.

addere. Deniq; ne disputassem quidē, nisi tu fabulam hanc sic euulgasses, ut in textribus ac sutrinis nunc passim disputetur, nullum esse liberum arbitrium, sed omnia mera necessitate geri: & quasi parum haecenus profeceris, narrat hanc tuam disputatiōem à lona uerti in linguā germanicā, quo rectores & agricolas in me cōcites, quos concitatos placare nō possim, linguæ ignarus.

Per omnia circūactus, tandem huc eua-
dis, ut cōmunem sensum facias arbitrum
decertantiū de claritate scripturæ. Resistūt
enim, ut ais, & q clarissimis scripturæ testi-
monijs cōuicti sunt, sed cōmunis sensus in-
dicat eos nihil habere qd merito cōtradi-
cāt. Sic cōfutati Sadducæi, obmutuerunt
qdē, at nō discesserūt ab errore. Ineptū fue-
rit referre qd Sadducæi potuerint respōde-
re, nimirū animas defunctorū nō recte di-
ci hoies, deinde nihil absurdū si deus dica-
t Abrahā, Isaac & Iacob, à qbus cult⁹ fuerat
dū uiuerēt: quēadmodū patres supstitēs fi-
lijs, nomē patrū retinēt iuxta cōmunem lo-
quēdi usum. at illic agebat de resurrectiōe
corporū, q nō euincit ex hisce uerbis. Di-
ces, cur igit obmutuerūt: q̄a uirtus diuina
erat

HYPERASPISTES DIA

erat in uerbis domini, quæ credentiū. animos attrahebat, impiorū conscientias percellibat. Verum hæc extra rem. Ergo si tu quoq; uis nobis os obturare, ut hîscere nō audeamus, profer similia è scripturis testimonia, ostende nobis spiritū in te loquentē, cui si tētemus repugnare, sensus omniū cōmunis dānet nos, te probet. Atqui pluri mi & hodie tibi reclamant qui uidentur habere sensum cōmunem, & orthodoxis illis patribus, totiq; populo Christiano, quis neget fuisse sensum communem? Tibi tuisq; probabilius est deesse sensum cōmunē, tibi qui tāta maledicendi impotentia debaccharis in eos, q uel cōmunicādi gratia dogmatibus tuis cōtradicū: tuis, q addicti factioni immodico tui studio probāt quicquid docueris, αὐτὸς ἔφα. Si prouoces ad spiritū, rursus exigo signū euidēs. Reliqua quæ adducis trāsilio, quando nihil faciunt aduersum me. Nec de Ioanne Hussio meū est iudicare, habuit suos iudices apud homines, utinā inuenerit miti⁹ iudiciū apud deū. Illud tantū dicā, me minus male sensisse de homine, priusq; degustassem librū, quē cōscripsit in Pontificē Romanū. Qui cōuenit

TRI. PER ERAS. ROT.

cōuenit tam operosa maledicentia cū spiri-
tu Christi? Nec hic ad rem facit, qualis fue-
rit Papa qui dānauit Hussū, mihi igno-
tus est, & habēt Papæ suū iudicē cui stant
aut cadunt. Illi mei iudices sunt, nō ego il-
lorū. Porro, quod ais quosdā fingere sim-
plicitatem, quo excusatiū resistāt cognita
ueritati, dicentes: Homo sum, errare posi-
sum, doceri cupio, moxq; subiūciūt, nō est
mihi satisfactū, Vim facit scripturis, &c.
siue hoc in me dictū est siue in alios, ego
me certe ex illorū numero eximo q; scien-
tes ac uolentes repugnāt cognita ueritati,
præsertim in articulis fidei. Tu quomodo
qd' facis excuses uidero. Sed nihil adhuc
audio quod nodū diffecer, quo nobis eut-
dēter tuū probes spiritū. Verum ita mectū
pugnare uideris, quemadmodū canis ille,
ab Albanæ rege dono missus Alexādro,
pugnauit cū elephāto. Is enim arte circū-
siliens & allatrās hac atq; hac delassauit be-
luam, crebro rotatu adigens in uertiginē,
atq; ita deiecit. Plurimos ingenio doctri-
naq; præstātes, dignitate, quosdā etiā mira-
culis ac martyrio claros fuisse, qui tuū do-
gma reiiciunt, nō negas, fateris & sanctos
fuisse,

HYPERASPISTES DIA

fuisse, uel donas potius & nos accipimus, iam causam facimus cætera æqualē, restat in hoc statu, ut euidentissimū pferas argumentum, quur à uobis talibus potius stare debeam⁹, q̃ ab illis talibus, ne repetamus totā collationē. Excusas illos quod forte resipuerint ante mortē, alioqui damnādi. Id uerissimile nō est, qui tot uoluminibus cōstanter eadē senserint, sub mortē mutasse sententiā. At Bernardus moriturus dixit: Perdidī tempus, quia perditæ uixi. An hoc erat canere palinodiā? Quis sanctorū hæc non dixit? Hæc uox est modestiæ, nō palinodiæ. Sacra scripturæ tam expositam claritatem nondū probare potuisti, & de hoc mox aliquid attingemus, & si probasses, probabilius est te cæcutire q̃ illos. Si spiritū alleges, in illos pronius est charitatis iudiciū, ut largiamur nō esse certū. Si electionem potiorū, consentaneū est illos cum ecclesia quæ potiora sunt elegisse: Si sensum communem, propensior est in illos opinio sensus cōmunis. Si respōdeas nō esse mirū uiros spirituales aliquādo iuxta carnē sensisse, totidē uerbis responsum tuū in te retorqueri poterit. Si respōdeas mundū esse
regnum

TRI. PER ERAS. ROT.

regnum Satanæ, eoq; non mirum tot tantosq; uiros tam longa seculorū serie excæcatos, non uidisse lucem scripturæ, totum hoc multo probabilius in te retorquetur. Nam & tu carnē circūfers, & in cōmuni mūdo uersaris, in quo regnat Satanæ.

Nec expediunt te ex angustijs q̄ multa subnectis de excæcatis in gloriā liberi arb. de his qui audiētes nō audiūt, & intelligentes non intelligunt, quæ magis in te quadrāt, quàm in ecclesiæ lumina. Neq; cōuenit huic loco, quod tu tecum comparas Christum, discipulos tuos Apostolis, doctores ac principes ecclesiæ Iudæis: quodq; tuam doctrinam uocas lucem, patrum & ecclesiæ decretum tenebras. Si nos urgere uis collatiōibus, alias tibi quærere oportet, istas nō recipimus. Multo stultius adducis hic Ariānos & philosophos. Ariānos iudicauit ecclesia, & eius sententiam approbas. At eadem damnauit tua dogmata, & tamen hic non grauo te auctoritate ecclesiæ. Nihil nobis cum Iudæis, qui Christum agnoscimus seruatorē. Errauerunt & eruditissimi philisophi: quasi ego scripserim eruditos, magno igenio p̄ditos
non

HYPERASPISTES DIA/

non posse cæcutire. Ex una particula ne-
citis enthymema, collige aceruum conie-
cturalem, & hinc ostēde tibi potius fiden-
dum quàm illis. Quàm uero sophisticum
illud: Negas esse uerum, quod dixi scriptu-
ram aliquoties non percipi ob imbecillita-
tem humani ingenij. Nihil, inquis, aptius
capiendis uerbis dei imbecillitate ingenij,
propter imbecilles enim & ad imbecilles
Christus & uenit & mittit uerbum dei. Si
imbecilles uocas, ut ego sentio rudes, & in-
firmos, quales erāt Galatæ, aut quales mul-
tos uidemus, nec humanis aptos discipli-
nis: quī à talibus potius petimus scientiā
scripturarū, quàm ab eruditis Theologis,
aut quàm abs te, qui tantā scientiā tibi uin-
dicas? Sin appellas imbecilles modestos
ac morigeros spiritui sancto, tecū sentio,
sed hāc imbecillitatē mirum quàm in tuis
scriptis desiderē. Perinde quasi rem omnē
gesseris dextro Marte, properas ad me-
tam disputationis, sed antequam id pati-
ar, pauca dicam de scripturarum obscurita-
te, quanquam super hac re satis ante dictū
arbitror. Etenim nisi doces, eas esse sole-
tariiores, modo detur grāmatices peritiā,
fateris

TRI. PER ERAS. ROT.

fateris te non posse nodum explicare de probatione tui spiritus. Hic si tibi decet, quantopere ueteres omnes querantur passim de scripturæ difficultatibus, quantum desudent in explicanda Genesi, quantum caliginē Hieronymus uiderit in initijs & postremis Ezechielis, quoties hæreat Augustinus: respondebis non esse mirum, si in sole impingant lusciosi, & si tibi protulerō illud è psalmo. Abyssus abyssum inuocat, quod Augustinus ac Hieronymus interpretantur de caligine mysticæ scripturæ, Item illud: Dies diei eructat uerbum & nox nocti indicat scientiam, quod exponunt similiter. Rursus illud ex Ezechiele de torrente cuius aquæ sic intumuerant, ut transuadari non possent. Item ex psalmo decimosextimo. Et caligo sub pedibus eius, adducitur & hic sensus de profunditate scripturarum. Iterum in uersiculo, posuit tenebras latibulū suū, Hieronymus interpretatur Christi natiuitatem nobis esse obscuram, quam tu uis esse clarissimam. Item illud: tenebrosa aqua in nubibus aeris, interpretantur de

o   obscuri

HYPERASPISTES DIA

obscuritate scripturarum. Aliacq; similia
testimonia si proferam, adferes mihi no-
uam interpretationē, reiecta ueterū expo-
sitione, ac scripturā ad tuæ causæ cōmo-
dū detorquebis. Verū illud uelim expedi-
as: Si linguæ peritiā sensusq; cōmunis suf-
ficit ad scripturæ perspicuam intelligenti-
am, quid Pauli tempore fuit opus prophe-
tis apud eos qui linguīs loquebātur? Pau-
lus diuersa facit dona, linguarum & pro-
phetiæ, ac prophetiæ donum longe facit
eminentiū dono linguarum. Hoc euiden-
ter arguit, esse quiddam in scripturis recō-
ditum, quod non sit cuius dilucidum, qui
linguas teneat. Rursus si uerum est quod
tu dicis, si qui dei spiritum habet, nihil ser-
uit obscuritatis in sacris uoluminibus, quur
qui prior prophetabat iubetur tacere, ubi
surrexerat alius propheta, cui fuerat re-
uelatum? Plures habebant donum pro-
phetiæ, & tamen quod huic erat diluci-
dum, alijs fuit obscurum, propterea quod
non omnibus omnia largiatur spiritus,
sed diuidat singulis pro sua uoluntate.
Proinde mira est tua felicitas, qui profi-
teria

TRI. PER ERAS. ROT.

teris nihil esse in sacris literis, quod tibi non sit clarissimum. Et post auditas prophetias, Paulus uult iudicari quæ dicta sunt: Prophetæ, inquit, duo aut tres dicant, cæteri taceant. Deinde inter dona spiritus refert & discretionem spirituum. Hæc arguunt scripturam non tam esse quibuslibet obuiam & expostam quàm tu uis uideri. Rursus ait, uideamus nunc per speculum & in ænigmatibus, tunc autem facie ad faciem. Audis ænigma, & tu mihi prædicas clarissimam claritatem. Fide uidemus, & fidei lux est in diuinis literis. Et inibi, Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Ac mox, Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicuti cognitus sum. Prophetiam Paulus appellat scripturæ mysticæ interpretationem, eam quæ fateretur imperfectam, si nihil non est clarissimum. Et si Paulus agnoscit hic imperfectum quiddam, ubi sunt, qui nunc iactant omniscientiam? Velim ut saltem hunc locum nobis reddant dilucidum, sicut cognitus sum.

HYPERASPISTES DIA/

2. Petri. 3.

An quisq; est qui sic cognoscit aut cognos-
cet deum, sicut cognitus est à deo? Puto
hoc ipsi deo proprium esse, ut seipsum co-
gnoscat perfecte. Legebat eunuchus Esai-
am, haud dubie peritus linguæ, & tamen
sensum latentem non intelligebat. Iam ep-
istolas, opinor, Pauli nūeras inter scriptu-
ras sacras. Atqui de his sic pronunciat Pe-
trus: Charissimus frater noster Paulus se-
cundum datam sibi sapientiam scripsit vo-
bis, sicut & in omnibus epistolis, loquens
in eis de his, in quibus sunt quædam diffi-
cilia intellectu. &c. Respōdebis: erant dif-
ficia rudibus. At tu nihil requiris nisi peri-
tiam grammatices. Si dixeris illis defuisse
spiritū, quæstio redit in orbem: Siquidem
hoc pollicitus es te probaturū nobis tuū
spūm. Sed hinc quoq; facile elaberis, si mo-
do probaris qd' assumis, dices nos obsti-
nata malicia oppugnare cognitā ueritatē,
quemadmodum faciebant pharisæi. Quis
autem cōprehendat eum, cui tot sunt pa-
rati cuniculi per quos effugiat? Age ueni-
am ad eos quibus tu tribuis spiritū, quem,
ut scribis, hauserūt ex tuis libris, unde tan-
ta in horum scriptis dissensio? Si idem spī-
ritus

TRI. PER ERAS. ROT.

ritus agit omnes, quum tractent eandem scripturam, non potest esse tam perspicua claritas, ut sufficiat linguæ peritia, & sensus communis. Sed dices Zuinglium & Oecolampadiū amisisse spiritum, postea q̃ in te cœperunt scribere: Philippus Melanchthon nōne in suis Commentariis aliquando cōtanter loquitur, & suspendit sententiam? Atqui hoc negas esse fas in sacris literis, in quibus perspicua ueritas est asserenda fortiter. Oecolampadius nō dum abs te dissentiens, non negat obcurritatem esse in Esaia, sed sat habet si adiumat desperationem pio seduloq; Lectori, & in præfatione adeo non profitetur se nihil nō explicuisse, ut fateatur se frustra conaturum fuisse, ni commentarijs Hebræorum fuisset adiutus, Interim aliquanto reuerentius loquens de Hieronymo quàm tu, qui talem uirum blasphemum & sacrilegum facis in hoc tuo libro, numeris omnibus absoluto. An Pomeran⁹ sic abs te laudatus in enarrandis psalmis nō alicubi scepticus est, & suspensio gradu per aristas, ut ais, incedit? Verum de alijs fortassis inuenies qđ tergiuerferis, urgebo te tuis ipsis dictis,

o ; dictis,

HYPERASPISTES DIA

dictis, nūc iniuria est ac blasphemia in scripturam sacra, si quis illi tribuat aliquid obscuritatis, hoc paradoxū uide quomō conueniat cū tua præfatiōe in psalmos. Sic ibi loqueris: Psalteriū profiteor. &c. Verū ita profiteor, ut nolim ab ullo id de me præsumi quod nullus adhuc præstare potuit, sanctissimorū & doctissimorū, id est, psalteriū in omnibus suo legitimo sensu intelligere & docere. Sat est aliquot, & eosdē ex parte intellexisse. Multa sibi reſeruat spiritus, quo nos semp discipulos habeat, multa solum ostendit ut alliciat, multa tradit ut afficiat, & ut beatus Augustinus præclare dixit: Nullus unquam ita loquutus est, ut ab omībus in omībus intelligeret, multo magis ipse spūs sanct⁹, solus omniū suorū uerborū intelligentiā habet, Quocirca ingenuē me confiteri optet, me ignorare legitimā habēā nec ne intelligētīā psalmorū. &c. Rursus aliquanto inferius: Quid ergo reliquum, nisi ut mutuū iuueamus, labentibus, tanq̃ uel ipsi lapsi uel lapsuri ignoscamus. Rursus inibi: Scio esse impudentissimæ temeritatis eū qui audeat profiteri, unū libiū scripturæ à se in oībus partibus intellectū.

Quin

TRI. PER ERAS. ROT.

Quin quis audeat præsumere unū psalmū
rotūde ab illo intellectū? Immane quantū
dissonat hæc oratio Luthere, à paradoxo,
quo tanta asseueratione doces in hoc libel
lo, de mira claritate scripturæ, quæ nisi cō
cedatur, omnia uertentur in caliginē, neq;
quicq; erit in rebus humanis certū. Quis
credat esse eundem hominem qui hæc scri
bit enarraturus psalmos, & qui nunc pro
uocat uniuersos ut uel unū locū proferant
qui tibi sit obscurus. Quorsum uero nunc
attinet, è tuis cōmentarijs decerpere locos
ubi profiteris te destitutū ab interpretibus
inter ipsos uariātibus, animi tui somnium
sequi. Rursus ubi fateris te prorsus nō in
telligere, quomodo uersus cum præceden
te cohæreat, ac tuam opinionem deliratio
nem uocas. Hoc in psalmo 17. inibi dicis,
Ecclesiæ doctrinā esse supra captū hūanū,
& hic sufficit grāmatices peritiā. In psal. 19
hunc in modū loqueris: Exposuimus hūc
psalmum pro exemplo fidei de rege quo
cunq;, nec dum certum an legitimum sen
sum attigerim: mox interpretatiōis tuæ iu
diciū reijcis in lectorem. Iterum in 20. fa
teris te incertum de solo ne Christo, an de

o 4 quouis

HYPERASPISTES DIA

quous rege debeat intelligi, & mihi obij-
cis Scepticā Theologią, qui non ausim de-
plexis difficultatibus scholasticarū qua-
stionū pronūciare. Vbi tum erat ille Stoi-
cus assertor? ubi ille Omniscius? Mihi di-
cis, nō sic suspense loquitur, nisi Lucianus
& Epicurus, & tu in opere maxime sacro
eodem modo loquens, ignoscis tibi. In cal-
ce huius libri tui dicis: penes nullum uolo
esse iudiciū, sed omnibus suadeo ut prae-
stent obsequium, & in psalmo iudiciū de-
fers lectori. Quomodo in his tibi constas
qui me Proteum facis? An tum temporis
nondum habebas spiritum? Non dices, o-
pinor. Vtinam autem in ea modestia per-
seuerasses. Ibi ueteres Orthodoxos, san-
ctissimos et eruditissimos patres appellas,
hic me rides, qui tribuam illis sanctimo-
niam, ipse cœcutientiam, ignorantiam,
immo blasphemiam & sacrilegium impin-
gens: nec aliter excusas eos potuisse serua-
ri, quàm si uel secus senserunt atque scripse-
runt, uel erroris poenituit ante mortem.
Porro quum internam claritatem sic re-
quiras ab omnibus Christianis, ut sine
hac nō facias illis ullam spem salutis, quid
aliud

TRI. PER. ERAS. ROT.

aliud censebimus, nisi illos omnes perisse, qui tam necessarium articulum fidei non dicam ignorarint sed impugnarint, profugantes necessitatem, ac liberum arbitrium profitentes. Ego toties uocor blasphemus, qui dubitem ac disputem de tuo dogmate, & obscurum putas, quid de illis eadem sententia pronuncies? Et hic rursus nouum Paradoxon. Qui spiritum habet, ei nihil obscurum, qui non habet, ne iota quidem unum intelligit. Nil medium est. Quisquis igitur profitetur sese dubitare alicubi in scripturis, aut spiritum habet, & mentitur esse obscuritatem, quum nulla sit, aut non habet, & ne iota quidem unum intelligit. Tertullianus insignis ecclesie doctor, postea in Montani dogma prolapsus, discessit ab ecclesie communione. An is amisso spiritu, ne iota quidem intelligebat. Sed interpretaris non intelligit, id est, non sentit, non afficitur. At nos agebamus de certitudine doctrinae non de ignoto hominis affectu, de quo fateris neminem certo pronunciare posse, prater unum deum. Etenim quum iuxta Paulum sint spiritus impostores, & angelus Satanæ

o s se

HYPÉRASPISTES DIA

se se transfigurat in angelum lucis, falli potest & is, qui se credit agi bono spiritu. Quod si totam intelligentiam diuinæ scripturæ tribuis diuino spiritui, quare excipis solam imperitiā grammaticæ? An in re tanti momenti spiritus patietur grammaticam obstare salutē hominū? Qui non grauatur impartiri tantas diuitias æternæ sapientiæ, num grauabitur impartiri grammaticam & sensum communem? Blasphemus est in deum, qui uel tantillum tribuit libero arbitrio, & tu pius es, qui tantum tribuis grammaticæ, ut sola tenebras inducat clarissimæ luci scripturarum? Qui queruntur esse tenebras in scripturis, haudquaquam negant esse clarissimas ipsi spiritui, qui scripturarum est autor: sed has tenebras imputant imbecillitati naturæ humanæ, quod quum apertissime profitearis in præfatione tua, quam modo citaui, hic fortissime negas, affirmans nihil esse, capacius diuinæ scripturæ, quam imbecillitatem humanam. Cæterū ut urgeamus hoc quod agebatur, doce quibus argumentis nobis constare possit, te spiritum habere magistrum, nec falli in enarranda scriptura,

TRI. PER BRAS. ROT.

ra, quum in hac hallucinati sint omnes ecclesiae doctores. Fateris inesse non nihil obscuritatis ex imperitia linguarum. Hic igitur quum plures inter se dissentiunt, quorum unusquisque sibi vindicat linguarum peritiam, quomodo mihi constabit, quis caecutiat in lingua quis non? Nam hinc (ut ais) pedit interpretationis certitudo. Nec omnino negas aliquid obscuritatis oriri ex tropis, quos tamen si doces non temere admittendos in enarrationibus, tamen uelis nolis frequenter occurrunt, in prophetis, in parabolis, in anigmatibus, Nec mihi placent affectati tropi, praesertim qui subuertunt sensum historicum, uerum si tropologias excludas à sacris libris, perit bona pars & iucunditatis, & utilitatis arcanæ scripturæ. Ad hæc, si fateris ex grammatices imperitia, nasci caliginem, fateberis simul & ex translationibus, & ex deprauatis exemplaribus oriri tenebras. Queritur hoc & Oecolampadius in Esaia. Ergo quum alius dicet esse tropum, alius negabit, aut si fateretur uterque tropum esse, sed in interpretatione

HYPERASPISTES DIA

tatione tropi dissident, unde mihi constabit, quis illorum attingat scopum? Ex collatione locorum? Habet utraq; pars quæ conferat: Adhuc hæreo dubius. Similiter quum audio plures inter se dissidentes, quorū quisq; contēdit suum exemplar uacare mēdis, quæ res mihi adimet ambiguitatem? Iam quis audebit affirmare: aut si quis affirmet, quis crediturus est, ex locis inter se pugnantibus non frequenter oriri magnam caliginē? Quid simplicius Euāgelica historia? Et tñ à quot qualibuscq; uiris hic sudatum est, ut quæ dissident redigantur in concordiam? Adnissus est summis uiribus Augustinus, nec effecit quod noluit: saltem hoc officium nobis præsta, quo minus tibi diffidamus. Multis obstat ingenij tarditas, quo minus assequantur quod docent sacrae literæ, multis oscitantia, multis animus addictus humanis affectibus. Nam contentiosi torquent scripturam ad sua dogmata, quū cōtra fieri oportuerit. Deniq; spiritus non omnibus patefacit omnia. Totidem igitur modis ambigimus de interprete, & quicquid malorū exaggerasti aduersus eos q̄ putant in scripturis

TRI. PER ERAS. ROT.

pturis esse nōnihil obscuritatis, quicquid cō-
uiciorū in hos conguessisti regetur in te,
qui nō potes effugere quin fatearis, aliquo
pacto caliginem esse in diuinis libris. Sed
tibi nulla est caligo. Ponamus esse uerum
quod dicis, sed quomodo nobis isthuc fa-
cies perspicuum? Nam hoc probandū su-
sceperas, confessus te nihil agere aduersus
meam quæstionē, nisi dilucide probasses.
Cæterum quum omnibus tentatis, id non
possis, ueluti Proteus uinculis tenacibus
astrictus, redis in natiuam formam, & no-
bis inuidiam moues, quod scripturam fa-
ciamus obscuram: perinde quasi negemus
in illa quicquid esse lucis. In multis locis tene-
bras esse dixi, sed quas spiritus aperiri uelit
quantum nobis satis est ad salutem. Nam
quædam abstrusa seruat futuro seculo. Si
tu colligis hinc nihil certo probari per scri-
pturam, dic mihi, quomodo tot seculis or-
thodoxi patres erudierunt populum Chri-
stianum, quomodo propulerunt hæreses
ab ecclesia, an per scripturas ambiguas &
nō intellectas? Tandē satanā in crimē uo-
cas, cuius opera sit, ut tam paucis sit diluci-
da scriptura, qui si dormiret, uno sermone
dei

HYPERASPISTES DIA

des semel audito, totus mundus conuert
teretur.

71

Hic quum prorsus hæreas in uado, ta
men uelut re bene gesta, minitaris te meis
me laqueis irretiturū, & occurras syllogis
mo utrinq; cornuto, sic obtorto, ut nullū
sit effugium. Ex uerbis, inquis, tuis iustifica
beris, & ex uerbis tuis condemnaberis. Di
cis scripturam hic nō esse dilucidā. Quod
si uerum non est, quur tu in Diatriba su
spendis sentētiam, si uerum est, quid agūt
orthodoxi, quorum ingenium, eruditio
nem, sanctimoniā, miracula, martyria, dī
gnitatem, uetustatem, multitudinē iactas,
qui ex ambigua scriptura asseruerunt libe
rum arbitrium? Quò me uertam, adeo cō
strictus hinc atq; hinc obujs cornib? Sci
licet alterum tui syllogismi cornu præcidā,
deinde cū altero mihi res erit. Mea Diatri
ba non dicit scripturas in hac materia esse
obscuras. Sic habent illius uerba: Verū hic
de scripturis non est controuersia, de sensu
scripturæ pugna est: In cuius interpretatio
ne &c. Audis ne? pugnam esse dico non
obscuritatem. An ideo scripturæ, quibus
conuictus est Arius fuerūt obscuræ, quod
eas

TRI. PER ERAS. ROT.

cas oppugnarit. Et si concessissem in ea
quæstione scripturam fuisse obscuram,
quod non facio, sic concessissem quemad-
modum in scholis argumentandi causa,
multa donantur aduersarijs. Eam conces-
sionem si uelis arripere, necesse est ut fate-
aris utriusque partis interpretationes esse
ancipites. Dices, ergo si dilucidæ sunt in
hac parte, quibus usi sunt ueteres ad as-
serendum liberum arbitrium, quur tibi
placuit Diatribæ titulus, quur proferis
inquisitorem non assertorem, quur in fi-
ne dicis, contuli, penes alios esto iudici-
um? Respondeo, quur qui in scholis dispu-
tant, altero probante quod habet scriptu-
ra, altero per scripturas alias ac rationes
impugnante, senioribus aut prædidenti ut
uocant deferunt iudicium? Potest enim
fieri, ut liberum arbitrium recte sit asser-
tum à ueteribus è sacris & clarissimis scrip-
pturis, quum ego aduersus tuorum argu-
mentorum aciem, parum dextre defen-
dam. Et iam ante reddidi consilij metra-
tionem, ut experirer, an tu posses abs-
que conuicijs disputare, & ne rebus ex-
ulceratis, oleum quod aiunt, adderem
camino.

HYPERASPISTES DIA/

camino, & hanc meam ciuilitatem toties
mihi impingis in os, quā probare magis
& imitari debueras. Si te delectat asser-
tio, quid opus erat assertore me, de quo et
olim pronunciauit ecclesia, & nuper suā
sententiam confirmauit? Habebāt igitur,
inquis, dilucidā scripturā, fateor, quantū
fatis erat ad discutiendam ambiguitatem
de libero arbitrio. Quid tum postea?
Quur tu igitur, inquis, facis scripturā hac
in parte obscuram. Non hoc fecit mea dia-
triba, sed tu cōminisceris, ut modo declara-
ui. Si contendis nihil prorsus obscuritatis
esse in sacris litteris, ne mecū agas, sed cū
uniuersis orthodoxis, quorum nullus est,
qui idem non prædicet. Cæterū quoties
diatriba meminit obscuritatis in hac ma-
teria, aut uestro nomine loquit, aut conce-
dit argumentādi gratia, quod poterat nō
donare. Quod genus est illud: Hic si ne-
ges hac in parte dilucidam esse scripturā,
in qua tot summi uiri caligarint &c. An
putas hoc sub mea psona dici, in qua tot
summi uiri caligarint: ista uestra uox est,
quam arripio contra uos, qui uestram in-
terpretati

TRI. PER ERAS. ROT.

terpretationem uultis haberi pro oraculo. Simile est illud, si tam dilucida est quæ tot seculis uiri tam excellentes hic cæcutierunt, idque in re tãti momenti. Hæc uerba non damnant ueteres cæcutientia, sed urgent uos, ut aut fateamini illos uidisse uerum, aut ne postuletis uestram interpretationem haberi nobis pro cœlesti oraculo. Rursus quum aio, si nullos, quum & hodie tot obscuritates torqueant doctos, nulla erit interpretatio certa. Hæc argumentatio quid aliud agit, quàm ut patiaris & tuam interpretationem eodem iure reijci, quo tu reijcis omnium?

Proinde uide quàm atrociter, sed extra causam illa tibi dicta sint. Denique quæ leuitas & temeritas animi sanguinem fundere pro re incerta & obscura? Hoc enim nō martyrum Christi sed dæmonum est. Vides hoc cornu præcisū? Vbi uero erat tua mens, quū scriberes, hoc non est martyrum sed dæmonum? An dæmones habent sanguinem quem fundant? Deinde quis dixit sanctissimos uiros pro libero arbitrio fudisse sanguinē? Dices, pro scriptu

p ra

HYPERASPISTES DIA-

ra sacra fuderunt, quam tu facis obscurā. Rursus ita loqueris, quasi dixerim totam obscuram esse, aut si mihi ac tibi sit obscura, fuerit simul illis obscura qui defini-erunt de libero arbitrio. Cyprianus fudit sanguinem suum, demus fudisse pro scriptura. Nihil igitur usquam fuit obscurū Cypriano in tota scriptura. Finge Augustinū occisum, quū à Donatistis essent illi structæ insidiæ, relatus fuisset iter martyres, an absurdum putas si quid illi fuisset obscurum? Et huic tam friuolo fundamento nituntur ea quæ dicis in fine capitis. Hoc est aliud nihil, quàm illos facere imperitissimos cognoscendo, & stultissimos asserendo.

Discussus est ille *καὶ ἡμεῖς*, sed me miserum occurrit alius. Si illos, inquis, recte sensisse credis, quur non imitaris? Si non credis, quur iactas tanta bucca, tanta copia. &c. Credo illos recte sensisse, qui asseruerunt liberum arbitrium, quem admodum asserit ecclesia. Quur igitur, inquis, tu non asseris, sed disputas? An quisquis disputat, anceps est? Non disputo

TRI. PER ERAS. ROT.

to ut dubius, sed ut te nostræ assertio-
nis inuasorem confutaturus. Nihiloma-
gis ad rem faciunt quæ infulcis: Iam &
tu pone ob oculos & tecum expende
utrum plus tribuendum esse iudices, tot
eruditorum, tot orthodoxorum, tot san-
ctorum, tot martyrum, tot ueterum ac
recentium Theologorum, tot academi-
arum, tot conciliorum, tot episcoporum &
summorum pontificum præiudicijs qui
scripturas dilucas esse senserunt, & id-
tum scriptis tum sanguine cōfirmarunt
an tuo unius priuato iudicio, qui negas
scripturas esse dilucas, qui forte nec un-
quàm lachrymam uel suspîrium pro do-
ctrina Christi emisisti. Omitto, quod tuo
more iudicas, quid lacrymarum aut sus-
pîriorum ego fundam.

Quid hic agis Luthere? ueteribus fuis-
se scripturam dilucidam, unde asseruerunt
liberum arbitrium? Qua tandem igitur
fronte blasphemiam uocas, quod illi desi-
nerunt ex dilucida scriptura? & toties mi-
hi recinît hoc mendaciû, quod hic scriptu-
ras faciã obscuras. Aio interpretationes

HYPERASPISTES DIA

uariare, & hoc in contentionem uocabā,
utri potius esset assentiendum, ueterū ne
probatae tot seculis, an tuae nup exorta?
Imò hoc illic ago pro uiribus ut persuade
am, ecclesiae doctores nō errasse in asserē
do libero arbitrio, ac te potius cecutire.
Ita loquor: Hic si negas hac in parte esse
dilucidam scripturā, in qua tot summi ui
ri caligarint, circulus ad caput redierit.
Vides hāc sub aliena persona dici, in qua
tot summi uiri caligarint. Hāc uestra uox
est, non mea: & si uerum est quod dicitis,
aut fuit illis obscura scriptura, aut impie
restitērūt spiritui sancto. Neq; quicquam
periculi sit, si quis dicat & in hoc argumē
to fuisse illis scripturam alicubi obscurā,
at nihilo minus rectam ac certam esse as
sertionem. Siquidem in concilijs quod a
lijs obscurum est, alijs aperit spiritus, sic ut
ex collatione singulorū nihil resideat ob
scurum, dum suā quisque apocalypsim ad
fert. Quod si trahis nos ad uniuersam scri
pturā, fateor illic quaedam obscura mihi
meicq; similibus. Obijcies ilico tantas tur
mas summorū uirorū, quorū iudicio plus
tribue

TRI. PER ERAS. ROT.

tribuendū est, q̄ meo unius priuato. Quid ego audio? meum unius priuatū iudiciū est, qd' nemo laudatissimorū uirorū quos per ironiā recenses, fassus nō est: Quis enim illorū in enarrandis arcanis uoluminibus nō queritur de obscuritate scripturæ: non quod illam accusent, ut tu calūniaris, sed deplorent humani ingenij tarditatem, non quod desperent, sed ut gratiam illius implorēt, qui solus quibus uult, & qñ uult, & quātum uult claudit, aperitq̄. Idē quum ipse toties fatearis in commētarijs tuis, quur appellas meum unius priuatū iudiciū, & illis me facis aduersarium, qui mecum faciunt. Tu facis illis scripturam obscuram qui fortiter illorum interpreta-
tiones reijcis. Id ni fecisses, nō esset pugna. Festiuiter uero, quod cōparationem quate cum tot ueteribus componebā deuolu-
is in me. Ego nō postulo, ut reiectis oīm illorum sententijs in re tanti momenti, mihi uni fides habeat, id quod tu non in hoc tantum dogmate flagitas atq̄ etiam exi-
gis ueluti tuo iure, minitans omnes delendos ut lutum platearum qui tibi resistunt

p 3 prædi

HYPERASPISTES DIA

prædicanti uerbum dei. Par est igitur, ut certis argumentis ostendas, quur tua unius sententia debeat nobis esse potior tot ac talium uirorum iudicio, ne toties repetam omnes circumstantias. Si certam habebas opinionem, inquis, quid sibi uult diatriba & collationis uocabulum? quur suspensa sententia disputas in utranque, quid pro, quid contra. Si hoc arguit anticipitem animum, uocentur in ius omnes scholastici. Thomas quærit an Eucharistia sit sacramentum ecclesiæ, & adfert in utranque partem argumenta, num ideo dubius est de re quam disputat? Fecit idem Hieronymus aduersus Luciferianos, Augustinus aduersus Manichæos, an statim dubiū erat illis de quo disputabāt? Quomodo tādē refellere poteram argumenta tua nisi recensuissem?

An non uides eiusmodi collationes frequenter & apud ueteres fuisse, si forte res sine tumultu componi posset. Tituli ciuilitas opposita est isti ingenio tam irritabili, opposita est quibusdā plus satis ad editionem propēsis. Deinde quoties philosophi

lofophi pro ſua quiſque ſecta inter ſe digla-
diabantur, nam has diatribas appellabāt,
erant omnes ſuſpenſa ſententia, an poti-
us ſuam quiſque ſententiam uolebat eſſe
inuictam? Vides ut nihil odioſius in me
criminariſ, quàm quod diſputator, quàm
criminator eſſe malui: & hic conor, ut aſs,
te obruere diluuiò quodam orationis, ſed
res in diuerſum exiit, ego inuoluor undis,
tua arca in ſublimi fertur ſecura: Imò tua
ſcapha hic hæret i Syrtibus, nec explicas
quod promiſeras, quum nullum non mo-
tieris lapidem. Et tamen perinde quaſi
ſi dextro Marte rem geſſeris, adornas tri-
umphum.

Cornuto, inquis, ſyllogiſmo te teneo. 72
Aut falſum eſt, quod dicis illos fuiſſe præ-
ditos admirabili peritia ſcripturarum, tū-
uita & martyrio, aut falſum eſt, quod di-
cis ſcripturas non eſſe dilucidas. Io pæan,
Io triumphe. An ſit falſum, in ſcripturis
eſſe aliquid caliginis, iam diſcuſſum eſt.
Illud ſine cōtrouerſia falſum eſt, quod aſs
me p̄dicare ueteres ex obſcuris ſcripturis
aſſeruſſe liberū arbitriū: Sed ſingo mihi

HYPERASPISTES DIA/

uelut imperito non esse perspicuū utri re
ctius interpretati sint scripturas, illi tot ac
tales, an tu cum paucis: & per hanc fictio/
nē exigo abs te certas probationes, quur
ab illis deficiētes, debeamus in tuā senten/
tiā ire pedibus. Crebro ni fallor uidisti in
scholis disputādi gratia cōcedi aduersario
quæ uera non sunt. An si quis in disputati
one fingeret se esse Tarquiniū, te Apollinē,
num urgeres hominē serio concessis?
Addis impudentē hyperbolē, me toto li/
bello diatribæ nihil aliud agere, q̃ ut psua
deam scripturam non esse dilucidā. Quid
autem attinet in refellenda manifesta ua/
nitate operam sumere? Nec his contentus
addis aliud commētum impudentius. Ne
gas me serio tribuisse sanctissimis uiris pe
ritiam scripturarum, tātum ut rudi uulgo
fucum facerē, Luthero autē negociū facer
erem, ut causam eius inanibus uerbis gra
uarē odio & contēptu. Si hoc spectassem
quod fingis, non ita moderatus fuissē stī
lū, non tāta circūspectatione cauissē, ne
quid unguiū aut dentis esset in diatriba,
non sic aduigilassē ut causam per se odi
osam

TRI. PER ERAS. ROT.

fam agerē non odioſe. Si in gratiā princi/
pū ædidiſſem diatribā, nō poterā illis ma/
gis gratificari q̃ ſi totis eloquētīæ uiribus
in te fuiſſem debacchatus. Nūc adeo non
odioſe ſcripſi, ut me nōnullis ſuſpectū red/
diderit mea modēſtia, et tamen mihi non
erat obſcurū, quā amanter de me iā pri/
dem & ſenſeris & ſcripſeris. Sed mihi cer/
tum eſt, in hiſ quæ ſunt fidei nihil tribue/
re priuatis affectibus. An tui contēptū in/
terpretaris, quod te cum tot eccleſiæ lumi/
nibus, cum cōcilijs generalibus, cum om̃i/
bus academijs cōfero? Quid igitur dices
de illis qui te libris æditis cum longe alijs
comparant? Et in illos mutus, de mea ciui/
litate quereris. Ego latine ſcribens, uulgo
rudī fucum facio, tu qui hanc tuam diſpu/
tationem curas uertendā in linguam ger/
manicam, ut apud agricolas, nautas et cer/
dones traducas Eraſmum, apud quōs mu/
tus eſt, credis homines doctos latere quid
agas? Ad ſeditionem ſpectas, quam uides
hactenus ex tuis germanice ſcriptis libel/
lis toties exortam eſſe. Sic nimirum fe/
cerunt apoſtoli. Ego tecum diſputaui iur

p 5   dice

MYPERASPISTES DIA,

dice senatu doctorum hominum; tu causam ad imperitam plebeculam transfers, & apud fabros, coriarios & agricolas me criminaris, qui tibi fauent, me non nouerunt: te criminantem intelligunt, me respondentem non intelligunt.

Quam speciosam petis uictoriam. Iam quod subiicis, non satis intelligo. Sic enim scribis: Ego uero, neutrum uerum, sed utrūq; falsum dico. Primū scripturas esse lucidissimas, deinde illos quatenus liberum arbitrium asserūt esse imperitissimos sacrarum litterarum, tum illud nequitia neque morte, solum uero stilo, sed peregrinante animo asseruisse. Hactenus contendisti scripturas esse lucidissimas, & id nunc dicis esse falsum. Deinde semper asseruisti ueteres ex scripturis perperam intellectis probasse liberum arbitrium, & nunc hoc quoque dicis esse falsum. His duobus annectis & tertium, uidelicet falsum, quod hactenus uoluisti uideri uerissimum. Sed facessat uerborum calumniā, quid scripseris in propatulo est, quid sentias satis coniecto.

Quanquam

Quamquam hic tu nullū faceres calūniandi finem si quid effutissem eiusmodi. Pulchre uero hic excusas ueteres orthodoxos, qui secus senserint, uixerint ac mortui sint, quā scripserunt de libero arbitrio. Ais solum stilum illorum effuisse blasphemiam sed animo peregrinante. Sic excusantur qui per phrenesim peccant. Nec aliter excusas ecclesiam quæ illorum sententiam comprobauit, nec aliter academias, nisi quod dum asserunt liberum arbitrium, mens domi non sit, sed peregrinatur apud Sogdianos. Itā ne qui libris hoc professis asserunt liberum arbitrium, qui toties infulciunt in suis commentarijs quod docuerunt, qui pugnant aduersus eos, qui dissentiūt, uerisimile est solo stilo lapsos, alienata mente. Diuus Augustinus si sine mente asseruit liberum arbitrium, quur in libris retractationū saltem non resipiscit? Et illic asserit, quod asseruit, & huius sententiæ tanto grauior est autoritas, quod seipsum reprehendit in quibusdā, in qbus plus tribuerat libero arbitrio q̄ oportuit, ualde cōfirmat quod relinquit

HYPERASPISTES DIA

relinquit, qui sui iudex, carpit quod redū
dabat. An ideo mors uitæq; discrepat à
stilo, quod suis meritis diffili totam salu
tem ascribebant dei misericordiæ? Idem
nos facimus qui asserimus liberum arbi
trium. Quàm commoda rima tibi hic
reperta est qua possis elabi, quoties au
toritate ueterum urgeberis.

Non hoc senserunt, sed aberrante sti
lo, & animo peregrinante talia prodide
runt. Nec uides interim istud tuū cōmen
tū in te posse retorqueri, non solum à no
bis, uerū etiā à tuis. Proinde qñ tu Luthe
re dum elabi non potes è laqueo quæstio
nis, multū sumū oculis nostris offudisti,
non tã Proteū agēs q̃ Cacū: ego tibi rur
sus negocij summā atq; epilogū ponā ob
oculos. In diatriba nego me uelle pugna
re tecū, autoritate ueterum orthodoxorū,
aut præiudicio Ecclesiæ, quæ iam pridem
tuū dogma damnauit, non quod existimē
horū sentētiā nihil habere ponderis, sed
quod his armis nihil agerem apud te: ue
rum si contingeret, ut scripturarū testimo
nijs pares uideremur, & æqualitas suspē
deret

TRI PER ERAS ROT.

deret sententiam utroq; nutantem, rogavi utrum æquum uideretur, ut hoc rerum statu, certe tantillum haberet momenti ueterum autoritas unà cum ecclesiæ decreto, ut procliuiiores simus in illorū sententiam quàm in tuam. Nec hunc in modum loquor, quod uere nostra fluctuet sententia, sed ita fingo, quo tibi quoque probeatur æquitas nostra, nec queri possis iniquis legibus tibi uictoriam extortam. Pone igitur in medio liberum arbitrium, annis iam mille trecentis & amplius bona fide possessum ab ecclesia catholica. Pone te ex una parte scripturarum præsidij opugnanti, me ipsidem præsidij defendenti. Adde spectatores mei similes, quibus omnia nostra uideantur paria, quū tu simul & certator, & certaminis arbiter atque agonotheses esse postules, quis uel tibi uel mihi addicet brabeum, & cuius arbitrio liberum arbitriū seruabitur aut iugulabitur? Quoties in iudicijs uariant utrinq; pares sententiæ, perpēdi solēt circūstantiæ, nec iā numerantur sententiæ sed expenduntur. Aliquid fauoris tribuitur reo,

HYPERASPISTES DIA/

reo, defertur non nihil aetati, dignitati & auctoritati partis alterius. Itidem ego proponebā, an nutate sententia deberet aliqd habere momēti, utriusq; partis circūstatiōe. Statuimus te ad dextrā, cū Manichæo Ioāne Husso & Vuycleuo, quos oēs percussit ecclesiæ fulmen. Dei iudicia nobis sūt incognita, adde si uoles Laurētīū Valā, quanq̃ ille nec ex professo tuetur tuam sententiam, sed uictus difficultate cedit: et quātum Laurentio tribuas nescio, primū hominī rhetorico, deinde quæstionē præscientiæ, nō ex diuinis literis, sed humanis rationibus, ac prophanis exēplis tractāti. Nā quod ais Augustinū totū pro te stare, satis mirari nō possum, quū ille in libris retractionū excuset quædā in tribus illis libris, quos orsus romæ, Cartagine absoluit iā presbyter, qd' in his plus satis uideatur tribuere libero arbitrio, nec iustā habere rationē gratiæ, pseuerās tñ in sentētia, qd' esset aliquid liberū arbitriū. Quid pluras? Si Augustinus tecū sensit, quur iā senex librum opposuit ijs q diuerso rapiebant errorem, quibusdā in totū negātibus liberū arbitrium

TRI. PER ERAS. ROT.

triu, qd' audirent tantū tribui gratiæ, alijs
minus iusto gratiæ tribuētibus quū audi
rēt asseri liberū arbitriū. Sic habet i primo
capite, caput secundū sic ordit̃. Reuelauit
aut nobis p scripturas sanctas, esse in hoīe
liberū uolūtatis arbitriū. Audis asseri libe
rū arbitriū, nō ex sōnīs philosophorū, sed
ex autoritate sacrarū scripturarū, et alicubi
παλιν εἶ, qd' Origenē ni fallor sequut' scri
psit, nostrū esse uelle bona, cæterū pficere
nō posse sine p̃sidio gratiæ, nō tñ abnegat
liberū arbitriū. Iā qd' alicubi dixit, deū o
perari in nobis & bona & mala, quale sit
suo loco declarabimus. Nūc aliud agitur.
Quare patiemur tibi adstare Laurētīū, Io
ānē Hus et Vuycleuū, sed primū uehemē
ter ob hāc snīam piclītātū, duos ecclīæ iu
dicio dānatos, alterū etiā exustū in Cōstā
tiēsi cōcilio. Hic mihi ne p̃tinus reclama
Satanae fuisse snīam nō ecclīæ, nūc tantū
historiam referimus. Assistāt & amici tui,
quorū tñ suffragio minus erit pōderis, uel
qd' in tua dogmata iurarūt, uel qd' nec iter
ipsos, nec tecū cōstanter idē sapiūt. Et scis
reijci testem domesticū, nec ignoras testiū
fidem

HYPERASPISTES DIA/

fidem non alia re magis eleuari,quàm testimoniorū inconstantia:Hic est tuus chorus,Ex aduersa parte stāt illa præclara domus dei lumina,in quibus tot excellentes ingenio uiri,sic exercitati in diuina philosophia,tum Græci quibus prima semper fuit autoritas in tractandis sacris literis,tū Latini Grecorum æmuli, & in his tot uitæ sanctimonia commendati,nonnulli etiam martyrio sanguinis clari,quorum memoria toti populo Christiano semper fuit in hūc usq; diē sacrosancta: tot episcopi tot summi pontifices, quorum sentētia tā longa seculorum serie recepta comprobataq; fuit,tandem & publico ecclesiæ decreto confirmata. Adde his consentiēs omnium academiarum iudicium, adde renouatam Theologorum & ecclesiæ censuram. Deniq; adde tam longam temporis præscriptionem. Nōne signis euidentissimis opus est, quo nobis persuadeas, ut tecum profiteamur, tam uenerandum patrum chorū,unā cum ecclesiæ proceribus penitus cæcutisse in sacris literis,spiritu satanæ fuisse actos,aut ut clemētissime dicatur

TRI. PER ERAS. ROT.

dicatur, mente alienata tulisse sententiam, hæreticam, impiam, blasphemam, aduersus clarissimam scripturam, et in summam humani generis perniciem, utq; desciscen-
tes à patribus nostris, quorum doctrina, legibus & autoritate hæctenus aliti, rectiq; sumus, sprete matre, cuius lacte nutriti sumus, deserta tanta populi Christiani sodalitate, cui tot annis assueuimus, summo rerum uitæ & animarum discrimine cōcedamus in tuum fœdus, in quo præter homines eosq; paucos, & inter se dissidentes ac cresq; assertiones nihil uidemus. Dignitate, autoritate, uetustate, ingenio, doctrinâ que uideris illis ultro cedere. Miracula uocas in dubium, sed hæc tamen publica cōstansq; populi christiani opinio iam olim cōmendat, quū ne suspicio quidem aut rumor similis sit de uobis. Nam quod cauillaris neminem illorum per liberum arbitriū ædidisse miracula, ad id iam respōdi. Rur-
sus in dubium uocas sanctimoniam uitæ, pro illis tamen stat opinio. Nec mihi libet hanc partem urgere. Mouet nos illorū autoritas, mouet quam in te tuisq; uidemus asseuerandi cōstantia (sic enim finxeram)

q sed

HYPERASPISTES DIA/

sed ab Ecclesia nostra recedere non aude/
mus, nostramq; salutem tuæ fidei cōmitte/
re. Quod signū ostendis ut tibi potius cre/
damus q̃ illis? Iam ut donemus tibi esse
spiritū quem fortiter arrogas, tibi uni scri/
pturas omnes esse lucidissimas, hoc ut ue/
rum sit, tibi uerum est: nobis, ut ipse fateris
nihil prodest: promittebas itaq; claritatem
externam scripturæ diuinæ, quæ persuade/
ret omnibus tuam interpretationem esse
uerissimam, & aliorum omnium, quamli/
bet multorum, magnorum, quamuis san/
ctorum aut eruditorum, esse fallam, cæ/
cam & pestiferam, quam quisquis seque/
tur rectā properat ad inferos. Nemo sa/
nus credidit Donatistis, magna assenue/
ratione suadentibus, apud reliquas Ecclesias
omnes perisse baptismi gratiam, nec usquā
mansisse incorruptam, nisi in ipsorum Ec/
clesia. Et tu uis nos statim credere, tot secu/
lis per satanam fuisse uelatum Euangelīū,
quod nūc per te patefit, nec apud ullos es/
se synceram scripturarum interpretationē,
præterquàm Vuittembergæ. In re tam in/
credibili, tamq; periculosa, non sat fuerit,
assertionibus & uulgaribus argumentis a/
gere,

gere: euidentiā, certa, demum Achillea proferas oportet. An hic testimonijs scripturarū utrinq; productis aduocabis sensum communem, qui controuersiam dirimat? Et spiritum & sensum communem, & diuinæ scripturæ perspicuitatem utraq; pars sibi uindicat. Nunc quod tu tam prolixè de obscuritate lucēque scripturarum differuisti, minimum ad rem pertinet. Fac scripturas lucidissimas. Quid faciemus nos imperiti, qui uidemus utranque partem sibi pari contentione asserere spiritum qui patefacit mysteria, & summam scripturæ perspicuitatem? Fac alicubi obscuras, quid faciemus, quum utrique alteris obſciatis cæcitatem: utcunque hæc habent, nos certe pendemus in ancipiti, nec interim liberas uel fidem tuā, exhibito promisso, uel nos adempta nobis ambiguitate. Fortasse redibis ad illas coniecturas, q̄s ante nobis proferre cœpisti: Scio meam conscientiam esse synceram, scio me spiritu dei agi, pecuniā nec habeo nec affecto, gloriā nihil moror, quid autē sperem uoluptatis in tātis laboribus ac periculis? Hac Luthere sic recipimus abs te dicta,

q 2 ut

HYPERASPISTES DIA/

ut optemus esse uera, sed tamen nobis nō
persuadent, nec profers illam externā cla-
ritatis *πληροφορία*. sed cogere porius ten-
tas, q̄ allicere. Fieri potest ut talis sis qua-
lem te prädicas, id tamen citius credere-
mus si in tuis scriptis minus esset arrogan-
tia, minus amarulentia, minus stropharū
& uasfricie, quantum si uiderem in literis
apostolorū, dubitarem illis habere fidem.
Nam similia puto & Manichæos & Do-
natistas dixisse: non affecto pecuniam, nō
gloriam, non cætera huius mundi cōmo-
da. Sunt spiritus plani iuxta Paulū, & spiri-
tus satanæ transfigurat sese in angelū lucis,
nec tutū est cuius spiritui credere. Quod
ad famam attinet, non possis optare maio-
rem, eaq̄ tibi breui temporis spatio quæsi-
ta est, late regnas in animis hominum, tot
factionibus armatus es, habes theatrū mi-
ris applausibus perstrepens, summatibus
magis formidabilis es, quā amabilis. Ha-
bes tuum satellitiū, habes emissarios & ue-
redarios, habes qui tecum scribant, habes
qui scripta tua uertant Germanice. Quid
superest nisi diadema? Hic rerū successus
posset uel incorruptum animum corrup-
pere.

TRI. PER ERAS. ROT.

pere. Quantum habeas pecuniæ nō laboro, opinor tamen in cæteris quoque rebus paulo cōmodius habere, quā habiturus eras, si non mouisses hanc Camarinā. Certe multos noui, quibus Euangelium istud & censum & uxorem, aliāq; multa cōmoda peperit, quum antea frigerent. Nunc si præmium audire uis adulationis meæ, sic em̄ interpretaris: Dimidiū fortunulæ meæ perdidisti ne cōtra te retiariū agerē, multāque suspiciōē & inuidiā lucrifeci, cæterū teruncio non sum factus ditior, & animū esse mihi harum rerum cōtemptorem ue illud arguit, quod fortunam amplam cum dignitate coniunctam iam nō semel recusaui. Sed non permitto mihi ut de tuo iudicem animo, habet ille suum iudicem, qui solus nouit occulta cordiū. Hoc exigimus ut nos de tua doctrina certos facias, id quod te facturum receperas. Id si non potes, patere nos ouículas & simplices sequi uocē Ecclesiæ. Dices satisfactum esse ijs qui spiritum hauserunt è scriptis tuis. Utinam posses impositis manibus dare spiritū bonū: nam de spiritu qui hauritur è tuis libris ue hementer dubitamus. Nō hic referam ex
q ; per/

HYPERASPISTES DIA/

perimenta mea, tantum hoc dicam quod
est in propatulo, calami tui uiolentiam, &
supercilium imitantur permulti. Visus est
olim mihi Ionas mansueti sanicq; ingenij li
brum quem scripsit in Ioannem Fabrum,
attente cœperam legere, cupiens discere,
qbus argumentis rem euinceret. Tantū fi
lic obstrepebat cōuiciorū, ut tadio coact⁹
sūp librum deponere, nullus enim modus
aut finis. Idem mihi usu uenit in tua missa
abrogata, alijsq; nonnullis opusculis. Hic
uidelicet distinguis fidem & charitatem, fi
dem ais sœuire, charitatem omnia perpeti.
At sœuitiam uidemus, charitatem illam or
mnia perpetientem nō sentimus. Nec per
pendis interim quantopere lædas caulam
tuam ista calami licentia, quē nūc in hunc
nunc in illum stringis, leuium hominum
instinctu. Et nisi me planè fallunt omnes
cōiecturæ, ad hanc postremam debaccha
tionem te propulere quidam è tuis, non
alia re offensi, quàm quod ab opinione
Carolstadij de Eucharistia dissensi, roga
tus sententiam. Hunc dolorem suum per
te uoluerunt ulcisci, quum hac in parte sta
rem

TRI. PER. ERAS. ROT.

rem abs te. Si Diatribam liberis rationibus, ac fortibus argumentis obruisses, nec me uel tantulum offendisses, fortasse & in tuam sententiam pertraxisses, à qua nō ita multum abhorret animus, si tantum scholarū esset non etiam Ecclesiæ dogma, & apud alios minus odij, plus fidei tibi parasses. Ego te ad disputandi non conuiciandi certamen prouocaram. Et uides quantam uoluminis tui partem conuicijs occuparis. Verum facessant hæc.

Prolixæ disputationis qua meę Diatribes præfationem oppugnas, hanc clausulam facis. Quare hanc disputatiunculam sic concludo, per scripturam ut obscuram hæc tenus nihil certi definitum est, nec definiti potest de Libero arbitrio, te ipso teste. Per uitam uero omnium hominum ab initio mundi nihil ostensum est pro libero arbitrio, ut superius est dictum. Docere igitur aliquid quod intra scripturas nō est ullo uerbo præscriptum, ullo facto monstratum, hoc non pertinet ad dogmata Christianorū, sed ad narratiōes ueras Luciani, nisi qđ Lucianus ioco & prudenter de rebus ludicris ludēs neq; fallit, neq; lædit: Isti

q 4 uero

HYPERASPISTES DIA/

però nostri in re seria , & quæ ad æternam salutem pertinet, insaniūt in perditionem innumerabilium animarum. Sic & ego absoluerim totam hanc quæstionem de libero arbitrio, etiam testimonio aduersariorū mecum faciente, & illis ipsis pugnante, quod fortior probatio nulla sit, quàm ipsius qui reus est propria confessio & testimonium contra seipsum. Habemus bellam conclusionem bene nauatæ disputationis. De obscuritate iam satis dictū est. Finxi obscuritatem illic esse, ubi uariant interpretationes. Eam fictionem si probas, simul fatere & tuas scripturas quibus iugulas liberum arbitrium, esse ambiguas & obscuras. Quod si abnuis, nostro iure reposcimus quod concesseramus. Nec ego per uitam orthodoxorum probo liberum arbitriū, sed in pari testimoniorū numero pondereque uolo nō nihil habere momenti probatam testium uitam: ueluti si in iudicio par sit utriusque partis argumētatio, uariantque testes, citius creditur uiro qui fortiter pugnauit pro patria, qui sancte gessit magistratum, quàm ei cuius probitas nullo populi testimonio commendatur, sed improbitas potius famosa

TRI. PER ERAS. ROT.

mosa est. Dices quid illius fortiter gesta,
quid magistratus faciūt ad causam in qua
testem agit? Hoc faciunt, ne quis facile sus-
spicari possit eum in hac causa uel mentiri
uel falli, qui in alijs multis integri pruden-
tisq; uiri specimen euident dederit. Iam si
præscriptum est in scripturis dogma de li-
bero arbitrio, quur reñcis testimonia pa-
trū ex sacris libris deprompta? Si non est,
quur asseris sine scriptura? Sin utraq; pars
alterius interpretationem reñcit, ut nō sit
obscuritas in sacris literis, certe nobis in-
doctis est ambiguitas, nisi quod Ecclesiæ
decretum non sinīt nos fluctuare. Et ideo
disputans fingo uacillationem, quia præfa-
tus fueram me nō usurum præsidijs eccle-
siasticæ censuræ. Si nihil extra scripturas re-
cipis qđ nō sit diuinitus monstratū, quur
recipis perpetuā Mariæ uirginitatē? Hoc
in scripturis nō exprimit, nec ullo miracu-
lo diuinitus monstratū est. Si perpetuū ec-
clesiæ consensum imputas pro miraculo,
eundem imputabimus tibi pro libero arbi-
trio. Nec satis erat tibi dixisse, nihil esse re-
cipiendum, quod non sit expressum in sa-
cris literis, aut signo monstratū diuinitus,

q s nisi

HYPERASPISTES. DIA-

pisi addidisses hyperbolen, de ueris Luciani narrationibus. Itā ne quicquid à ueteribus proditum est de uita martyriōque sanctorum, quicquid habet ecclesiastica historia, ad hæc ueterū exhortationes & instituta, præsulū constitutiones, nihilo plus habent ponderis, quàm Luciani ueræ narrationes? Legitur in templis martyriū S. Andreae, S. Laurentij, & aliorum, in quibus celebres ecclesiæ doctores exercuerūt suam eloquentiā. Et hæc omnia nihil aliud sunt, quàm Luciani ridiculæ fabulæ? Hic, iocus Luthere poterat tibi aliās tempestiuius dici. Vbi nunc igitur est ille confitens reus? Imò reclamat ille clare, docetq; hæc omnia quæ assumis esse falsissima. Vnde consequitur & tuam conclusionem nihilo ueriores esse, quàm sunt ea quæ assumis ut confessa. Quorsum autem attinebat & illud admiscere conuiciū: Isti in re seria, et quæ ad æternam salutem pertinet insaniunt in perditionem innumerabilium animarum. An nō sentis istam blasphemiam recidere non in me tantum aut huius temporis Theologos & Pontifices, sed in probatissimos quosque Ecclesiæ doctores, ab ipsis

TRI PER ERAS. ROT.

ipſis penè Apoſtolorū temporibus in hūc
uſque diem, in uniuerſum populum Chri-
ſtianum, quem probabile eſt eam tenuiſ-
ſe ſententiam, quam à ſuis doctoribus ac-
ceperat. Et addis, in perniciem innume-
rabilium animarū. Atqui paulo ante quā
Diatriba tibi impingeret, quod acerbita-
te & paradoxis multos alienares, reſpon-
debas nihil eſſe periculi, ſolos impios qui
pereunt offendi, electos in tuto eſſe. Sic-
cine in tuto ſunt, qui tuū dogma ſequun-
tur, & pereunt qui conſentiunt tot ortho-
doxis, & Eccleſiæ definitioni? Et ubi nunc
eſt illa religio, qua querebaris, quod te po-
nerem peſſimo loco, in quo cogereris aut
cedere, aut aduerſus tantos uiros aliquid
dicere? In eo loco teipſum poſueras, ante
quàm ego collocarem. Quoties enim il-
lis impegisti imperitiā ſcripturarum, cæ-
citatem, ſacrilegium, blaſphemiam, hic ad-
dis inſaniam, quemadmodum paulo an-
te mentem alienatam. Et de me quereris,
quaſi non ſoleas tua ſponte in illos dice-
re, quicquid libuit. Si uera prædicares,
quiſ tamen pius ferre poſſet impiam cala-
mi tui licentiā? Nunc quū falſa prædicas,
multo

HYPERASPISTES DIA

multo minus ferenda est. Hic est tuus **Læthere triumphus** ante uictoriam. Nunc accingeris ad pugnam, & in manibus est uictoria, si leges quas uictores uictis solent præscribere, nos ante congressum accipere uelimus, Primum miro stomacho soles reijcere, quicquid è scholis Theologorum adferretur, nunc omnia trahis ad sophisticam rationem, nō ob aliud, nisi ut mihi parum in illis exercitato tenebras offunderes, hoc est, quod dici solet, **Canterium in fossam** protraheres. Arqui nihil soles admittere, nisi quod habent diuinæ literæ, & his solis tecum congreddiebar, tu mutatus in diuersum, pertrahis nos in medias sophistarum spinas, quæ si tibi tam deessent, quæ sunt inuisæ, frequenter hareres perplexus. Et sic reijcis illorum præsidia, quoties commodum est, ut nobis aliam sophisticam non minus sophisticam obijcias, nouasque comminiscaris elabendi rimas. Quântum enim hic est distinctionum quæ faciunt necubi possis comprehendere? Distinguitur lex ab Euangelio, sed sic ut utrumque sit in utroque, interna scripturæ claritas ab externa, deus à scriptura, deus prædicatus à non prædicato,

TRI. PER ERAS. ROT.

cato, Spiritus euāgelicus à spiritu erroris, opinio negatiua quæ nihil probat ab affirmatiua, cuius est probatio. Ostenditur duplex ostensio spiritus, duplex canon, charitatis & fidei, duplex necessitas, operis & tēporis, rursus coactionis & imutabilitatis: Duplex omnipotentia dei, naturæ & operationis, duplex respectus ad superiora & ad inferiora: discernuntur indicatiua uerba, ab imperatiuis & subiunctiuis, stilus à uita morteq; secernitur, à precatiōe disputatio, deniq; distinguitur Ecclesia quæ uidetur esse quum nō sit, ab Ecclesia quæ nō uidetur esse quum sit, distinguuntur sancti, qui quū uideantur non sunt, à sanctis qui habentur pro impijs, quū uere sancti sint. Non hæc recenseo, qd' omnes tuas distinctiones improbem, sed quod tibi sumas in sacris literis explicandis, quod alijs nō permittis, & aliorum distinctiones soleas exhibere, quum tuas haberi uelis pro oraculis. Nobis occludis omnem exitum, & tibi uis patere tot cuniculos. Nunc uide quas leges præscribas nondū uictor, Deponite quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi ueteres, theologorum scholæ, autoritas
con

HYPERASPISTES DIA/

concliorū & pontificū, consensus tot seculorū, ac totius populi Christiani. Nihil recipim⁹ nisi scripturas, sed sic ut penes nos solos sit certa autoritas interpretādi. Quod nos interpretamur hoc sensit spūs sanctus, quod adferunt alij quāuis magni, quāuis multi, à spū satanæ, & alienata mente profectum est. Quod orthodoxi docuerunt, quod autoritas ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, qd̄ scholæ defendūt, exitiabile uenenū est Satanæ: quod ego doceo, spīritus est uitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis uel quod egeat iudice, aut ut omnes cæcutiant, ego non cæcutio. Nam conscius mihi sum me habere spīritū Christi, quo possum de om̄ibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium. Neque quēq; uel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, ecclesiæ sanctorum, omnes perierunt, si senserunt ut scripserūt, nisi qui forte reliquerunt ante supremū uitæ diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu cōmuni, aut blasphemiam committunt in spīritum sanctum, & subuertūt
Christia

TRI. PER. ERAS. ROT.

Christianismum. Huiusmodi leges si recipimus, nimirum tua est uictoria. Rursum postulas, ne quid fidamus ueteribus Orthodoxis, quod nonnunquam inter se uariant, quum inter uos paucos tanta sit controuersia, de Prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de baptismo, de Eucharistia, & uis ut nihilo secius credamus uestris dogmatibus, praesertim quum quotidie expectemus noua. Et blasphemari uocamur, quod adhuc haereamus ecclesiae ueteri, nec audeamus tuis castris adiungi, & occiditur nobis illud ex Euangelio: Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, spargit. Nihil hic affingo, certa notaque loquor. Nunc operae precium est uidere, quam non simpliciter tractas Diatribam, nihil non deprauans, nihil non calumnians, nihil non damnans, plus fidei tibi conciliaturus, si quaedam probares, uidereris enim caetera iudicio damnare, non morbo. Quis enim est tam malus scriptor, ut non aliquid admisceat probandum? Exagitur itaque cum primis nostra definitio, quam ita propono disputaturus: liberum arbitrium est uis humanae uoluntatis, qua

HYPERASPISTES DIA,

qua se possit homo applicare ad ea quæ p-
ducunt ad æternam salutem, aut ab iisdem
auertere. Hanc descriptiunculam, quū nō
in aliud pposuissē, quā ut ostensō sco-
po, non latius uagaretur disputatio, quā
oporteret, congeritur hic quicquid in so-
phistarū scholis garriri solet à pueris. Ob-
iicitur quod non explicuerim partes defi-
nitionis, nimirum naufragium nō unum
ueritus, quum tamē id soleat ab alijs fieri.
Solet, sed qui de re, parum nota, aut cōtro-
uersa, disputationem instituūt, mihi de re
iam à tam multis tractata breuis conflict-
atiuncula erat suscepta, nec mihi sumpsi per-
sonam è cathedra docētis classē discipu-
lorum, aut scribentis commentarios in o-
pus perplexi scriptoris, ut singulæ defini-
tionis partes mihi fuerint uel defendendæ
uel explicandæ. Sciebam liberum arbitriū
à diuersis uarie definitum, tu compendio
definis, nomen sine re. Per longū erat alio-
rum definitionibus uel reiñciendis aut asse-
rendis uel explicandis immorari. Decreue-
ram in hac harena non diu morari, & alio-
qui superuacaneum erat uocem notam &
à multis definitam describere. Quir igitur
definis?

TRI. PER ERAS. ROT.

definis: Non tam definitio uocis rationem, q̃ contraho ad id quod in præsentia susceperam agendū. Mentior, nisi hoc indicant mea uerba. Porro liberum arbitriū hoc loco sentimus &c. Quid significat hoc loco? Nihil aliud, q̃ hactenus hic de libero arbitrio disputabimus, ne quis expectet quicquid de libero arbitrio potest aut solet disputari. Iam quorsum attinebat hic explicare singulas definitionis partes, quod solent n̄ qui pueris Aristotelem prælegūt in scholis, quū ipsa disputatio progrediens id faciat. Solent scriptores summā rei de qua loqui destinarunt ueluti scopum ostendere. Idem facio in Diatriba Et ingeritur altera calumnia sophistica. Quod definitur, latius patet quàm ipsa definitio. Est enim liberum arbitrium dei, quod unum uere potest dici liberum. Est aliquod liberū arbitrium in angelis, & tu astringis ad hominis uoluntatem. Iam respōdi me ideo hac præfatū, ut ab hac conflictatiuncula excluderem disputationem de arbitrio dei demonū aut angelorū, præsertim quū assertio tua, nō impugnet nisi hoīs arbitriū. Sed grauius flagitiū est, quod uox quā definitio

r pugnāt

HYPERASPISTES DIA,

pugnat cū ipsa definitiōe, hoc est, qd nois, cū eo qd est quid rei. Agnosco scholæ puerilis uocabula. Quisq̃s em̃ inquis audit liberū arbitriū, accipit pprie dici quod pōt & facit erga deū, q̃cūq̃ libuerit, nulla lege, nullo imperio cohibitū. Etem̃ si seru⁹ q̃ degit sub imperio dñi, liber dici nō pōt, multo minus hois uolūtas q̃ subiecta est imperio dei. Proinde magis tibi placet ut ueritabile dicatur, q̃ liberū. Primū quod huius uocis honorē cōtēdis soli deo pprie cōgruere, q̃le sit iā ante discussimus: neq̃ nos hominī tribuimus arbitriū simpliciter liberū, qd ex disputatione satis liq̃t. Quur igit̃ abuteris uoce? Ego hui⁹ uocis repertor nō sum, q̃re magis decet ut sup̃ hac re exposules cū oībus ueteribus, ac recētoribus, atq̃ adeo cū ipso etiā Augustino, qui quū minimū tribuat libero arbitrio, tñ in titulis uoluminū, totaq̃ disputatiōe abutit̃ recepto uocabulo. Cater⁹ qd̃ ais hāc uocē omniū auribus nihil aliud significare, q̃ liberā potestātē faciēdi erga deū q̃cqd libuerit &c. res lōge secus habet inter Christianos. Recte monet Augustin⁹, nos ad certā regulā sobrijs & pprijs uerbis debere loq̃, sed ipse tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

tñ q hoc monet, quoties inculcat in libris
 suis nomē liberi arbitrii, nec ipse tēperas à
 recepto uocabulo, q̄ sobrius in nouandis
 ecclesiæ uel dogmatibus uel uerbis, norūt
 q tua legūt, & mihi nūc occinīs. Augustini
 monita, q̄ ab oib⁹ recepta uoce sūt abusus.
 deinde exigis hic dialecticā & philosophiā
 ethnicā, quā soles pestē rei Christianæ uo-
 care. Sed utrūq; donas & abusū uocis, et de
 finitionē ad hominē restrictam. Quid aut
 donas, si cōcedis ius publicū? Aut qd mihi
 largiris si demōstro lectori, q̄tenus sim hic
 loquuturus de libero arbitrio? Nihil enim
 aliud agit illa mea descriptio, nisi quod le-
 ctore p̄monet, nō audies hic de libero ar-
 bitrio dei, angelorū aut dæmonū, aut si qd
 est brutorū animantiū, sed de eo qd tribuit
 hūanæ uolūtati, nec discutiemus qd possit
 in rebus leuiorib⁹, q̄ nō cōducūt ad æternā
 felicitatē, sed dūtaxat qd agat i his q̄ p̄tinēt
 ad æternā salutē. Si nō est phas de re q̄piā
 disputare, nisi ptes illi⁹ oēs, et his adhærētia
 p̄sequis, pctm̄ est à plibus scriptoribus. Si cō-
 mode facit, q̄ oñdit qd lector expectare de-
 beat, qd nō, qd est radē qd mihi cōdonas?
 Sed rursus alia calūnia definitiōis, Petrus

HYPERASPISTES DIA

Lombardus & sophistæ faciunt geminā liberi arbitrii uim, discernēdi, quæ ppria est intellectus, & eligēdi seu reñciēdi, quæ ppria est uolūtatis. At mea definitio tātum attingit uim eligēdi aut reñciēdi. Itaq; diuiniatū modo arbitriū propono. Respondeo paucis. In hac quaestione libertatis, primas tenet uolūtas, quæ, ut inquit Augustinus, peccatur & recte uiuitur. Ab hac q̄q̄ non est seiuncta ratio, neq; enim uoluntas proprie dicitur, quæ sensum aut affectum sequitur potius q̄ rationis iudicium, tamē id ponere maluimus, quod in hac disquisitione præcipuum, & solum libertatis est capax, præsertim quum eo proposito, simul & illud intelligat, quod natura præcedit, ueluti si quis loquatur de expetendo honesto, simul cōplectitur & illa quæ secernunt honestum ab inhonesto. Et in progressu disputationis attingo quod satis est de iudicio rationis.

74

Nunc perinde quasi sedeamus in scholis Chrysippi, ad uiuum exigitur nostra descriptiuncula. Obijcitur obscuritas, & singulæ partiæ rigido examine discutuntur. Definitio non una de causa solet adhiberi, inter

TRI. PER ERAS. ROT.

berī, interdum quo natura rei qua de agi
 possit cognosci, nonnunq̃ res notissima,
 tantum attingitur, tanq̃ titulo, ueluti si qs
 disputet hodie de anatomia, nihil habet
 opus apud eruditos medicos definire qd
 sit anatomia. Satis est titulus. Nōnunq̃ ad
 ditur definitio uel notatio potius ut admo
 neatur auditor quid debeat expectare qd
 nō, ueluti si disserturus de animalibus, ne
 lector expectet quicquid de naturis, de ge
 nerationibus, de partibus, de moribus, de
 medicinis dici solet, sic admoneat. Hęc di
 sputatio tractabit de animātibus terrestri
 bus ac maritimis, sed his duntaxat quæ
 ueneno noxia sunt. Nec alio consilio adhi
 bita est nobis illa notatiuncula, in re iacta
 ta iam, & omnibus eruditis notissima. Sed
 age qualis qualis est nō deprecor seueram
 excussionem, nec tam reformido tuam cē
 suram, quāuis iniquam, q̃ arbitrarīs. De
 abusu nominis iam responsū est, nec fe
 rā hoc mihi sapius obijci. Aperta sūt hęc,
 ut ais, uīs humanæ uoluntatis, Item qua
 se potest homo, item ad æternā salutem.
 Rursus obscura sunt ista, Applicare & a
 uertere, Item ad æternam salutē, item per
 r s ducunt

HYPERASPISTES DIA,
ducūt. Vīm uolūtatis humanæ Interptaris
potetiā uel facultatē uel habilitatē uel apti-
tudinē, uolēdi, nolēdi, eligēdi, cōtemnē-
di, approbādi, reputādi, & si quæ sunt aliæ
uolūtatis actiones. Applicare & auertere,
non uides quid sit, nisi ipsum uelle aut nol-
le, probare aut reprobare, quæ sunt actio-
nes à potestate uoluntatis elicite. Et fingis
uīm illā esse mediū quiddā inter uoluntatē
& uolūtatis actionē definitam. Et hic citat
si deo placet, regula iuris, ne nesciremus tibi
iureconsultū fuisse à consilijs quum hæc
scriberes. Scio in Pandorā istam deos oēs
cōtulisse quod habuit quisq; præcipuū. At
quid tandē præscribit regula iuris? Sermo-
nē obscurū aduersus eū interpretandum es-
se, q sic loquutus sit. Sed qd præscribit regu-
la charitatis, quā tibi uindicās? Omnia in me-
liorē partē esse interpretanda, & q firmitior ac
doctior est, eum debere seruire infirmitati
alienæ. Nūc uide q absis à charitatis regu-
la q superes etiā iuris regulā: illa nō uult p-
desse sermonis obscuritatē ei, qui fortasse
prudēs dataq; opa sic loquutus est, ut falle-
ret, tu dilucide dicta obscuras, quo locū fa-
cias calūniæ, sicuti mox aperiemus. Sed ad
rem

TRI. PER ERAS. ROT.

rem, haften⁹ tolerabilis est tua interpretatio.
Quæ ad salutē pducunt, interpretaris uerba
& opa dei, quæ offerūt uolūtati hūanæ ut
eisdē sese applicet uel auertat. Verba dei di
uidis in legē & Euāgeliū, lege exigūt opa;
Euāgelio fides. Negas em̄ te uidere alia, q̄
uel ad gratiā dei uel ad salutē æternam per
ducunt, nisi uerbum & opus dei, quod gra
tia uel spīritus sit ipsa uita, ad quā uerbo &
opere diuino perducimur.

Sed hæc, inq̄s, uita uel salus æterna, res est 75
incōphensibilis hūano intellectui, perperā
igītr tribuo uolūtati hūanæ uim applicādi
sese, quā nullū hoīs cor possit nosse qd hæc
sunt, nisi spūs ea reuelarit. Et Pauli testimo
nijs, addis argumētū ab expimētis, de phī
losophis, Portio Festo, & Plinio qui derise
rūt resurrectionē Euāgelio pmissam. Adq̄
cis nec hodie deesse, q̄ hūc articulum fidei;
ceu fabulā rideāt, licet uoce stiloq̄ iactitēt
se credere. Haftenus impia nō sūt q̄ dicis,
sed q̄ nō lædūt meā definitionē. Porro qd
optas ne ego sim eodē fermēto aspsus, libē
ter accipio tuā p̄cationē, idēq̄ tibi uicissim
p̄cor, nisi qd istud tuū uotū suggillatio est
meæ fidei, an mea fides sit sufficiens ad salutē

r 4 uidet

HYPERASPISTES DIA,

viderit dominus. Certe ficta non est, nec aliud in corde sentio quàm scribo, & quotidianis precibus interpello Christi miseriam, ut mihi fidem adaugeat. Miror autem, quur te huic uoto admisceas, quũ profitearis te certũ esse quod habeas, spiritum omnia largientem, quod utinam sit uerissimum, & mea suspicio sit uanissima. Videris autẽ hic arte palæstrica temetipsum submittere, quo me deñcias, idq̃ pro tua solita simplicitate. Audiuius callidam interpretationem meæ definitionis, ex regula iuris nimirũ in me detortam, audiamus nũc terribiles ἐπιφορὰς eadẽ arte colligētis.

76. Docet Erasmus liberum arbitrium esse uim uoluntatis, quæ potest à seipsa uelle & nolle uerbum & opus dei, quibus ducitur ad ea, quæ excedunt & sensum & captum eius: si uero potest uelle & nolle, potest & amare & odisse, potest & aliquantulum facere legem, & credere Euangelio: quia impossibile est si aliquid uelis aut nolis, ut nō aliquid operis ea uoluntate possis, etiã si prohibente perficere nō possis. Iam inter opera dei quæ ad salutẽ perducunt, mors, crux & omnia mala mundi numerentur, poterit huius

TRI. PER ERAS. ROT.

rit humana uoluntas, & mortem & sui perditionem uelle. Quin omnia uelle potest, dum uerbum & opus dei uelle potest. Quid enim superest, nisi deus ipse? Quid tandem? Nihil hic tribuo gratiæ, sed libero arbitrio planè diuinitatem quandam attribuo. Accurrite omnes augures, aruspices, Nouum portentum audite. Erasmus ex nihilo deum facit. Pandite nunc Heliconæ, hic patet Luthero campus expromendi tragicam facundiam. Erasmus longe superat impios sophistas, qui utcūq; sentiūt. parcius certe loquūtur de libero arbitrio. Pelagianus est, imò longe superat Pelagiū qđ is diuinitatē quidē. tribuit libero arbitrio, sed toti, Erasmo idē tribuit dimidiato. O coelū, ô terra, ô maria Neptuni. Est ne amplius? est, excedit ipsos etiam philosophos ethnicos. Quid ita? Quia quum nō dum inter philosophos conueniat, an aliquid moueat seipsum, mihi liberum arbitriū nō solū mouet seipsum idē suapte ui, sed applicat etiam ad ea quæ sunt æterna, id est incomprehensibilia sibi. Horrenda narras. Sed etiā ne amplius? Est, Erasmus q̄ hactenus impietate superauit oēs, tandē
1 5 & se

HYPERASPISTES DIA

& se ipsum superat. Qui sic? Quia quā antea factus sit liberū arbitriū inefficax esse, si ne gratia, hic definit, humanā uoluntatem eam habere uim, qua possit ex sese applicare se ad ea quæ sunt æternæ salutis. Hic interim dissimulo, quod pro pōt mutaris, efficax est, & pro inefficax posuisti prorsus inefficax, ut uerba magis seruiret calūniæ, & scōma negligo de loco noiata gratia, & hic serio loq̃ns prætermisi. Venimus ad summū. Quid superest, nisi cantio triūphalis: Eā addit epiphonema. Vides ne mi Erasme, hac definitiōe te ipsum prodi, imprudēter credo, quod harū rerū nihil omnino intelligis, uel prorsus incogitās & cōtemnēs de illis scribis, ignarus quid loquaris uel qd affirmes. Nūc audi contra Luthere donec ostendā, q̃ntū te hic prodas p̃stigiōꝝ artificē, & quos fumos, & horrēdas sed inanes ac uanas res; imagines nobis ob oculos ofuderis. De abusū uocabuli iā sæpe dictum est, & istā cantilenā toties frustra recinis, de dimidiato libero arbitrio modo ppulimus calumniā. Quid em̃ aliud est & calumniā, in mea definitione desiderare quod mox in definitione theologorū dānas? Sic
habet

TRI. PÉR ERAS. ROT.

habet tuus sermo. Deficiūt & in hoc sophi-
sta, quod libero arbitrio uim discernēdi bo-
nū à malo tribuūt. Minus igit̃ pecco q̃ illi.
Atq; hinc colligis me peccare grauius. Tā-
tū uales dialectica. Tu p̃fessus te crassus
uelle loqui, prudens etiā dilucidis inuexisti
caliginē. Accipe igit̃ crassiora. Ego uocib⁹
ē mediā loquentiū consuetudine sumptis,
appello salutem aternā, qua fruemur iam
immortales apud deum. Num quid hic est
caliginis? Nam hic interim in spe sumus
& arram tenemus, promissum expecta-
mus. Porro quæ ad hanc felicitatē ducūt,
appello omnia per quæ suscitatur animus
noster, ad qualemcunq; appetentiam illi⁹
us felicitatis, siue ea sit efficax, siue ineffi-
cax. Auertere quid sit intelligis, quum quis
oblatam gratiam negligit, magis diligens
tenebras quàm lucem. Quod igitur huic
opponitur, uocaui applicare, hoc est, præ-
bere se gratiæ. Sed excludis, inquis, gra-
tiam dei. Imò hæc ipsa uerba applicandi,
& auertendi, significant eam non exclu-
di. Nemo se applicat, nisi admonitus a
liquo sensu rei expetendæ. Nemo se a-
uertit, nisi ab eo quod offertur. Quum
syllabas

HYPERASPISTES. DIA,

syllabas meæ definitionis excuteris, debet
bas & horum uerborum emphasim excu
tere. Simul & illud annotare, quod non di
xi, potest, sed possit, ueluti desiderans ali
quid præter naturæ uires. Dices, quur non
expressisti gratiæ uocabulum in tua defini
tione, quum ante professus sis liberum ar
bitrium inefficax esse sine gratiâ. Quin tu
potius homo plenus Christianæ charita
tis, quæ nihil agit perperam, interpretaris
in definitione subaudiendum, quod in Dia
triba toties inculco, quur tibi non sufficit
gratiâ duobus illis uerbis significatâ esse.
Quod si urges, quur hic non expresse no
minarim gratiam, dicam, nondû distinxe
ram gratiæ uocabulum, in gratiam natu
ralem, in gratiam præparantem uel imper
fectam, & in gratiam efficacem & abolen
tem peccatum. Nec satis etiā pum cōue
nit inter theologos, an sine speciali gratia
possit homo per facta moraliter bona ex
ambire dei gratiâ efficacem, nec ne. Vtriq
sententiæ locū reliquit mea definitio, quod
neutrā omnino refellam, licet in eā pro
pensior, quæ plus tribuit gratiæ. Sed exclu
do spiritum sanctum, ut ais, cum omni uir
tute

TRI. PER ERAS. ROT.

tute sua tanq̃ superfluum & non necessar
riū. Vnde id coniectas ὁ βέλτιστος. Ex una
uidelicet syllaba, se. O potentē syllabā. Imō
illa syllaba nihil aliud efficit, nisi ut intelli
gas, naturæ uires nō esse prorsus ociosas,
quum monemur à gratia. Et si recipimus
illorū opinionē, qui docent absq̃ speciali
gratia, p naturæ uires, quæ tamen ipsæ sunt
dona gratuita dei, quosuis posse eousq̃ ni
ti, ut dei misericordia nō sit illis defutura,
q̃ quod in ipsis est præstiterint, hic uerū es
set quod uolūtas absq̃ gratia sese applicat
ad ea quæ perducunt ad salutem æternam.
Ut em̃ nemo repēte sit turpissimus, ita pau
latim & gradibus quibusdam adducimur
ad perfectum dei donum, ueluti quibus in
densissimis tenebris uersantibus, primū
rarefcit caligo: deinde dubia quædam lux
procul ostendit donec perspicue uideant.
Nam hæc comparatio placuit Augusti
no. Proinde inter ea quæ perducunt ad
æternā salutē etiā illa numero, quæ procul
admonent, quasiq̃ pulsant animū ad desi
deriū æternæ salutis. At nō desiderat nisi q̃
nouit, & qui nouit iam habet. Imō qui desi
derat, nec habet, quod optat, nec omnino
caret

HYPERASPISTES DIA

caret. Admonet aut nos uarijs modis de,
 Interdū per lucē naturā, per quam intelli-
 gimus uirtutē propter se se expetendam, &
 turpitudinē propter se ipsam fugiendā, nō
 nūq̃ rebus aduersis, Interdū lectione, aut
 admonitione amicorū, interim & leui sibi
 lo spūs. Augustinus anteq̃ haussisset spiri-
 tū Christi, studiose legebat epistolas Pauli,
 & aliquouſq̃ profecit, propior factus luci
 gratiā. Magis aut accēsus est oratione Po-
 titiani: ut demus hic nō defuisse dei gratiā,
 certe erat imperfecta, nondū liberans à pec-
 cato, sed preparans ad uberius donū. Ve-
 rum ab ea gratiā si se auertisset, ipse sibi fuis-
 set causa exitij. Nūc præbuit se uocanti gra-
 tiā & assequutus est salutē. Igitur inter ea
 quæ ducunt ad salutē, nō solū pono uerbū
 & opera dei, & gratiā, uerū etiā naturalem
 appetitū honesti, q̃ ut in nobis obrutus sit,
 non tamen extinctus est, pono studium le-
 gendi, & audiendi, quæ prouocant ad mū-
 di contemptū, pono preces, eleemo-
 synas, ieiunia, sed hæc omnia dices esse ope-
 ra damnāda & irā dei prouocātia, tantum
 abest ut gratiā inuident. Verū hoc quod as-
 sumis, ut ἀσίστημα, controuersum est inter
 nos.

TRI. PER ERAS. ROT:

nos. De Cornelio, suo diceſ loco. Nec em̃
mirū eſt te ſic iudicare de opib⁹ factis abſq;
gratia, quū neges eſſe ullū hois opus bonū
qd̃ deus opat̃ in nobis p̃ gratiā iuſtificatis.
Tm̃ ualet apud te corrupta maſſa, ut nec
deus in ea poſſit opus bonū opari, ne dicā
p̃fectū. Vides igit̃ totā illā tragœdiā quam
ex definiſiōe cōcitaſti n̄hil aliud eē, q̃ ma-
gnū grauēq; uerborū inaniū fumū ac p̃ſtū-
giatorū inania ludibria ſi q̃s fixius intueat̃.

Trāſis ad calūniandū meas diſtinctiōes. 80
In recensendis aliorū opinionibus de liber-
to arbitrio Pelagiū facio penē Euāgelicū,
philophis nōnullis tribuo fidē quādam
& charitatem. De Pelagio nihil refero niſi
quod de illo fateſ Augustinus, nec Euāge-
licū facio, ſed illū nūero inter eos, quos ec-
cleſia dānauit hæreſeos. Nec ſingo q̃druplī
eē gratiā, & ſi docēdi gratia ſingerem, nihil
erat piculi, ſed eā diſtinctionē ex orthodo-
xorū libris hauſi, q̃ fatenē eſſe gratiā q̃cqd̃
ſumus aut poſſumus, tū ponūt gratiā præ-
uenientē ac uelut inuitantem, ſed hanc im-
perfectam. Eſt gratia cooperans, ſic em̃ ap-
pellat Augustinus, quā uolūtātē noſtrā p̃
primam gratiā extimulatā reddit̃ efficacē.

EA

HYPERASPISTES DIA

Est gratia quæ perficit salutis negociū. Sic enim distinguit Bernardus. Et tamen fateor has tres eādē esse gratiā, licet ex effectu diuersis nominibus appellentur. Hæc distinctio quū nihil habeat impiū, tñ tibi merito displicet, quod nihil faciat ad tuū dogma cōfirmandū. De philosophis testificor hoc quod scribit Paulus ad Romanos, non auctor tātū illis tribuere, nisi tātū habere auctore, Lumini naturæ tribuis tu quoq; non nihil in fine operis. Nā qd' ex psalmo citatur: Signatū est super nos lumē uultus & c. scis non esse meū cōmentū, & ut ingenue fateor, apte exponi de luce fidei: ita nego quod asseris, non posse accipi de luce naturæ: Signatum est lumen, quum deus conderet hominem ad imaginem & similitudinem suam, per peccatū obscuratam non extinctam. Nō igitur detorqueo psalmum ad rationem excacatam, sed accommodo ad obscuratam. Si lux naturæ prorsus erat extincta in nobis, quomodo philosophi sine gratia dei deū cognouerunt? Quomodo tam multa prodiderūt de honesto, deq; recte uiuendo? de immortalitate animarum, de initio & fine mundi, de diuersis

diuersis piorum & impiorum præmijs, de non referēda iniuria, de honesto propter ipsum expetendo, de turpitudine propter ipsam fugienda, de educandis liberis, de diligendis uxoribus, de sancte gerendo magistratu, de charitate in patriam: & in illorum uita multa leguntur facta præceptis illorum cōsentanea. Quod igitur flagitium admissum est, si dixi quædam ab illis prodita, quæ cōsentiunt cum præceptis Euangelicis? Similiter Ethnicorū leges, nonne puniūt furta, homicidia, adulteria, falsa testimonia, quemadmodū & Mosi lex? Ex his colligo rationis lumen in illis non fuisse prorsus extinctū, & addo, non improbabile uideri, in illis & uolūtātē fuisse aliquo modo propensam ad honesta, sed inefficacem ad salutem æternam, nisi per fidē accederet gratia. De fide & charitate quam ais me philosophis tribuere in mea Diatriba nihil asseuero, quāquam & hoc disputatur à nonnullis, quæ fides suffecerit idiotis Iudæis, & num qua sit fides, qua Ethnicus seruari possit. Distinctionem de triplici lege naturæ, operum & fidei fictam fabulam appellas. Primum de lege naturæ nulla est dubitatio, quod dissero de lege operū
s & lege

HYPERASPISTES DIA

& lege fidei, ex Augustino sumpseram; qui in libro quem inscripsit de litera & spiritu, iuxta Pauli sententiam distinguit legem operum siue factorum à lege fidei. Legem factorum uult esse legem Moysi, tabulis inscriptam, præcipientem absque gratia. Legem fidei uult esse nouum testamentum, quod quanquam eadem præcipit quæ lex operum, tamen addita gratia fidei facit præcepta mollia. Et inter multa sic dicit: Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Ac paulo post: lege operum dicit deus, fac quod iubeo: Lege fidei dicitur deo, da quod iubes. Rursus aliquanto post: quum in tabulis scribuntur opera charitatis, lex est operum, & litera occidens præuaricatorem. Cum autem charitas diffunditur in corda credentium, lex est fidei & spiritus uiuificans dilectorem. Hæc ille. Non equidem damno sententiam eorum, qui legem uolunt esse præceptorum, Euangelium promissionis & consolationis, ita ut utrumque sit in utroque, hoc est, Euangelium sit etiam in lege Mosaica, & lex sit in Euangelio: sed Augustinus, quanquam non ita multum abest ab hac sententia, tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

men nō uidetur prorsus idē sentire. Nam eodē in opere distinguit uetus testamen- tum à nouo, genere promissorum, quod illic promittantur temporalia, in Euange- lio aeterna. Verba Augustini sic habent: Sicut ergo lex factorum scripta in tabu- lis lapideis, mercesque eius terra illa pro- missionis, quam carnalis domus Israël, quum ex Aegypto liberata esset, accepit, pertinet ad testamentum uetus: Ita lex fi- dei scripta in cordibus, mercesq; eius spe- cies contemplationis, quam spiritalis do- mus Israël ab hoc mundo liberata percipiet, pertinent ad testamentum nouum. His consentanea dicit enarrans ex Euan- gelio Ioannis hæc uerba: Sed unigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Hæc quum imitarer, tamen accedo propi- us ad eam sententiam, quam uos probatis & Augustinus, Inter alia sic loquens Mo- ses dicit: Ne committas adulteriū, si com- miseris lapidaberis. Sed quid dicit lex fi- dei, quæ iubet diligere inimicos, quæ iubet tollere crucem quotidie, quæ iubet con- temnere uitam? Nolite timere pusillus grex, uestrum est enim regnum cœlorū, & con- fidite quia ego uici mundum, & ego uobi

s 2 scum

HYPERASPISTES DIA/

scum sum usque ad consummationē secu/
li, & c. Vides ut ostensurus quid sit lex fi/
dei, proferam uerba fiduciæ & consolatio/
nis. Nec hoc erat hic propositum quibus
modis discerneretur lex uetus ab Euange/
lio, sed in hoc obiter adhibita est hic distin/
ctio, quo facilius lectori monstrarem,
naturæ lucem obscuratam, illustrari per
fidei donum, & uoluntatem corruptam
corrigi per charitatem. Arbitror lectori
perspicuum esse factum, quàm adhuc ni/
hil sit commissum in Diatriba, quod repre/
hensionē mereatur, nisi quod tu male nar/
rando nihil non deprauas, quo minus ha/
bemus tibi fidei, sacras literas enarranti,
quod in his deprauādīs comperiamus, &
sis malæ fidei. Nunc uide quantam de nihi/
lo suscites tragœdiam. Hæc sunt tua uerba:
Quæ si quis Christianus omnia conferat,
cogetur suspicari te ludere & ridere Chri/
stianorum dogmata & religionem. Nam
tantam ignoratiam ei tribuere, qui sic no/
stra omnia perlustrauit, tanta diligentia
& memoria cōseruauit, mihi planè est dif/
ficillimum. Hactenus tua. Quur crimen
tam atrox impingitur? quia Pelagium fe/
ci penè Euangelicum, id est, hæreticum.
Quid

TRI. PER ERAS. ROT.

Quid enim aliud est penè Euangelicum esse? Ethnici non dicuntur penè Euangelici, qui procul absunt ab Euangelio. Sed Arius fuit penè Euangelicus, qui sua dogmata per Euangelium confirmabat. Deinde fateor in philosophis rationem fuisse obscuratam non extinctam. Nam de multis bene iudicarunt per lumen naturæ, uoluntatem item non penitus corruptam, quum in his appareant naturales quidam nusus ad honesta: pro quibus tu supponis fidem & charitatem. Distinxi triplicem legem, naturæ, operum & fidei. Legem naturæ nemo negat, reliquarum duarum discretionem hausi ex Augustino. Dixi in philosophorū opinionibus ac præceptis esse quædam consentanea dogmatibus ac præceptis Euangelicis, Psalmi quarti uersiculum: Signatum est lumen, &c. sic applico ad lumen naturæ: ut non negem recte interpretari de fide, per quam naturæ lux adiuuatur. Post hæc tam horrenda crimina sequuntur illa quæ modo recitauimus. Quæ si quis Christianus, &c. Sed ubi commōstras nobis istum Christianismū? In uestra ecclesia uariant sententiæ, in nostra nulli sunt, si tibi credimus, denique

s 3 doces

HYPERSPISTES DIA

doce nec sanctos nec Christianos, nec ecclesiam ostendi posse. Porro quum charitas Christiana nesciat suspicari malum, quis erit iste Christianus absque charitate tam male suspicax, ut ex bene dictis cogatur suspicari, me ludere & ridere Christianorum dogmata, & religionem? Citius arbitror hoc suspicaturos Christianos, si deserto ecclesie consortio, tua dogmata propugnarem. Quam uero maliciosum hic prodiscalumniandi studium, hactenus nihil sciui, sed incogitans, imprudens, ignorans loquor omnia. Hic quo nouae calumniae facias locum, non potes mihi tribuere tantum ignorantiae, sed maius scientiam ademptam reddere, quo crimen grauius hareat in me irrisae religionis & Christianorum dogmatum. Quae sunt autem ista uestra, quae tanta diligentia perlustraui, memoriaque teneo? Tuane dogmata? Vix ullum tuorum librorum potui perlegere, tanta est ibi loquacitas, & insatiata conuiciandi libido. Et doctissimus sit oportet, qui tua intelligat, quae sine tuo spiritu intelligi non possunt. Et haud scio an Christianorum dogmata putes non alia esse quam tua. Ego de fidei catholicae decretis putabam te loqui, illa certe non

TRI. PER ERAS. ROT.

te non irrideo, nec unquam mihi fuit ille
 animus, gratia deo, licet uitam excusa-
 re nec possim nec uelim. Sic tu me nunc
 alium nunc alium fingis, utcunq; tibi ui-
 deor idoneus ad calumniam. Quot con-
 uicijs initio debachatus es in Scepticū ani-
 mum? Quoties criminatus es, quod in
 Diatriba nihil asseram? At idem paulo
 post, omnium optime facio, qui nihil as-
 seram, sed studio quærendi ueri tantum
 disputem, discendi cupidus. Ita tibi con-
 stas in calumnijs, ut ex eadem re geminū
 crimen elicias. Et perinde quasi parum sy-
 cophanticū sit impegisse crimen impij bla-
 sphemicq; animi, reprimis teipsum: sed inte-
 rim (inquiens) abstinebo, indicasse cōten-
 tus, donec occasio dignior sese obtulerit.
 Ac mox audio, Mi Erasme, & amāter ad-
 moneor ne sim de illorum numero, qui dī-
 cunt, quis uidet nos? Hæc cātio tibi potius
 canenda est, qui quum talibus strophis lu-
 das, arbitraris te fallere, nec deprehendi
 spiritum tuum. Ne sic, inquis, tentes nos.
 Si ego te tento qui citra conuiciū tecum
 disputo, quur non iritaris in illos, qui ma-
 gnis uoluminibus te lacesunt ac lacerant,

HYPERASPISTES DIA/

non disputātes ut ego, sed proprijs cognominibus te tuāque dogmata appellantes? Quod si illos negligis, quod sint extra ecclesiam tuam, quando Paulus non dignatur de his qui foris sunt iudicare, ego semper à tua ecclesia fui alienus, non minus quàm illi. Quin sauis in illos qui libris adtēris palam debacchantur in tua dogmata, quūm hactenus professi sint tuam ecclesiam? Paulus nullos tradidit Satanæ, nisi qui defecerant ab Euangelio. Hoc mihi non potes obijcere. Semper eadem, tum scripsi, tum dixi, tum sensi. Toties obijcis ecclesiæ Romanæ tyrannidem, quæ si quæ est, longo temporis progressu irrep̃sit, sensim alentibus eam opibus, potētiac̃q; mundana. Verūm isti animo quē spirāt tua scripta si accederent opes, autoritas, potētiac̃q; Romanorum pontificum, satis appareret, quid nobis sit expectandum. Mitteres huc ni fallor satellitium tuū atq; armatas copias, aliquanto inclementius tractaturus abs te dissentientes ferro, quàm nūc tractas calamo. Et ubi est interim ille mirabilis Euangelista, qui solo gladio spiritus, quod est uerbū dei profitebatur se uindicaturū Euangelium aduersus portas inferi

TRI. PER ERAS. ROT.

ff. Ad calumniās, ad cōuicia, ad minas de
scendis totus, & tamen uis uideri simplex,
purus, nec affectib⁹ humanis duci, sed spi
ritu dei. Recte doces, deū oportere iustū
credi, etiā si nec lux naturæ, nec lux gratiæ
comprehendat eum esse iustum, at nō re
cte postulas idem ius tibi.

Porro autem, multo grauius etiā pecca 81
tum est in distinguendis opiniōibus quan
do quidem ex una facio tres. Quod qui
dem uel insaniæ, uel temulentiæ uitium est
ex uno uidere plura. Imò plures opinio
nes recenseo, quarum prima est Pelagij, 1
quam ut damnatā relinquo. Secundo lo 2
co recito sententiā eorum, qui sic mini
mum tribuūt libero arb. ut tamē non pror
sus tollant. Dicunt enim ipsum nihil effica
citer posse, nisi adsit gratia, uel extimulans
sive operans, uel cooperans, uel consum
mans, & tamē in his omnibus fatetur, uel
applicationem siue conuersionem huma
næ uoluntatis, uel cooperationē, nimirum
ponentes aliquā humanæ uoluntatis uim,
quæ nō nihil agit cū agente gratia. Hæc est
opinio uel Augustini, uel Thomæ sequen
tis Augustini sententiā, quatenus minimū
tribuit libero arbitrio. Et hæc uoco proba
bilem, 5 5

HYPERASPISTES DIA-

bilem, eo quod relinquat hominī studium & conatum. Atque hīc multā uerborū turbam offundis, quomodo non imputetur, quod est imputandum, & quomodo dicatur aliquid posse qđ ex se nihil possit, quū ego in disputatione huiusmodi difficultatem palpabiliter, ut aiunt, expediam.

3 Tertiā quam recēseo, facio Carolstadij, qui non tollit omnino liberum arbitrium, sit interim phas hoc abuti uocabulo, quod si quis malit apellare Beta, aut Delta, mea nihil refert, sed negat in bono opere quicquam agere, simpliciter pati, adeo ut gratia non operetur per uolūtatē nostrā, sed in uoluntate tantum patiente.

4 Quartā facio tuam, qui progressu tuæ assertionis negas quicquā in rerum natura esse liberum arbitrium, nec in bonis nec in malis quicquam agere uoluntatem nostrā, sed absoluta necessitate fieri omnia. Hanc appello omnium durissimā, profiteorq; mihi cum Carolstadij, tuāque opinionē potissimum esse conflictandum.

5 Nec prater eo Scoti opinionē, quæ putat per opera moraliter bona, per influxū naturæ communem, hominem posse dei gratiam efficacem promereri de cōgruo, quod

T R I. P E R E R A S. R O T.

quod dei benignitas non patiatur quēq;
interire, q modo præstiterit quod in ipso
est, non quod suis uiribus assequatur salu-
tē, sed aliquo pacto fiat capax diuinæ gra-
tiæ. Hanc opinionē, quoniā ecclesia, quod
quidē sciā, nondū reiecit, ego nec defendo
nec explodo. Ergo sepositis opinionibus
Pelagij & Scoti, doce reliquas tres tātum
uerbis dissidere. Prima, nimirū Augusti-
ni fatetur arbitriū siue uolūtatem suis uiri-
bus posse ad male agendum, nec facit hic
solum deum agentem, uoluntatem tan-
tum agi, quod tu doces, & hactenus cum
Augustino sentit Carolstadius, abs te dis-
sentiens. Etenim quum Augustinus appel-
lat gratiam cooperantem, utiq; sensit, ope-
rari nostram uoluntatem aliquid. Deinde
dum ponunt gratiam extimulātem sed im-
perfectam, non excludunt conuersionem
& auersionem, quum tu prorsus excludas
utrunq;, inducta rerum omnium absoluta
necessitate. Nec enim pugno cum tuo axi-
omate quod asseris, sed cum tua palino-
dia, qua corrigis quod initio dixeras: libe-
rum arbitrium nihil ualere nisi ad peccan-
dū, & probas Vicleui dogma. Et qui pri-
mæ sunt sententiæ, faciūt arbitrium uitia-
tum,

HYPERASPISTES DIA,

tum, uulneratum, aut claudicans, non extinctum. Manet igitur aliquod iudicium, sed imperfectum, manet uis sed inefficax. Vides igitur non esse eandem sententiam alijs uerbis tractatam, ut tu fingis. Sed primam opinionem, quam aio probabilem, cōfers cum mea definitione, interim exclusa opinione eorum, qui per opera moraliter bona, sine speciali gratia putant dei bonitatem prouocari ad conferendam gratiam. Atqui sic temperaui definitionem, ut huic quoque sententiæ, quoniā damnata nondum est, pateret locus. Sed finge relectam Scoti opinionem, sit prima Augustini, qui facit extimulantem gratiam, non excludit applicationem & auersionē. Pharaon pulsatus cœperat resipiscere, & nisi se auertisset ab extimulante gratia, non uenisset in profundū malorū. Demus & hoc iuxta Bernardū, totū initiū deberi gratiæ. Certe quū nostra uoluntas operatur cum operante gratia, applicat sese ad gratiā, naturæ uires ad gratiā operantē accomodās, ueluti quū oriente sole, aperimus oculos: rursum auertit sese, ueluti quū exorto sole, claudimus oculos. Ostēde igitur Luthere oscitantiam uel hebetudinem iudicij mei.

Si

TRI. PER ERAS. ROT.

Sic agis : Dicis primam opinionem probabilem , quæ fatetur liberum arbitrium peccato uiciatum, non posse uelle bonum sine gratia . Et definitio tribuit illi uim applicandi sese ad bonū uel auertēdi à bono sine gratia . Definitio, inquis, affirmat, qđ exemplum eius negat, & c̄, quæ tu satis loquaciter ac procaciter. Audi cōtrā, subtilitatem tuæ calūniæ . Definitio liberū arbitrium in genere, uel ut erat conditum, uel ut est in liberatis per gratiā, uel ut est claudicans in his qui nondum liberati sunt à seruitute peccati, quid hoc ad primā opinionem, quæ pars tātum est eorum quæ complectitur definitio : Nec definitio excludit gratiam specialem , nisi recipimus opinionem Pelagianæ proximam , quæ si tibi nō probatur, mihi tamē licebat huius uti præsidij in argumentando. Nec uideo periculum etiam si quis eam tueatur . Deinde nō animaduertis , quod facio duplex uelle, siue duplicē nilum ad honesta efficacem & inefficacem , Inefficax est etiā in obnoxijis peccato, p̄ influxū cōmunē iuxta quosdā, iuxta alios nō sine gratia, sed imperfecta q̄ nondū quidē abolet peccatum, sed tamen præparat ad efficacem gratiā. Nec me mouet,

· HYPERASPISTES DIA·

uet, quod tu nihil pateris esse medium, sed aut deū facis sessorē, aut satanā, impudenter enim adducis ad me refellendū, quod erat euincēdum. Meministi, quod dixim⁹ de lumine, & Euāgelicus ille cæcus, primū nihil uidet, deinde uidet homines uelut arbores ambulātes, mox clare cernit omnia.

82

Verum hæc aliâ s, nihil enim hic assero. Iam uides ex his quæ diximus soluta, quæ pximo capite repetis & inculcas, nō absq; petulantia conuiciorū. Accipis unā partē definiti, hoc est, liberū arb. peccato uitiatū, & cū hoc confers unā opinione. Applicare se ad bona, bonū est, igitur liberum arbitrium potest ex se bonū. Fateor si loquaris de bono morali, fateor rursus si loquaris de bono pietatis, modo coniungas gratiam praparantem siue extimulantem: ueluti quum ex lectione sacra, aut ex auditu Ecclesiasta, sentimus animi motum ad amorem pietatis, & odium turpitudinis. Hanc non excludo nec in definitione, nec in recēsendis opinionibus. Tantum excludo Pelagij sententiā, Carolstadij & tuam. Vbi sunt igitur duo libera arbitria inter se pugnantia? An secum pugnat genus quod in se complectitur diuersas species,

TRI. PER ERAS. ROT.

cies, & negabis asinum esse animal, quod ex ratione differētiae ac proprii pugnet cū hominet. Aut ex una crumena faceres duras, quod in eadē sit aurū & argētum? Nō hic igitur captus est Proteus, sed ipse Proteum agis studio calumniādi, teipsum uertens in omnia, quum libet, me quoq; subinde alium atq; alium faciens, utcunq; tibi uideor accommodus calumniae tuae spiculis. Fateor secūdam unam opinionem hominis uoluntatem peccato corruptam, quatenus corrupta est, nō posse se flectere ad bonam frugem sine speciali gratia, siue illa sit efficax, siue extimulās. Fateor in his qui per baptismum & fidē liberati sunt, uoluntatem hominis ex se esse proniorē ad malum quā ad bonum. Et fateor secūdam unam opinionem, uolūtatem humanam ex naturae uiribus se posse cōuertere ad studia, conatus & opera: quae si quis cōtendat esse mala & iram prouocātia, negabimus, si quis neget esse bona, quod absq; gratia facta, cōcedemus, si modo fateatur moraliter bona, prouocātia dei gratiā efficacē. Non igitur mecū pugno, si iuxta diuersas sententias diuersa dico. Nōdum enim hic pronuncio quid sentiam, sed rudi lectori futurae

HYPERASPISTES DIA

futurae disputationis materiam congero. Proinde triumphus quem hic agis, referuandus erat tibi circa finem disputationis, ubi pronuncio quæ sententia mihi ex omnibus potissimum arrideat. Hic tantum accingor ad pugnam. Quando uero in te uociferatus sum, quod fatereris liberum arbitrium, obnoxium peccato, non posse se flectere ad meliora, sine auxilio gratiæ. Quin illud potius damnaui, quod doces nullum esse hominis arbitrium, nec in bonum nec in malum, neque prorsus quicquam operari, uel bonæ rei uel malæ, neque cum gratia neque sine gratia, quod nusquam legis apud Augustinum. Denique quum hic tantum uerborum incassum fueris, planeque, quod aiunt, aërem uerberes, tamen tuo more quasi re strennue gesta triumphum adornas. Et uereris ne nemo tibi sit habiturus fidem, referenti tantas absurditates, tam multa inter se pugnantia, Legatur inquis, hoc loco Diatriba, & mirabitur, Legatur inquam hoc loco Diatriba, & pertinus mirabitur, qui legerit in Euangelio in præcone tam maliciosum calumniandi studiū. Tedet cætera referre quæ illic gloriose detonas. Similis intemperatiæ, sunt quæ cogeris proximo

TRI. PER ERAS. ROT.

proximo capite, qui consistit ut agat ali/ 83
 quid liberum arbitrium, & tamen summa
 totius imputetur gratiæ. Istud quū in fine
 disputationis multis uerbis explicē, quid
 opus erat hic tēpus inanibus uerbis tere/
 re. Imputari nō debet q̃a quicquid potest
 homo naturæ uiribus, gratuitū dei donū
 est. Nec hic opus est cōmēto dialecticorū
 de uolūtatis hūanæ uelle absoluto, nullo
 bōi malī ue habito respectu, qđ hic dānas,
 pbaturus si pro te faceret. Quid em̃ absur/
 di, si quis docēdi gratia proponat absolutū
 quod in re absolutum non est. Quomo/
 do igit̃ philosophi disputāt de prima ma/
 teria, deq̃ puris elementis, & mathemati/
 ci de formis abstractis à materia. Nec tā
 improbabile est, quā tu uideri uis si quis
 tribuat uoluntati nostræ uelle purū, sic ut
 obiectū nō consideret sub specie boni aut
 mali, sed entis tantum, aut alicuius quod
 per se mediū sit, etiam si non desint qui
 negent quicquā esse mediū. Quā
 ubiq̃ molesta tua loquacitas, ut arbitrer
 nullum Bolanum esse cerebri tam felicitis
 ut tuum æs uere Dodoneum ferre possit,
 quū extra rem dicas omnia, nec tamen
 ullam

HYPERASPISTES DIA

85 ullū facias dicendi finē. Excussisti primā
 opīnionē, quæ est Thomæ uel Augusti-
 ni, quū tu nunc secundā facias Augustini
 quæ est Carolstadij, q̄ negat hominis uo-
 lūtatē in bono opere quicquā agere, in
 malo fatetur. Atq; hinc cōiicere licet q̄
 dextre rem tractes, qui confundas etiam
 sententiarum distinctiones, ego inter eas
 quas non reijcio, Pelagianæ sententiæ op-
 pono sententiā Augustini ut longissime
 discrepantem: comparo sententiā Sco-
 ti, ut proxime accedentem. Relege diatri-
 bā, & sic comperies, Augustini sententiæ
 subijcio Carolstadij, quā appello duriorē,
 eam tu nūc uelut multiloquio temulētus
 facis Augustini. Tertio loco pono tuā &
 Vuycleui, quā appello durissimā, cū po-
 stemis duabus dico potissimū mihi pu-
 gnā fore, hoc est cū Carolstadij ac tuā. Re-
 stitui te in uia. Nūc superest ut nobis de-
 monstres, duas posteriores opiniones eas-
 dem esse cū prima. Augustinus dū ponit
 gratiā cooperantem, fatetur et liberū arbi-
 trium aliquid agere in bono opere, Carol-
 stadius affirmat nihil aliud q̄ pati. Tu do-
 ces nec in bono nec in malo quicq; agere
nec

TRI. PER ERAS. ROT.

nec ante gratiā nec post gratiā, sed prorsus ac simpliciter esse uocabulū iane, hęc snia cū prima pugnat & plus dicit q̄ secunda. Et hic prorsus & n̄ ōv̄s qd̄ aiūt delapsus, uel & n̄ v̄s potius, nec intelligēs quid loquaris, deiterationibus agis. Testor, inquis, deum nihil aliud uolui dicere, nec aliud intelligi per uerba duarū postremarū opinionū, q̄ id quod dicit in prima opinione, nec Augustinū aliud uoluisse arbitror, nec aliter ex ipsius uerbis intelligo, q̄ qd̄ prima dicit opinio, ita ut tres opiniones à diatriba recitatae apud me nō sint nisi una illa mea sentētia. Si qd̄ à me tā sine mēte dictū fuit. Tet q̄ ista dicuntur tibi, quibus cōuitis me urgeres. Qn̄ faceres insultandi finē. Nec tamē desinis tergiuersari, & redīs ad ueterē causationē noīs quā sēpius iam exclusimus, nec uno respōdimus modo. Videris ipse sensisse errorē tuū, nec tñ libuit dispūgere qd̄ scripseras. Proinde ab hoc capite nō discedis ut soles, triūphabūsus, sed ueluti gallus demissis alis temet subducis. Si hic inquis, erro, reuocet q̄ pōt, si sunt hęc obscura & ambigua, illustret et stabilit q̄ pōt. Hic rephēsorē admittis et illustratorē quē

HYPERASPISTES DIA/

quum in fine repellas omne iudicium.

26

Attamen proximo capite resumis animos. Sed facessant inquis monstra uerborum. Quis enim ferat istū abusum loquendi? Totidem uerbis tibi tuas uoces recinit echo. Sed facessant monstra uerborū, quis enim ferat istum abusum loquēdi? De abusu receptæ uocis litiga cum Hilario, cum Ambrosio, cum Augustino, cum Hieronymo. Hic proposueras te dicturū tres opiniones nihil inter se discrepare, et hoc commissio cauillaris de nomine liberī arbitrii. Nec adhuc desinis affirmare quod est manifeste falsum. Itā ne est eadem sententia, liberū arbitrium cooperari gratiæ, & tantum pati in opere bono, in malo tantum agere, & nec in bono nec in malo quicquā agere, sed deum solum operari quicquid agitur seu boni seu mali? Tu sic colligis: Post peccatum uoluntas hominis non est libera nisi ad malū, absq; gratia, igitur amissa libertate succedit seruitus. Negari non potest. Vbi seruitus est, ibi est mera necessitas: & ubi necessitas, ibi nihil agit liberū arbitriū: si nihil agit, patitur tantum. Tua Grammatica non potest amissam sanitatem uocare sanitatem. Verum ut simul &
meam

TRI. PER ERAS. RÔT.

meam definitionem tuear, & ista tua tam perplexa discutiam, proponam rei summam nudis aphorismis: Voluntas in homine, quemadmodum & in angelis, sicut erat condita, libera erat ad bonum & ad malum, sic ut adhærere potuerit oblata gratia, si ne speciali praesidio nouae gratiae ac semet auertere potuerit à gratia.

Post lapsum primorum parentum, naturae libertas uitiata est non extincta. Resedit autem in illis aliqua scintilla rationis discernens honestum ab inhonesto, item aliquis nisus voluntatis, refugiens à turpitudine, & quodammodo gestiens ad honestatem.

Verum hic nisus & ratio inefficax est, si ne speciali gratia, iuxta quosdam: iuxta alios tantum ualeat, ut per opera moraliter bona, possit de congruo promereri gratiam, uel preparantem, uel etiam iustificantem: quam sententiam non arbitror ab Ecclesia damnatam, Licet nec illam superiorem improbauerit: sed hic permittit unumquemque abundare in suo sensu.

Liberati per gratiam, sunt in eodem statu quo fuit homo primum conditus liber, uidelicet ut se possit applicare ad oblatam gratiam, & possit auertere se ab eadem, nisi

t s si

HYPERASPISTES DIA

si quod ex peccato Adæ, aut ipsius etiam
resideat in eo caligo quædam rationis, &
procliuitas quædam ad peccandum, quæ
tamen nō adimat libertatem, sed exercent
pietatem.

- 5 Hæc applicatio aut auersio locū habet
ad utranq; gratiā extimulantem quam di
ximus, & iustificantē. Applicat autē sese uo
luntas, quū se præbet gratiæ, simulq; natu
ræ uiribus nitiū ad eadē ad quæ uocat gra
tia. Auertit sese quoties neglecto spūs libe
lo, uertit sese ad cupiditates carnis. Iridem
gratiæ iustificāti applicat sese, quū illi in se
se potenter operanti, pro naturæ uiriculis
cooperat, & auertit sese, quū neglecto dei
dono reflectit sese ad carnem.

Ad has omnes opiniones quarū nulla
damnata est ab Ecclesiā, nī fallor, & ad o
mnem hominis statū quadrat mea defini
tio, quam ideo feci generalem, ut omnia
cōplecteretur quæ sunt probabilia. Nihil
igitur agis, cū hanc aut illam opīnionē ur
ges cū definitione aliō detorta.

Pone hominē in statu quo fuit cōditus,
quadrat definitio. Hic tu urges libero arbi
trio post lapsum uitiatō. Pone eum in eo
statu in quo est adolelescēs, qui puer per bap
tismum

TRI. PER ERAS. ROT.

ptissimum accepit habitū fidei, & purgatus est à peccato protoplasti, necdum admisit aliquod crimē per quod amittitur gratia, quum tamen iam per ætatem habeat malū boniq; discretionem, quadrabit mea definitio, poterit enim sese applicare ad gratiā & auertere à gratia. Applicabit autē si naturæ uiribus eodem contendat, quò ducit gratia, auertet, si spreta dei gratia deflectat ad carnem.

Deniq; pone hominē in eo statu in quo fuit Adā post uiolatū dei præceptū, hic fortasse uidebit nō quadrare mea definitio, q̃ semel addictus peccato, nihil aliud possit, q̃ seruire peccato. Vbi igitur uis applicandi & auertendi? Iuxta quorundā, inquam, opinionem residet aliqua libertas, qua ex naturæ uiribus absq; speciali gratia per opera moraliter bona possit exambire gratiā iustificantē. Hic opponēs tua paradoxa, sed ista tibi probanda sunt priusq; nos per illa coarguas. Iuxta aliorū opinionem quæ est Augustini, potest applicare sese ad gratiā extimulantem ac reuocantē, ac rursus eam spernere. Vides hic aliquid libertatis, Rursus potest se præbere gratiæ iustificanti, potest ab ea sese auertere. Et fortasse

HYPERASPISTES DIA-

tasse non absurdum fuerit ponere mediū
quendā statū inter iustitiā & iniustitiā, ue-
luti quū homo naturæ uiribus cōtendit ad
promerendam gratiā, uel excitatus gratia
stimulante, quam imperfectā dicimus, ap-
plicans naturæ uires ad eam gratiam, con-
tendit ad innocentiam. Is nec omnino uide-
tur iniustus, qui tadio suæ iniquitatis con-
tendit ad iustitiā: nec omnino iustus, qui
nōdum assequutus sit innocentiam. Et in
huiusmodi statu medio diuus Augustin⁹
uideſ ponere Corneliū, in quo fuit utrun-
que sed imperfecte: ueluti qui properat ad
asylum, nec omnino tutus est, nec prorsus
hæret in periculo, sed quo longius recedit
à periculo, hoc salutis propior est. Hic occi-
des subitū raptum spiritus, quem ego non
nego, sed loquor interim nō quid aliquan-
do faciat aut facere possit deus, sed qd ge-
neraliter faciat in nobis. Quanquā hac de
re suo dicetur loco. Cum his confer tres il-
las sententias, quas tu conſlas in unam, in-
uenies solam primam esse ueram. Etenim
Augustinus quū facit gratiam operantem
& cooperantem, satis fatetur esse liberum
homini applicare se ad gratiā extimulan-
tem, si naturæ uires ad eam accommodet,
eum

TRI. PER ERAS. ROT.

eum conatum imperfectū, adiuuat & ab/
 oluit gratia cooperās, quæ cooperans nō
 recte diceretur, si nihil omnino operaret
 nostra uolūtas, quod negat Carolstadius.
 Multo minus uerum est quod tu asseris,
 hominis uolūtatē nec in bonum nec in
 malum quicquam posse, sed meræ puræq;
 necessitatis esse omnia. Nam hanc opinio
 nem uoco tuam, quam in Vuycleuo da/
 mnatā probas. Quid igitur restat nisi no/
 minis controuersia? Liberum arbitrium
 propriē cōgruit deo. Esto, sed sic abutimur
 alijs multis nominibus, sapientis, boni, po/
 tentis, immortalis, Verum quum est per
 peccatū amissa libertas, iam inane nomen
 est, quemadmodum in agroto amissa sani/
 tas, non est sanitas. Fateor hic aliquem ab/
 usum uocabuli, sed quem mihi non debes
 imputare, nec tamē absurde manet in pec/
 catore ratio nominis: quemadmodum in
 bello captis ingenuis manet libertatis ap/
 pellatio, propter natiuam conditionem, et
 spem redituræ pristinae libertatis. Deniq;
 ppter reliquias pristinae libertatis quæ resi/
 dent in homine, etiam post admissum pec/
 catum: quæ non ideo nihil sunt, quod per
 se non sufficiant ad recuperandam liberta

t s tem,

HYPERASPISTES DIA

tem, satis est quod aliquid agant suis uiribus, & peragāt etiā auxilio gratiæ. Tu perditā sanitatē, mortē facis. Manet in agro toto nonnulla naturæ uis, ut cuncq; pugnans cū morbo, sæpe uincēs absq; medici præiudicio. Sic rationem à peccato facis omnino cecā, ego lippientem aut lusciosam facio. Neq; enim prius cæcus est, qui ob pituitā cacutit, neq; prorsus mortuus est, qui cum morbo luctat. Iam si placet accersere cōmodum illum congerronē sophistā, eiq; propone collationem de lapide, qui natua uis fertur deorsum, sursum uero non nisi uiolento impulsu, & roga an lapidē tribuat liberum arbitriū, fortasse non tenebit risum & respōdebit: Lapidem esse qui talia percontetur, Lapis enim sicut omnia grauiā quæ ratione carent nō habet nisi unicum impetum naturalem: at liberum arbitriū ut conditū est, erat utrōque uertibile. Dices de corrupto loquimur, feremus si modo in disputādo meminēris tale fuisse conditum, & hinc nominis rationem manere, licet re partim amissa. Post peccatum autem originis, sed magis etiam personale, ut libertas non est in totum amissa, ita nō est absoluta seruitus. Cacutientia inducitur

TRI. PER ERAS. ROT.

Æta est, nō cæcitas, claudicatio inducta est, non exitium, & uulnus inflicturn est, non mors, & languor accessit, nō interitus. Manet enim aliqua rationis scintilla, manet aliqua propensio uoluntatis ad honesta, licet inefficax. Nec ideo nihil est, quia per se non sufficit ad recuperandam pristinam libertatem: sed ut uulneratum ac languidum, non ualet quidem quod poterat, ueruntamen uirium qualescunque reliquias accommodat erigenti gratia: nisi forte dicis puero nihil esse uirium quod solus nequeat mouere plaustrū, quod facit connitens robustiori. Quare serua lapideis hominibus istam de lapide comparisonem, neque proferas huc tam ridiculas collectiones: Nullum est omnis, & nihil est omnia. Quid autem si Scoticus sit ille sophista? Nonne statim obturabit tibi os? Nisi forte commodum uocas, qui commode respondeat ad tuas percontationes. Postremo quod ad uocem attinet, Thomas fortasse concederet post peccatum non dici proprie liberum arbitrium, sed idem simpliciter nihil esse aut nihil agere cum agente gratia, negabit. Hac sunt quæ in uestibulo disputationis lectori

HYPERASPISTES DIA

lectorī pposueram, quo paratior esset ad
relīqua percipiēda. Nam rudioribus illa
scribere me sum professus, & tu nondum
opinor lecta tota Diatriba, sic cū hac par-
te congrederis, quasi iam pronunciarim.
Eadē iniquitate discutis testimonia scriptu-
rarum à me tractata, q̄si in singulis definiē-
rim. Imò testificor me pponere hinc atq;
hinc diuerſa testimonia diuinæ scripturæ;
quæ uidētur inter se pugnare, & illæ seque-
læ quas tu sic exagitas, nō sunt definiētis;
sed argumētātis, nō docētis sed pugnātis;
ut ex collisione testimoniorū & interpreta-
tionū elucescat ueritas. Et interim utor iu-
re pugnantiū, iniquū petens nonnunq̄ ut
æquū feram. Etenim q̄ pugnat, frequenter
hoc agit, nō ut pronūciat quid ipse sentiat,
sed ut illaqueet ac prosternat aduersariū.
Proinde nō raro falsis assumptionibus uti-
tur, sed ab aduersario cōcessis, & ex his col-
ligit, plusq̄ habet ueritas, quo magis aduer-
sarius intelligat se esse uictū, iāq; cōtra pu-
gnare desinēs, cupiat doceri. Tum q̄ docet
lōge alijs modis agit, q̄ dū pugnabat. Sed
iā dudū ipsa t̄pis angustia cogit me dispu-
tationē hāc abrūpere. Quod superest accu-
ratus & pociū tractabū. Et uide, te quāso,
quantū

TRI. PER ERAS. ROT.

quantū tēporis, quantū chartarū & operā
nobis iam perijt, in refellēdis tuis cauillis,
cōuicijs & calumnijs. Poteras tua cum lau
de, nemine laeso, fortiter tueri dogma tuū,
idcōq; merebatur meæ Diatribæ modestia,
quæ quo magis friget ac stertit, sic em̄ inter
pretaris meā ciuilitatē, tanto minus mere
bat tam impotētē calami tui sauitiā. Nūc
dū nihil non torques ac rapis ad calumniā
& conuicia, perdis bona ex parte & tuū &
meū & lectoris ociū: & adeo nō cōciliās tibi
fidē, ut dū hic declaras animi tui morbū
etiā illa fide careant apud plurimos, quæ re
cte uel doces, uel mones, uel inculcas, qua
lia fateor esse p̄ multa in scriptis tuis. Nā q̄
res inuitabat te ut hoc quoq; calūniareris
de quo nūq; mihi uenit in mētē. Ais à me
morderi rideriq; canonē Hebræorū. Hoc
est unū calūniæ caput. Alterū est quod cū
ambiguo scōmate uoco canticū canticorū,
canticū amatorium. Tertiū, quod puerbia
Salomonis & canticū, cōfero cū duobus li
bris Esdræ, Iudith, historia Susannæ & Be
li draconis. Hic ubi ne somnū qdē fuit ul
lus mali, tu fingis tria magna crimina. Re
ferā ex Diatriba locū quo magis agnoscas,
q̄ hic præter omnē causam criminariis. Sic
habet

HYPERASPISTES DIA

habet. Nō puto quēq; excepturum hic ad
uersus autoritatē huius operis (de libro lo
quor, q inscribit ecclesiasticus) quod ut in
dicat Hieronymus, olim apud Hebræos
non habitū sit in canone, quū ecclia Chri
sti magno consensu receperit in suū cano
nē. Neq; causam uideo quur Iudæi librum
hūc à suo canone iudicarint excludendū,
quū parabolas Salomonis, & canticū ama
toriiū receperint. Etenim quod duos poste
riores libros Esdra, historiā apud Danielē
de Susanna, ac Belo dracone, Iudith, He
ster, aliāq; nōnulla non receperūt in cano
nē, sed inter hagiographa numerarint, quā
illos mouerit, facile diuinat qui libros eos
attentius legerit. Cæterū in hoc opere tale
nihil obstrepit lectori. Hactenus Diatri
bes uerba recensui. An mordeo rideoq; ca
nonē Hebræorū, quod negem mihi lique
re q̄obrem ecclesiasticum excluserint à ca
none? Erat quur illud opus haberi cuperē
in primis dignum canone, & tñ nihil aliud
dico, quā me nō perspicere causam, qua
re Hebræi non receperint, quū ecclia re
ceperit, certe inter hagiographa. Tu for
titer pronūcias librū Hester, quū apud He
bræos

TRI. PER ERAS. ROT.

bræos sit in canone, digniorē ceteris omnibus, qui excluderēt à canone. Vter igit̃ ridet ac mordet canonē, ego q̃ nego me uidere causam, quur ecclesiasticū nō receperint in suū canonē, an tu q̃ iudicas librum Hester minime dignum canone, simul damnans & Hebræorū & ecclesiæ canonem, cū Hebræorū canone cōsentientē. Tantū ad primū crimen. Alterū nihilo uerecūdius. Appello canticū Salomonis canticum amatoriū. Finge nullam hic esse causam, quur sic appellarim, nisi quia libuit, aut ut Latinius dicerem, quid erat ambigui sonmatis, an non est canticum amatorium? An amor semper in malū sonat? Nunc uide causam quur ita maluerim dicere. Quā enim duæ particulæ, ad dictionē Salomonis referrentur, uidelicet prouerbia & canticū, si dixissem canticū cāticorū, dure sibi cohæsisent duo genitiui, Salomōis & cāticorū, uidererēq̃ sentire Salomonē alia multa scripsisse cantica. Si simpliciter dixissem canticū, poterat aliquis suspicari me de cātico quopiam loqui qualia sunt in psalmis, idcirco ex opis argumēto addo cognomē amatoriū. Ego de hoc cantico nūq̃ prius sensi q̃ de pruerbijs, de q̃bus optime sentio.

Qua

HYPERASPISTES DIA/

Quæ fuit igitur occasio calūniandi: Et nī fallor, hoc telū mutuat⁹ es ex libris Lei, q tibi nūc opinor, incipiūt placere. Iā tertiu crimen tuū habet manifestā uanitatē. Nō enim cōfero prouerbia & canticū cū duobus libris Esdrae, Susannæ Belicq; draconis hīstoria, sed cū ecclesiastico qui simile tractat argumentū cū prouerbijs, atq; in his quos reiecerūt aio diligenti lectori aliqd obstrepe, quur recepti nō sint. In ecclesiastico, non uidetur simile quicq; obstrepere. Quod si in ecclesiastico nihil obstrepit, multo minus in prouerbijs aut cantico. In his tā friuolis refellēdis nō erā sumpturus hoc opæ, nisi ut te ab ista imodica nihil nō carpendi libidine, reuocarē. Quæ si me tā tū læderet, iactura sane tenuis esset; aut si tibi uni noceret, tolerabilior esset, nūc non solū obstat causæ quā agis, agis aut ut affirmas negociū Euāgelij reuocādi, qd' haec genus in orbe fuit sepultum, uerum etiā exitiū omniū bonarū rerū secū adfert ista calami tui seditiosa petulantia. Cōcītatus est populus aduersus episcopos & principes, magistratus ægre cohibēt plebeculā nouarū regū auidā, atrocibus odijs inter se

dissē

TRI. PER ERAS. ROT.

diffident ciuitates, quæ prius erant coniū-
 ctissimæ, uix inter homines nūc inuenias
 cui tuto fidas, libertas om̃is adempta. Nā
 principū, præsulū, theologorū, ac mona-
 chorū tyrannidē, sic enim uocare soles, nō
 sustulisti, sed iritasti. Quicqd sit aut dicīt
 rapit in suspicionē, & de quibus prius lice-
 bat in utrālibet partem disputare, nunc ne
 hīscere quidem phas est. Seruitus quam
 parabas excutere, conduplicata est, iugū
 adgrauatum est, catenæ non excussæ sed
 astrictæ. Olim nemo faceſſebat negociū,
 si quis domi suæ pro ualetudine comedis-
 set, quæ conueniebant: nunc etiam si mul-
 tas habeas edendi causas, nec desit ponti-
 ficis diploma, tamen Lutheranus dicitur
 qui uescitur. Olim Romanus Pontifex fa-
 cile relaxabat legem ijs, qui per imbecil-
 lem ætatem & nondum usu rerum ac iu-
 dicio prudentem, facti fuissent monachi
 aut monachæ, nunc ad relaxandum diffi-
 cillimus est. Frigent ubique disciplinæ li-
 berales, unā cum linguis ac bonis literis,
 quas tu grauas intolerabili inuidia. Reij-
 ciuntur egregia ueterum monumenta, &
 pro his mūdus impletur rixosis ac famo-
 u   sis

HYPERASPISTES DIA/

sis libellis , ex quibus morbi uirus serpit
ad lectorem. Noui aliquot uiros bonos ac
doctos, qui initio non inuiti legebant tuas
lucubrationes cognoscēdi iudicandiꝫ stu
dio : tandem coacti sunt reſcere, quod fa
terentur sese infici tot sannis , scommatis,
dicterijs, conuicijs, calumnijs parum Chri
stianis, quibus doctrinam tuam contami
nas, nō aliter quā solēt ij, qui capos aut
phasianos infarciunt allijs . Et primū ista
titillationē quandam habēt ac pruritus,
uerum ubi sensim irreperint in animos,
inficiūt synceritatem ac mansuetudinem
pectoris . Et quum uideas quantum ma
lorum in orbem inuexerit ista tua feroci
a, quum toties admonitus sis etiam ab ijs
qui tibi bene uolunt , tamen usque pro
cis in deterius: & eos frustra trahens in pe
riculum , qui se tuæ fidei crediderunt , &
illos abalienans , quos poteras ad te pelli
cere(. Iam em̄ rursus fingo tuam doctri
nam esse catholicā), deniqꝫ obsistēs , quo
minus hic mundi tumultus utcūqꝫ natus,
aliquando nobis pariat aliquid bonæ trā
quillitatis . Innumeros abstraxisti à suis
præsulibus, qui nunc oberrant uelut oves
dissi/

TRI. PER ERAS. ROT.

dissipatae non habentes pastorem, praer-
 fertim quum uideant tuam ecclesiam tan-
 tis dissidijs concuti, & intestinis bellis tu-
 multuari. Et inter haec adhuc uacat tibi ta-
 tos libros, tam operose maledicos, scribe-
 re, in hominem cuius animu prorsus igno-
 ras, si modo talem esse iudicas, qualem fa-
 cis. Si liberis & apertis couicijs debaccha-
 tus fuisses, simplicitas laudari poterat,
 aut tuo genio condonari, nunc arte mali-
 ciosa rem geris. Si duobus aut tribus coui-
 cijs contentus fuisses uideri poterant exci-
 disse, nunc liber totus undique scatet ma-
 ledictis. Hinc incipis, p haec pergis, in haec
 desinis. Si temet explestes uno couitioru
 genere, subinde stipite, asinum, aut fungu
 me appellans, nihil aliud respondissem, q
 illud e comoedia. Homo sum, humani ni-
 hil a me alienum puto. Haec non poterat
 saturare tuum odium, nisi me faceres Lu-
 cianum & Epicurum, adeo non creden-
 tem scripturis diuinis, ut ne deu quidem
 ullum esse arbitrer, hostem christianismi,
 denique blasphemum in deum & Chri-
 stianam religionem. Huiusmodi lepori-
 bus respus est tuus liber, oppositus meae
 u 2 dia/

HYPERASPISTES DIA-

diatribæ, in qua nullum erat conuicium. Istam tam peruersam opinionem si quis susurro levis ac mendax, qualibus abunde tua sodalitas, ad te detulit, uide quàm conueniat tanta leuitas personæ, quam tibi sumpsisti. Si ex tuo ipsius animo concepisti, quis credet eum esse bonum uirum, qui de homine incognito tam atrociam suspicetur. Sin ista lædendi mei studio comminisceris, nulli potest obscurum esse, quid de te sentiendum sit. Quoniam autem meæ lucubrationes palam reclarant tuis calumnijs, ubique sacrarum literarum maiestatem & Christi gloriã prædicâtes, negas illa mihi ex animo scripta. Expedita solutio, si quicquid calumniari non potes, ioco scriptum est: si quicquid patet calumniæ, serio scriptum est. Et huiusmodi distinctiones tibi ualebunt ad criminandum, qui sophisticas distinctiones exhibitas, repertas ad docendũ. Quæso quod est istud ingenium, aut quæ natura, si quidem natura est: Aut quod spirituum genus, si spiritus est: Aut quæ tandem Euangelij docendi tam non Euangelica ratio: An renascens Euangelium sustulit omnes leges

TRI. PER BRAS. RQT.

leges politicas, ut iam liceat quaelibet in-
quemuis & dicere & scribere: An hæc
est tota libertas, quam nobis restituis? Si
quis mihi detrahat ingenium, iudicium, e-
ruditionem, moderate ferā: si quis impin-
gat imperitiā scripturarum aut incogi-
tantiam, humanum crimen agnoscam: ue-
rum si quis mihi impingat neglectū dei,
aut contemptum scripturarum, is aut id
facit ex delatoris cuiuspiam oratione per-
suasus, & leuissimus est, aut intolerabilis
est sycophanta si ex sese confingit. Hic
quid tibi loquatur tua conscientia tute ui-
deris. Ego iudicē deo, cuius iram non de-
precabor, si quid hic sciens sefellero, uolo
hoc omnibus Christianis, hæreticis, et semi-
christianis esse testatum, me scripturis di-
uinis nō minus habere fidei quā si Chri-
stum ipsum sua uoce mihi loquentem au-
direm: minusq; dubitare de his quæ ibi le-
go, quā de his quæ auribus audio, oculis
uideo, manibus contrecto. Et quemad-
modum certissime credo per Euāgelium
exhibita quæ legis figuris & prophetarū
uaticinijs, per spiritum sanctum fuerant
prædicta: ita pari certitudine credo, secun-

HYPERASPISTES DIA

di aduentus promissionem, ac diuersa malorum bonorumq; præmia. Et hac fiducia fretus, labores, iniurias, morbos, senectutis molestias aliq; huius uitæ incommoda patienter fero sperans per Christi misericordiam, malorū omniū finem, & cum ipso uitam æternam. Tātum autem abest ut sciens oppugnem Euangelium, ut malim decies occidi, quàm contra animi sententiam oppugnare unum iota ueritatis Euangelicæ. Nec hic animus mihi nuper natus est, nūq̃ alius fuit à puero: & hodie firmior est, gratia deo, quàm unquàm fuit. In salutis negocio non aliunde flagito præsidium quàm à misericordia domini, neq; secundum deum, ulla in re plus habeo uel spei uel solatiū, quàm in sacris literis. Et quemadmodū in lucubrationibus meis nō nego potuisse fieri, ut alicubi scripturæ germanum sensum non attigerim, ita sanctissime deierare possim, me scientem nec in gratiam hominis, nec ob metū hominis ulquàm docuisse secus q̃ sentire, saltem opinione probabili. Qui mecū domesticam habuerunt cōsuetudinem, si nō sanctimoniam, quam desidero potius q̃ habeo

TRI. PER ERAS. ROT.

beo, certe huius animi possunt esse testes, qui nūquam effutiuit uerbum uel ioco uel serio quod sciret Lucianum, Epicurum aut Porphyriū. Ineptum erat hæc testificari scripto, nisi Lutherus Euangelij uindex, accurato libro talibus facetijs uoluisset in Erasmū amicū ludere. Nūc si quis malet habere fidē illius ipudētissimæ criminatiōni, qui me nō nouit, q̄ meæ testificatiōni, suo piculo faciet, me liberabit hæc animi mei declaratio. Præcor aut ut in animis oīm regnet Euāgelij Chri cedatq̄ huic oīs intellectus ac potestas hūana, tantū abest ut ipse belligerari uelim cū celesti doctrina. Simul & tibi precor Luthere, ut dñs innouet in te spm bonū, quo quātū haftenus potuisti ad turbādā orbis Christiani cōcordiā, tātundē ualeas ad trāquillandā ecclesiā dei, ut idē sentiētes, uno ore prædicemus, illū cuius doctrinam nūc dispari ore asserimus. Hic igit prioris ac tumultuarij uoluminis finis esto. Alterū breui dabitur, sed accuratius, si modo Christus adesse dignabitur.

F I N I S.

